ETERNUL SOŢ

Povestire

Traducere de Mihail Sevastos.

Velceaninov

Sosi vara, iar Velceaninov — în ciuda aşteptărilor sale — se văzu reţinut la Petersburg. Călătoria plănuită de dînsul în sudul Rusiei fusese zădărnicită şi sfîrşitul procesului său nici nu se întrezărea. Procesul acesta — o pricină cu moşia — căpătase o întorsătură cît se poate de proastă. Cu vreo trei luni mai înainte, lucrurile păreau cît se poate de simple, aproape fără nici un risc ; dar dintr-o dată totul se schimbă. „Aşa-i acuma, toate au început să se schimbe în rău !" repeta adesea Velceaninov, cu răutate, fraza asta. Tocmise un avocat priceput, bine plătit, celebru şi nu se uita la bani. Dar, nerăbdător şi plin de neîncredere, se apucă să se ocupe singur de proces. Alcătuia şi scria jalbe, pe care avocatul le arunca la coş. Alerga pe la autorităţi, culegea informaţii, şi, probabil, încurca lucrurile, pentru că în cele din urmă avocatul începu să-i facă reproşuri şi să-l trimită în viligiatură. Dar el nu se putea hotărî să plece la vilă, în viligiatură. Praful, zăpuşeala, nopţile albe care zdruncină nervii— iată cu ce se desfăta el la Petersburg. Locuia undeva în preajma Teatrului Balşoi, într-un apartament închiriat de curînd, care nu-i era pe plac, „nimic nu-mi reuşeşte !" spunea el. Ipohondria îi sporea zi de zi ; de altfel, avea de mult înclinare pentru starea asta sufletească.

Era un om care trăise intens şi din plin, trecut de mult de prima tinereţe, avea vreo treizeci şi opt sau treizeci şi nouă de ani, iar această „bătrîneţe", cum îi spunea el, venise „aproape pe neaşteptate". Singur înţelegea că îmbătrînise nu atît datorită numărului anilor, ci — ca să zicem aşa — prin calitatea acestora şi că, chiar dacă începuseră să-f lase puterile, asta era mai mult pe plan spiritual decît fizic. Ca înfăţişare arăta şi acum chipeş. Era înalt şi bine făcut, cu părul blond, des, fără nici un fir alb în cap şi cu o barbă blondă, cam pînă la mijlocul pieptului. Cînd îl vedeai pentru întîia oară, îţi părea stîngaci şi delăsat. Dar, privindu-l mai cu luare-aminte, distingeai într-însul un domn, perfect stăpîn pe sine, şi care primise cîndva cea mai aleasă educaţie. Gesturile lui Velceaninov erau şi acum degajate, sigure, chiar graţioase, cu tot aerul său dobîndit de om posac şi neînde-mînatic. Păstra pînă în ultimul timp o încredere în sine de nezdruncinat, de cea mai arogantă speţă mondenă, pe care nici el însuşi poate n-o bănuia, deşi era un bărbat nu numai inteligent, dar chiar cu scaun la cap uneori, aproape cult şi înzestrat cu netăgăduite calităţi. Faţa lui albă şi rumenă se distingea în trecut printr-o gingăşie feminină care atrăgea atenţia (femeilor. Ba şi acum cîte cineva, privindu-î, exclama : „Ce om sănătos, rumen şi înfloritor la chip !" Totuşi omul acesta „sănătos" fusese biruit cu totul de ipohondrie. Ochii săi mari şi albaştri fuseseră, cu vreo zece ani mai înainte, foarte cuceritori. Erau atît de limpezi, veseli şi lipsiţi de orice îngrijorare, încît atrăgeau involuntar privirea oricărei persoane care avea de-a face cu dînsul. Acuma însă, în preajma vîrstei de patruzeci de ani, limpezimea şi bunătatea se stinseseră aproape cu totul în ochii aceştia, împrejurul cărora începuse să se urzească o reţea de mici zbîrcituri. In ochii lui se iviseră dimpotrivă un cinism de om obosit şi nu desăvîrşit de moral, o viclenie, adesea o ironie şi încă o nuanţă, inexistentă înainte vreme : o umbră de durere şi de tristeţe vagă, parcă fără obiect, dar foarte adîncă. Această tristeţe se accentua mai ales cînd rămînea singur. Şi, ciudat lucru, omul acesta guraliv, vesel şi distrat pînă acum vreo doi ani, care povestea minunat istorioare pline de haz — nimic nu dorea astăzi mai mult decît să rămînă singur. Părăsise dinadins o seamă de cunoscuţi, pe care şi astăzi i-ar fi putut păstra, deşi

situaţia lui bănească ajunsese cu totul precară. Această atitudine i-a fost determinată, într-adevăr, şi de vanitate. De altfel, neîncrederea şi vanitatea lui n-ar mai fi putut suporta vechile cunoştinţe. Dar, încet-încet, în singurătatea în care se afla vanitatea sa nu numai că nu se micşoră, ci, dimpotrivă, degenera într-o vanitate cu totul aparte, de un soi cu totul nou: începuse să-i sufere uneori datorită unox cauze

cu totul diferite celor dinainte, cauze neaşteptate şi care nici nu putea fi concepute mai demult, nişte cauze „superioare" celor ■actuale... „dacă există într-adevăr, ca să zicem aşa, cauze superioare şi inferioare..." adăuga el însuşi.
Da, ajunsese şi aici. Se războia cu un fel de cauze *superioare,* la care pe vremuri nici nu s-ar fi gîndit. în conştiinţa sa, el numea superioare toate „cauzele" pe care (spre pro-pria-i surprindere) nu le putea lua în rîs în sinea lui — lucru care nu se mai întîmplase înainte — da, numai în sinea lui. In societate era altceva ! Ştia prea bine că, dacă împrejurările ar fi prielnice, atunci chiar a doua zi, cu toate hotărîrile tainice şi pioase ale conştiinţei sale, ar renega în gura mare aceste „cauze superioare" şi el însuşi, cel dintîi, le-ar lua în bătaie de joc, nerecunoscînd desigur nimic. Asta era într-adevăr aşa, cu toate că avea într-o oarecare măsură, chiar foarte importantă, o independenţă de cugetare, cucerită în ultima vreme de la „cauzele inferioare" care-l stăpîniseră pînă atunci. Deseori, Velceaninov, sculîndu-se dimineaţa din pat, se ruşina de gîndurile şi de sentimentele avute în timpul insomniei de peste noapte. (De altfel, în ultima vreme, suferea mereu de insomnie.) De mult băgase de seamă că ajunsese extraordinar de bănuitor în toate cele, şi-n lucruri importante, dar şi-n bagatele : de aceea se hotărî să aibă cît mai puţină încredere într-însul. Totuşi se petrecură unele fapte cărora nu li se putea contesta realitatea. în ultima vreme, uneori noaptea, gîndurile şi senzaţiile sale se preschimbau aproape cu totul în comparaţie cu cele obişnuite şi îndeobşte nu semănau de loc cu cele din prima parte a zilei. Acest lucru îl uimi şi îl făcu să se adreseze unui doctor vestit,.. un bun cunoscut al său. I se destăinui, bineînţeles, mai mult în glumă. Medicul îi răspunse că schimbarea gîndurilor şi a senzaţiilor, ba chiar dedublarea lor în nopţile de insomnie şi în genere noaptea este un act curent la oamenii „care gîn-desc şi simt puternic" ; că o seamă de convingeri din întreaga

viaţă se modifică uneori brusc sub influenţa melancolică a nopţii şi a insomniei; că dintr-o dată se iau uneori din senin cele mai fatale hotărîri. Toate acestea merg bineînţeles pînă la o anumită limită şi dacă persoana cu pricina ajunge să perceapă prea puternic această dedublare, provocîndu-i o suferinţă, acesta-i un simpton indiscutabil că maladia s-a declanşat ; şi prin urmare e necesar să se întreprindă neapărat ceva. Cel mai bine ar fi să se schimbe radical felul de viaţă, alimentaţia, sau chiar se să întreprindă o călătorie. E recomandabil, fără îndoială, şi un purgativ.
Velceaninov nici nu-l ascultă mai departe. Maladia îi fusese demonstrată cu vîrf şi îndesat.
„Va să zică chestiunea «superioară» nu este decît o boală şi nimic mai mult!" îşi zicea uneori cu un vădit sarcasm. Dar nu se resemna să cadă de acord.
în curînd, fenomenele care se petreceau numai noaptea începură să se repete dimineaţa, atît numai că îl impresionau şi mai puternic, făcîndu-l să simtă o răutate sarcastică în locul regretului şi al îndoioşării de odinioară. De fapt, unele în-tîmplări din viaţa lui trecută, petrecute chiar tare demult, îi reveneau din ce în ce mai des în minte „aşa din senin şi Dumnezeu ştie de ce", şi într-o reprezentare radical deosebită. De pildă, Velceaninov se plîngea încă mai de mult că-i slăbise memoria : nu-şi mai reamintea figura persoanelor cunoscute, care se supărau, intîlnindu-l. Uita uneori cu desăvîr-şire o carte cetită cu jumătate de an în urmă. Dar, cu toată pierderea evidentă a memoriei (de care era foarte îngrijorat), ceea ce făcea parte din viaţa de odinioară şi ceea ce în decurs de zece-cincisprezece ani fusese cu totul uitat, acestea în întregime îi răsăreau uneori brusc în memorie, şi încă cu o uimitoare fineţe a impresiilor şi a detaliilor, încît parcă le retrăia din nou. Unele dintre faptele ivite acum în conştiinţă fuseseră complet uitate, încît i se părea o adevărată minune raptul de a şi le fi putut reaminti. Dar asta încă nu era totul. Ce om care şi-a trăit viaţa din plin n-are amintiri ? La dînsul însă tot ce-i apărea în minte parcă fusese dinainte pregătit de cineva într-o lumină absolut nouă, neaşteptată, cu neputinţă de conceput înainte vreme. De ce unele amintiri îi apăreau acum ca nişte adevărate crime ? Şi doar nu era vorba numai de sentinţele emise de mintea lui: de altfel nici n-avea

încredere fin mintea-i tenebroasă, singuratică şi bolnavă. Dar reprobările luau uneori forma de blesteme şi ajungeau la lacrimi, dacă nu exterioare, cel puţin lăuntrice. într-adevăr, dacă i s-ar fi spus în urmă cu doi ani că va fi în stare să plîngă, n-ar fi crezut pentru nimic în lume. La început nu-şi aducea aminte de suvenirurile sentimentale, ci mai cu seamă de cele sarcastice. îşi reamintea unele insuccese sau înjosiri din viaţa mondenă. Ii revenea, de pildă, în minte faptul cum „îl bîrfise un intrigant", făcînd să nu mai fie primit într-o anumită casă... cum nu de mult fusese de-a dreptul ofensat în mod public fără să-şi fi provocat adversarul la duel... cum fusese o dată luat în rîs printr-o epigramă

foarte spirituală într-un cerc de femei foarte încîntătoare, iar el n-avusese prezenţa de spirit să răspundă ceva. îşi mai aducea aminte de două-trei datorii pe care nu le plătise, într-adevăr, o nimica toată, totuşi datorii de onoare, faţă de nişte persoane cu care încetase să se mai vadă şi pe care începuse să le vorbească de rău. îl mai chinuia, dar numai în momentele cele mai proaste, amintirea a două averi considerabile făcute praf şi pulbere de dînsul în modul cel mai stupid. Dar mai pe urmă aducerile-aminte se refereau şi la unele lucruri „superioare". Astfel Velceaninov îşi aminti „netam-nesam" figura uitată — ştearsă de mult din memorie — a unui funcţionar blînd şi bătrînel, caraghios şi cu puţină căruntețe, pe care-l jignise odinioară în public dintr-o fanfaronadă, numai şi numai ca să pună în valoare un calambur hazliu, reuşit, care-i adusese glorie şi care a fost apoi repetat din gură în gură — faptă reprobabilă, rămasă încă nepedepsită. Uitase cu totul întîm-plarea aceasta : nici nu-şi mai aducea aminte de numele bă-trînului, ideşi împrejurările 'întîmplării îi răsăriră în minte cu o extraordinară exactitate. îşi aduse perfect aminte că bătrînelul apăra reputaţia fiicei sale, o fată care întîrzia si se mărite, despre care circulau în oraş fel de fel de zvonuri. Bătrînelul se supărase şi căutase să răspundă. Dar îl podidiseră dintr-o dată lacrimile faţă de toată lumea — ceea ce făcuse chiar oarecare impresie. Pînă la urmă, societatea îl îm-bătase cu şampanie pe moşneguţ şi tot societatea se tăvălise de rîs. Aducîndu-şi acum aminte aşa „netam-nesam" cum plîngea în hohote bătrînelul, acoperindu-şi obrazul cu mîi-nile, ca un copil. Velceaninov avu impresia că nu uitase nici-

odată întîmplarea asta. Dar, ciudat lucru : toată împrejurarea care i se păruse pe atunci foarte hazlie, acum o vedea cu totul altfel, mai cu seamă amănuntele — şi anume acoperirea feţei cu palmele. îşi mai aduse aminte cum bîrfise numai ca să facă haz, pe delicioasa soţie a unui institutor şi cum ponegrirea ajunsese la bărbatul ei. Velceaninov plecase curînd din tîrgu-ş.oru'1 acela şi nu mai aflase ce urmări avusese clevetirea lui. De-abia acum începu să-şi închipuie cum va fi putut să se isprăvească istoria aceea. Dumnezeu ştie unde l-ar fi dus imaginaţia, dacă nu i-ar !fi fulgerat în minte o amintire mulit mai 'recentă despre o fată dintr-o familie de tirgoveți, care nici nu-i plăcuse cel puţin şi cu care, trebuie să mărturisim, nici nu ştie cum naiba făcuse un copil. îi părăsise pe amîndoi, fără să-şi fi luat măcar rămas bun de la dînşii, ple-cînd din PeterSburg (nici n-avusese timp, ce-i drept!). Pe urmă el o căută pe fată timp de un an întreg, dar n-o mai putu descoperi. Asemenea amintiri se strîngeau cu sutele, fiecare din ele trăgînd după sine alte zeci şi zeci. încet-încet, începu să sufere şi propria lui vanitate.

Am mai spus că vanitatea lui degenerase într-un sentiment cu totul deosebit. într-adevăr, aşa era. în unele momente (rare, de altfel), Velceaninov era atît de distrat, încît nu simţea nici o jenă că nu avea trăsură proprie, că umbla pe jos pe la autorităţi, că ţinuta îi era cam neîngrijită. Iar dacă cineva dintre vechii săi cunoscuţi l-ar fi măsurat pe stradă cu o privire ironică, sau n-ar fi avut chef să-l recunoască, atunci el ar fi avut, oe-i drept, destulă mîndrie ca nici să nu clipească. Nici să nu clipească într-adevăr, şi nu numai de formă. Asta se iîntîmpla, bineînţeles, xar, în momentele !de iritare şi uitare de sine. Totuşi vanitatea lui se dezinteresa îndeobşte, trep-tat-treptat, de pricinile de altădată şi se concentra asupra unei singure chestiuni, veşnic prezentă în mintea lui.

„Pesemne, începea el să se gîndească uneori în mod satiric (era aproape totdeauna satiric, cînd se gîndea la sine), pesemne cineva are grijă să mă moralizeze : de aceea îmi sugerează aceste amintiri blestemate şi «lacrimi de căinţă» !" Fie ! Dar degeaba ! Nu e decît un tir de gloanţe oarbe. Ştiu foarte bine, ba chiar mai mult decît sigur, că n-am nici un pic de autostăpînire, cu toată autocondamnarea mea, însoţită de căinţe înlăcrămate, şi cfa toţi cei patruzeci de and stupizi ai mei! Dacă mîine aş fi ispitit de o întîmplare şi de împrejurări

convenabile ca să-mi fac cheful pentru a răspîndi zvonul că nevasta institutorului a primit daruri de la mine, aş face-o sigur şi fără ezitare, iar fapta ar fi încă şi mai detestabilă, fiind vorba de o recidivă. Sau să zicem că m-ar jigni iarăşi acel prinţişor, fiul unic al unei mame, căruia i-am trimis în picior un glonte din pistol acum unsprezece ani, fără îndoială că l-aş provoca numaidecît din nou la duel şi i-aş hărăzi al doilea picior ide lemn. Va să zică, e adevărat că sînt gloanţe oarbe, cu totul inutile ? Atunci de ce să mă mai împresoare asemenea amintiri, cînd eu nu ştiu cum să mă descotorosesc convenabil de mine însumi 1"

Deşi întîmplarea cu nevasta institutorului nu s-a repetat, cu toate că eroul n-a mai fericit pe altcineva cu un picior de lemn, dar numai gîndul că aceste fapte s-ar repeta neapărat dacă s-ar ivi împrejurări prielnice, îl făceau pe Velceani-nov să se piardă cu firea... uneori. Doar nu-i obligator să suferi mereu din pricina amintirilor. Te mai poţi şi odihni sau petrece puţin — în pauze...

Aşa şi făcea Velceaninov. Era dispus să petreacă un pic în pauze. Dar pe măsură ce trecea vremea, şederea lui la Petersburg îi devenea din ce în ce mai insuportabilă. Se găsea în pragul verii. Uneori, pîlpîia în mintea lui hotărîrea de a lăsa totul baltă, chiar şi procesul, şi de a pleca aşa dintr-o dată, unde va vedea cu ochii, la întîmplare — să zicem în Crimeea, de pildă... De obicei, nu trecea mai mult de un ceas şi Velceaninov îşi detesta gîndul acesta, de care începea să-şi bată joc : „Aceste obsesii nu mă vor părăsi nici la sud, de vreme ce au început să pună stăpînire pe mine şi dacă sînt un om cît de cît onest — or asta înseamnă că n-am nici cum şi nici de ce să fug de ele".

„Ce rost are să fug ? urmă Velceaninov să filozofeze cu mîhnire. Aici e atîta prăfăraie, atît zăduf înăbuşitor I Casa-i aşa de murdară. La autorităţile unde îmi pierd vremea între aceşti oameni foarte ocupaţi — e atîta forfotă meschină, atîtea griji mărunte. Pe faţa tuturor oamenilor rămaşi în oraş, care se perindă din zori pînă-n seară, vezi întipărit aşa de naiv şi de sincer întregul lor egoism, tupeul lor grosolan, laşitatea sufletelor lor mici şi nimicnicia inimilor lor de două parale, încît, pe drept cuvînt, se poate spune că aici e un adevărat rai pentru un ipohondru, vorbind %>arte serios ! Totul e dat la iveală sincer, deschis... Nimeni nu crşde necesar să şe

422

ascundă, nimeni nu se preface cum fac cucoanele noastre în viligiatură, în ţară sau în străinătate. Totul merită aici cel mai profund respect, măcar ca un omagiu adus sincerităţii şi simplităţii. Nu mai plec nicăieri. Să orăp aici, dar nu mă clintesc din loc I"...

II

Domnul cu doliu la pălărie

Era în trei iulie. Domnea o zăpuşeală şi o arşiţă insuportabilă. Velceaninov avusese o zi cu o mie de alergături. Toată dimineaţa umblase pe jos şi cu trăsura, iar seara trebuia neapărat să treacă pe la un domn de care avea absolută nevoie

— un om de afaceri, consilier de stat, care locuia într-o vilă undeva pe Ceornaia Recika, şi pe care urma să-l surprindă pe neaşteptate acasă. Pe la şase, Velceaninov intră într-un restaurant dubios, dar franţuzesc, de pe bulevardul Nevski, lîngă podul Poliţeiski. Se aşează în colţul său obişnuit la măsuţa lui *şi* îşi ceru prînzul zilnic.

Mînca în fiecare zi un prînz de o rublă, pentru vin plătind aparte. Socotea această chivernisire ca o ofrandă adusă în mod înţelept greutăţilor băneşti prin care trecea. Mirîndu-se cum se poate consuma o mîncare atît de mizerabilă, Velceaninov devora prînzul pînă la ultima fărîmitură, totdeauna cu aceeaşi poftă, de parcă n-ar fi mîncat de trei zile. „E ceva maladiv cu mine !" mormăia în barbă, cînd îşi dădea seama de apetitul său. De data aceasta Velceaninov se aşează la măsuţa sa în cea mai proastă dispoziţie sufletească. Îşi aruncă mînios pălăria unde se nimeri, se rezemă cu coatele pe masă şi căzu pe gînduri. Dacă vecinul de alături, ferească Dumnezeu ! nu şi-ar fi căutat de treabă sau dacă chelnerul care-l servea nu l-ar fi înţeles de la primul cuvînt, Velceaninov ar fi răbufnit ca un elev-ofiţer şi ar fi făcut cine ştie ce tărăboi, tocmai el care ştia să fie extrem de politicos şi la nevoie chiar să privească de sus, imperturbabil, ceea ce se întâmpla în juru-i.

I se aduse supa. El puse mîna pe lingură, dar numaidecît

— înainte de a o fi umplut — o trînti pe masă, gata să sară

423

de pe scaun. Un gînd neaşteptat îl fulgeră deodată. în clipa aceea — Dumnezeu ştie datorită cărui proces de cugetare —■ el înţelese perfect pricina tristeţii sale — o tristeţe deosebită, aparte, care-l chinuia de cîteva zile în şir în timpul din urmă, legîndu-se de dînsul, tam-nesam, şi nelăsîndu-l în pace, Dumnezeu ştie de ce. Acum însă pricepu taina, văzînd totul ca-n palmă. .

„Pălăria — asta-i pricina ! bombăni el, ca un inspirat. Numai şi numai blestemata asta de pălărie rotundă, cu panglică mîrşavă de doliu, poartă toată vina I"

Căzu pe gînduri şi, cu cît se cufunda tot mai adînc în ele, cu atît se posomora mai mult şi cu atît „întreaga întâmplare" i se părea mai ciudată.

„Dar... dar, de fapt, e vorba aici într-adevăr de o întâmplare ? protestă el, fără prea multă încredere în sine. Se petrece oare aici ceva care să semene cu o întâmplare ?

întreaga chestiune consta în următoarele : cu vreo două săptămîni în urmă (de fapt, nu ţinea exact minte data) în-tîlnise pentru întâia oară pe stradă, undeva, la întretăierea dintre Podiaceskaia şi Meşceanskaia, un domn cu doliu la pălărie. Fusese un bărbat ca oricare altul, n-avusese nimic deosebit, trecuse repede, dar parcă îl aţintise prea stăruitor pe Velceaninov, atrăgîndu-i atenţia în mod deosebit. îl întâlnise pesemne cîndva, undeva... „Dar mii de figuri am văzut în viaţă. iNu-i cu putinţă

să le ţin minte pe toate !" După vreo douăzeci de paşi, Velceaninov uită întâlnirea avută, cu toată impresia iniţială făcută asupra-i. Impresia însă, destul de originală, rămase pentru toată ziua, sub forma unei neobişnuite înverşunări, dar fără obiect. După două săptămîni Velceaninov îşi aminti limpede toate acestea. îşi aduse aminte că nu înţelesese de loc cauza acelei iritaţii şi că pînă atunci nu făcuse nici o legătură şi nici o confruntare între indispoziţia lui sufletească din seara aceea şi întîlnirea de dimineaţă. Dar domnul acela se grăbi să-i aducă aminte despre persoana sa şi a doua zi se încrucişa din nou cu Velceaninov pe bulevardul Nevski, privindu-l ţintă în chip straniu. Velceaninov scuipă cu dispreţ şi numaidecât se miră de ceea ce făcuse. Sînt, ce-i drept, fizionomii care îţi inspiră un dezgust inexplicabil şi fără sens. „L-am mai întâlnit, într-adevăr, pe undeva", mormăi, îngîndurat, Velceaninov, la jumătate de oră după întîlnire şi se simţi din nou, toată seara, în cea mai proastă dispoziţie

sufletească. Avusese chiar un vis cît se poate de urît, totuşi nu-şi dădu seama că pricina noii şi deosebitei ipohondrii nu era alta decît prezenţa domnului îndoilat de dimineaţă, deşi în aceeaşi seară îşi aduse deseori aminte de dînsul. Velceaninov se şi enervă din pricină că „asemenea prostie" îl preocupă într-atît şi ar fi socotit chiar ca o înjosire de a-i atribui emoţia ce-l stăpînea, dacă i-ar fi trecut prin minte gîndul acesta. Se întâlni însă din nou peste două zile cu domnul îndoliat la debarcaderul unui vapor de pe Neva. La această întîlnire, a treia, Velceaninov ar fi putut jura că domnul cu pălăria în doliu se şi îndreptase spre dînsul, dar că lumea, înghesuindu-se, îl îndepărtase. I se păru chiar că necunoscutul „cutezase" a-i întinde mîna şi-l strigase pe nume. în zarvă nu-şi auzi cu claritate numele, dar... „oare cine-i canalia asta şi de ce nu se apropie de mine, dacă mă cunoaşte într-adevăr şi dacă doreşte atiîta să se apropie ?" se gindi, posac, urcîndu-se într-o trăsură şi îndreptîndu-se spre mănăstirea Smolnîi. Peste o jumătate de oră, Velceaninov se şi afla în cabinetul avocatului său cu care discuta aprins în contradictoriu. Dar în timpul serii şi al nopţii, o deznădăjduită şi fantastică tristeţe îl cuprinse din nou. „Oare nu cumva fac un icter ?" se întrebă bănuitor, privindu-se în oglindă.

Aceasta fusese cea de a treia întîlnire. Pe urmă, cinci zile de-a rîndul, absolut „nimeni" nu-i mai ieşi în cale, cît despre „canalie" — nici pomeneală. între timp, din cînd în cînd, îi revenea însă în minte domnul cu doliu la pălărie. Velceaninov se surprindea cu mirare, gîndind : „Ce mi-o fi venit să-mi bat capul cu dînsul. Hm ! Pesemne are multe treburi la Petersburg. Şi oare după cine o fi purtînd doliu ? M-a recunoscut, probabil.... pe cînd eu habar n-am cine-i ! Nu-i prea stă bine doliul... Mi se pare că, dacă l-aş privi mai de aproape mi-aş aduce aminte de dînsul..." s Ceva parcă începea să mijească în mintea lui, ca un cu-vînt cunoscut, dar uitat deodată şi pe care te străduieşti din răsputeri ca să ţi-l readuci în amintire ; îl ştii prea bine, îţi dai seama că-l ştii ; îi ştii şi sensul şi te tot învîrteşti în jurul lui; dar oricît te-ai trudi, cuvîntul acela nu vrea să-ţi revină în memorie, şi pace !

„S-a întâmplat parcă... Da, a fost demult... a fost undeva... Aici a fost... exact, aici... dar ducă-se dracului ce-a fost şi ce

n-a îost aici I izbucni deodată Velceaninov... şi face oare să mă frămînt şi să mă înjosesc pentru canalia asta ?"

Velceaninov se supără teribil; dar seara, cînd îşi aminti din senin că se supărase dimineaţa, şi încă „teribil", se indispuse ; parcă îl prinsese cineva cu ocaua mică. Se tulbură şi se miră : „Pesemne că există motive ca să mă înveninez aşa... fără nici o noimă... numai la o simplă aducere-aminte..." Dar nu-şi sfîrşi gîndul.

A doua zi, Velceaninov se mînie şi mai cumplit. De data asta însă îi păru că mînia îi era pricinuită de-o „obrăznicie fără seamăn", şi anume : avu loc cea de-a patra întîlnire. Domnul cu doliu răsări iarăşi ca din pămînt. Velceaninov tocmai dăduse pe stradă de consilierul de stat de care avea neapărată nevoie şi pe care tot căuta să-l găsească prin surprindere la vila lui din afara oraşului. Acest funcţionar, pe care abia îl cunoştea şi care îi era necesar la proces, nu se lăsa prins cu una cu două şi pesemne se ascundea, făcînd tot ce-i stătea în putinţă să nu se întîlnească cu dînsul. Bucuros că, în sfîrşit, se ciocni nas în nas cu el, Velceaninov îl însoţi pe stradă, grăbindu-se, pîndindu-i privirile şi căutînd din răsputeri să-l antreneze pe acest vulpoi cu părul alb într-o discuţie asupra unei teme anume, în care să-l ia gura pe dinainte şi să scape cuvîntul mult aşteptat. Dar vulpoiul cărunt ştia el ce ştia, rîdea şi nu spunea nimic. Tocmai în aceste momente de grea cumpănă, Velceaninov îl văzu pe trotuarul din faţă chiar pe domnul cel cu doliu la pălărie. Stătea acolo şi-i privea ţintă pe amîndoi; îl urmărea cu siguranţă şi parcă su-rîdea ironic.

‚Dracu să-l ia! izbucni în sine Velceaninov, după ce-l conduse pe înaltul demnitar, dînd vina nereuşitei sale pe apariţia inopinată a acestui «neobrăzat» — dracu să-l ia ! Nu cumva mă şi spionează. Mă urmăreşte, fără doar şi poate. L-a şi năimit careva şi... şi... şi... zău că zîmbea a rîde. Pe legea mea, am să-l ciomăgesc... Păcat că umblu fără baston I O să-mi cumpăr un baston. Nu I N-am să las asta să treacă aşa, cu una cu două ! Cine-i ? Vreau neapărat să aflu cine-i el I"
în sfîrşit, exact după trei zile de la această întîlnire, cea de-a patra, îl întîlnim pe Velceaninov în restaurantul său, după cum vi l-am descris mai înainte, de data asta tulburat de-a binelea şi întrucîtva chiar descumpănit. însuşi Velceaninov, cu tot orgoliul său, nu putu să nu recunoască reali-

tatea : se văzu nevoit, în cele din urmă, să priceapă — con-fruntînd toate împrejurările — că numai acest domn îndoliat, „un om de nimic", era pricina ipohondriei sale, a melancoliei *ciudate* şi a tuturor emoţiilor care îl chinuiau de două săp-tămîni.
„Să zicem că sînt un ipohondru, se gîndi Velceaninov, şi fac din ţînţar armăsar, totuşi m-ar putea, oare, linişti faptul că toate acestea nu sînt *poate* decît rodul imaginaţiei ? Căci dacă un şarlatan ca acesta este în stare să răvăşească în halul ăsta pe un om, atunci asta-i... asta-i..."
într-adevăr, în întîlnirea din ziua aceea (a cincea), armăsarul se arătă cît un ţînţar : domnul acesta, ca şi mai înainte, o zbughi pe de lături, dar acuma fără să-l mai ţintească cu privirea pe Velceaninov şi fără să arate ca în celelalte daţi că l-ar recunoaşte, ci, dimpotrivă, mergea cu ochii în pămînt, dorind pare-se din tot sufletul ca să nu fie zărit. Velceaninov se îndreptă brusc spre dînsul şi urlă din răsputeri :
— Hei, domnule I Cel cu doliu la pălărie I Te ascunzi acum, hai ? ! Stai! Cine eşti ?
întrebarea şi strigătul lui' n-aveau nici un rost. Velceaninov îşi dădu seama de asta însă abia după ce strigase. La interpelarea acestuia, domnul se întoarse, se opri o clipă în loc, se fîstîci, surîse, vru parcă să rostească ceva, să facă un gest, rămînînd un moment în mare nehotărîre ; apoi se răsuci scurt pe loc şi o luă la fugă, sfîrîindu-i călcîiele. Velceaninov îl urmări, mirat, cu privirea.
„Nu cumva, de fapt, eu mă leg de dînsul, îşi zise Velceaninov, şi nu el de mine ?"
După ce-şi luă prînzul, porni grăbit la vila acelui funcţionar superior. Nu-l găsi acasă. I se spuse că boierul „plecase de dimineaţă şi nu se va întoarce decît pe la trei-patru după miezul nopţii, fiind dus la o aniversare..." Răspunsul acesta era prea „jignitor". Fierbînd de mînie, Velceaninov se hotărî să se ducă şi el la aniversarea aceea şi chiar o şi porni, dar, dîndu-şi seama că exagerează, plăti birjarul la mijlocul drumului şi merse pe jos acasă, spre Teatrul Bolşoi. Simţi nevoia unei plimbări. Pentru a-şi linişti nervii zdruncinaţi, avea nevoie să doarmă bine peste noapte, în ciuda insomniei sale ; iar ca să poată adormi, trebuia neapărat să obosească fizic. Aşa că ajunse acasă pe la zece şi jumătate,

drumul fiind destul de lung, şi, într-adevăr, sosi frînt de osteneală.
Velceaninov îşi închinase locuinţa în luna martie. O hulea şi o ocăra cumplit, justificîndu-se faţă de sine însuşi cu scuza că de fapt nu-i decît „un sălaş de campanie", căci „se împotmolise" la Petersburg din pricina „acestui proces blestemat". Apartamentul nu era de loc atît de prost şi de indecent cum îl caracterizase el însuşi. Intrarea prin gang era într-adevăr cam întunecoasă şi „murdară". Dar apartamentul propriu-zis de la etaj era alcătuit din două odăi luminoase şi înalte, separate printr-un mic culoar întunecos, dînd una la stradă, iar alta spre curte. Alături de odaia cu ferestrele spre curte se afla o cămăruţă, prevăzută ca dormitor. Dar Velceaninov aruncase acolo în neorînduială tot felul de hîrţoage şi de cărţi, dormind într-una din camerele mari şi anume în aceea care dădea cu ferestrele la stradă. Patul i se făcea pe un divan. Avea mobilă bună, deşi cam veche. Erau acolo şi unele -obiecte de preţ — rămăşiţe dintr-o fostă bunăstare ; bibelouri de porţelan şi de bronz, covoare de Buhara — mari, autentice. Scăpaseră chiar şi două tablouri destul de bune. Toate lucrurile însă zăceau într-o neorînduială vădită, nepuse la locul lor şi chiar colbăite, de cînd fata în casă, Pelagheea, plecase pentru cîtva timp la neamurile sale din Novgorod şi-l lăsase singur. Faptul ciudat ca un holtei şi om de lume, care mai ţinea la titlul de *gentleman,* să aibă în slujbă o fată nemăritată îl făcea pe Velceaninov aproape să roşească, deşi era foarte mulţumit de jupînească. Pelagheea se tocmise la dînsul încă de astă-primăvară, cînd el îşi închinase apartamentul. Servise mai înainte la o familie cunoscută, care plecase în străinătate, şi puse numaidecît ordine în locuinţa lui. După plecarea Pelagheei, Velceaninov nu se mai hotărî să angajeze o altă servitoare. Iar de luat un valet pentru un termen scurt n-avea nici un rost. Afară de asta, lui nici nu-i plăceau valeţii. Rîndui ca în fiecare dimineaţă să-i facă curăţenie prin camere Mavra, sora portăresei. Cînd pleca de acasă, Velceaninov îi lăsa cheia de la apartament. Ea nu făcea mai nimic, lua leafa de pomană, ba parcă şi mai şterpelea cîte ceva. Dar locatarului nu-i păsa de

nimic. El era mulţumit că rămînea acasă absolut singur. Toate au însă o limită şi nervii săi, mai cu seamă în momentele de iritare,
428
tfefuzau să suporte „mizeria" asta şi, întorcîndu-se acasă, intra îndeobşte cu scîrbă în apartamentul său. De data asta Velceaninov se dezbrăcă în mare grabă. Se aruncă în aşternut şi, iritat, se hotărî să nu se mai gîndească la nimic, ci să adoarmă „numaidecît", cu orice chip. Atunci se petrecuse un lucru straniu : adormi dintr-o dată, cum îşi puse capul pe pernă. Nu i se mai întîmplase aşa ceva de mai bine de o lună.
Dormi vreo trei ore în şir, avînd însă un somn zbuciumat cu tot felul de coşmaruri, ca un bolnav scuturat de friguri. Se făcea că săvîrşise o crimă, pe care o tăinuise ; dar, în cele din urmă, o sumedenie de oameni dădu buzna la dînsul şi-l învinuia. Se îngrămădise o gloată întreagă, şi oameni năvăleau într-una în casă — aşa că nici uşa nu se mai închidea, ci rămînea cu canaturile date în lături. în sfîrşit, toată luarea-aminte i se aţinti asupra unui om ciudat, care pe vremuri ii fusese foarte bine cunoscut şi apropiat şi care murise ; iar acum, nu ştiu cum, intrase şi el în casă. Mai cu seamă îl chinuia pe Velceaninov faptul că el nu-şi dădea seama cine era omul acela, îi uitase numele şi nu şi-l putea aminti. Ştia numai că pe vremuri îl iubise foarte mult. Parcă toată mulţimea adunată în casă aştepta de la persoana asta un cuvînt decisiv : învinuirea ori apărarea lui Velceaninov. Toţi fier-beau de nerăbdare. Dar necunoscutul şedea nemişcat la masă şi tăcea molcom, cu încăpăţînare. Zgomotul nu mai înceta, iritarea tuturor se înteţea şi deodată Velceaninov, ca un turbat, îl lovi pe omul acesta fiindcă nu voia să vorbească, simţind totodată o uşurare stranie. Inima i se opri de groază şi de amărăciune pentru gestul său, dar tocmai în această stare se ascundea plăcerea. înnebunit de furie, Velceaninov îi mai dădu o lovitură şi încă una, îmbătat de mînie şi de teama care-l scosese din minţi, simţind în acelaşi timp o satisfacţie nemărginită. Nu mai ştia numărul loviturilor, li bătu mai departe fără răgaz. îl mîna o poftă de nimicire desăvîr-■şită. Deodată, iată ce se întîmplă : cu toţii dădură un strigăt înfiorător şi, aşteptînd parcă, se întoarseră cu faţa spre uşă. In aceeaşi clipă, răsunară trei zbîrnîituri stridente ale clopoţelului, aşa de puternice, ca şi cum cineva ar fi vrut să-l smulgă de la uşă. Velceaninov se trezi, se dezmetici pe loc, sări ars din pat şi se repezi la ieşire. Era cît se poate de convins că sunetele clopoţelului nu erau un vis şi că cineva tră-
429
şese aievea găietanul clopoţelului. irAr fi fost cu totul nefiresc ca nişte zăngănituri de clopoţel, atît de reale, perfect auzite, să se fi produs în vis !"
îşi dădu însă cu surprindere seama că şi sunetele clopoţelului erau vis. Deschise uşa şi ieşi în antreu. îşi aruncă ochii şi pe scară. Nu era nimeni, absolut nimeni, clopoţelul stătea nemişcat la locul lui. Minunîndu-se, dar şi bucurîndu-se în acelaşi timp, el se întoarse în odaie. Aprinse o luminare şi îşi aduse aminte că uşa rămăsese numai închisă, nu încuiată cu cîrligul şi cu cheia. Şi înainte vreme, cînd venea acasă, uita adesea să încuie uşa peste noapte, nedînd importanţă acestui amănunt. Pelagheea îl şi certase de cîteva ori pentru greşeala asta. Se întoarse în antreu ca să încuie uşa, pe caxe o mai deschise o dată. Se mai uită afară, puse cîrligul, dar de lene nu mai încuie uşa cu cheia. Ornicul bătu ceasurile două şi jumătate : va să zică dormise trei ore.
Visul îl tulbură într-atît, încît nu-i veni să se culce nu-maidecît, ci hotărî să se plimbe prin odaie vreo jumătate de ceas — „cît fumezi un trabuc". Se îmbrăcă în grabă, se apropie de fereastră, ridică un pic draperia de stofă grea şi storul alb dindărătul ei. Afară se luminase de ziuă. Albele nopţi de vară de la Petersburg îi zdruncinau totdeauna nervii şi în vremea din urmă îi sporeau insomnia —■ aşa că de vreo două săptămini îşi pusese într-adins aceste draperii groase, care opreau lumina cînd erau lăsate în jos. Dînd voie luminii să năvălească în odaie şi uitînd să stingă luminarea de pe masă, Velceaninov începu să se plimbe în lung şi-n lat prin cameră, stăpînit de un sentiment apăsător şi maladiv, care nu-l părăsea, îl mai chinuia gîndul că fusese în stare să ridice mîna împotriva omului aceluia şi să-l lovească.
— lEi bine, omul acesta nici nu există şi nici n-a existat vreodată. Totul n-a fost decît un vis. Atunci de ce să mă indispun ?
Toate îngrijorările sale concentrîndu-se cu înverşunare într-un singur punct, Velceaninov ajunse la concluzia că nu mai era sănătos, că devenise „un om bolnav".
Nu-i venea să recunoască că îmbătrînea sau că-i slăbeau puterile. Iar în momentele de rea dispoziţie se înverşuna să exagereze amîndouă aceste stări de fapt, dinadins, cu scopul de a se lua în rîs.
430
— Bătrîneţe ! îmbătrînesc de-a ibinelea, mormăia Velceaninov plimbîndu-se prin odaie. îmi pierd memoria, am vedenii, visez năzbîtii, parcă aud clopoţei... Ducă-se dracului! Ştiu din proprie experienţă că asemenea vise n-aveam decît cînd eram scuturat de friguri... Sînt convins că şi „povestea" ■cu doliul poate nu-i altceva decît tot un vis. Hotărît! Aveam dreptate să-mi zic ieri : eu m-am legat de dînsul, nu el de mine I Am făcut o întreagă „istorie" în jurul lui, pe cînd de fapt eu însumi m-am vîrît de frică sub masă. Şi în definitiv de ce-l fac canalie ?

Poate-i un om foarte cumsecade. N-are, ce-i drept, o figură plăcută, deşi nu găseşti nimic urît în ea. Apoi la part seamănă cu toţi oamenii. Doar privirea îi este nu ştiu cum... Iar m-apucă ! încep să mă gîndesc din nou la dînsul! Ce naiba oi fi avînd cu privirea lui ? Te pomeneşti că n-am să mai pot trăi fără acest... ticălos !
Printre alte gînduri care i se îmbulziră în minte, unul îl amărî îndeosebi, li fulgeră o bănuială că domnul acesta îndoliat îi fusese pe vremuri prieten intim ; iar acuma, reîn-tîlnindu-l, îl priveşte ironic deoarece cunoaşte vreun secret important din trecutul său şi-l găseşte într-o situaţie înjositoare. Velceaninov se apropie de fereastră, vrînd s-o deschidă ca să respire o undă din aerul proaspăt al nopţii. Dar se cutremură brusc. I se păru că vede un miracol nemaipomenit.
N-apucă să deschidă bine fereastra, cînd se şi trase grabnic în dreptul peretelui şi se ascunse. Zări dintr-o dată tocmai pe domnul cu doliu la pălărie pe trotuarul pustiu din faţă, chiar în dreptul locuinţei sale. Pesemne nu-l observase şi, curios, cerceta parcă întreaga casă, chibzuind ceva. Făcea impresia că născocea anumite planuri, gata-gata să ia o ho-tărîre. Ridică mîna şi parcă duse un deget la frunte. în sfîrşit, se decise. îşi roti privirea de jur împrejur şi, tiptil, în vîrful degetelor, porni să treacă de-a curmezişul strada. Iată-l : ajunse la portiţa care, vara, rămînea uneori nezăvorită pînă pe la ceasurile trei dimineaţa. „Vine la mine !" îi fulgeră prin minte lui Velceaninov şi se repezi numaidecît, tot în vîrful picioarelor, în antreu şi se tupilă la uşă, unde rămase nemişcat, abia atingînd cu mîna dreaptă, tremurătoare, cîrligul pe care-l pusese adineaori. Îşi ciuli atent urechile, căutînd să prindă zgomotul paşilor pe care-i aştepta pe scară.
Inima-i bătea să-i spargă pieptul, nu alta. Se temea că, djn, gricina ej,, nu-l va a.uzi pe străin urcînd. scara în vîrful
431
degetelor. Faptele în sine nu le prindea, dar percepea totul cu un fel de limpezime înzecită : parcă visul de adineaori se împletise cu realitatea. Velceaninov era din fire un om curajos. Uneori, se făiea chiar, făcînd paradă cu curajul său în întîmpinarea unei primejdii — chiar dacă nimeni nu-l vedea, ci numai pentru a se minuna singur de sine însuşi. Dar de data aceasta lucrurile stăteau cu totul altfel. Ipohon-drul şi plîngăreţul bănuitor din ajun se transformase cu totul: nu mai era acelaşi om. Un rîs nervos îi clocotea înfundat în piept. Ghicea orice mişcare a străinului de după uşă.
„Aha ! Iată-l că urcă treptele, a ajuns sus, se uită în jurul lui, trage cu urechea în jos pe scară. De-abia respiră, se furişează... aha! Pune mina pe clanţă, trage, o încearcă! Socotise că nu-i închisă uşa la mine. Ştia va să zică că uneori uit s-o încui. Iarăşi trage de clanţă. îşi închipuie că o să sară cîrligul ? îl doare inima să se despartă aşa. Nu-i vine să plece cu buza umflată ?"
într-adevăr, toate trebuiau să se petreacă aşa cum şi le închipuia el. Cineva stătea, ce-i drept, în faţa uşii şi încetişor, fără zgomot, încerca încuietoarea şi trăgea uşurel de clanţă, „avînd, bineînţeles, scopul său". Dar Velceaninov avea pregătit deznodămîntul şi, parcă încîntat de clipa hotărîtoare, chibzuia şi se pregătea să-l primească. îi veni năvalnic pofta de a ridica cîrligul, de a trînti uşa în lături şi de a da ochii cu „sperietoarea". „Care va să zică ce căutaţi aici, stimabile ?"
Aşa se şi petrecură lucrurile. Socotind clipa potrivită, Velceaninov ridică dintr-o dată cîrligul, împinse uşa şi dădu nas în nas de domnul cu doliu la pălărie.
III
Pavel Pavlovici Trusoţki ' "
Vizitatorul parcă amuţi pe loc. Amîndoi statură în prag faţă în faţă şi, neclintiţi, se priveau ţintă în ochi. Aşa trecură cîteva clipe. Deodată, Velceaninov îşi recunoscu oaspetele.
432
în acelaşi timp şi musafirul ghici pesemne că Velceaninov îl recunoscuse de-a binelea : asta se oglindi o clipă în privirile sale. într-o secundă, figura i se destinse într-un dulce surîs.
— Am desigur plăcerea să vorbesc cu Alexei Ivanovici ? psalmodie străinul cu cea mai duioasă voce, care suna cît se poate de comic în împrejurările acelea.
— Dar dumneavoastră nu sînteţi cumva Pavel Pavlovici Trusoţki ? silabisi, în sfîrşit, Velceaninov cu o expresie de nedumerire pe faţă.
—• Ne-am cunoscut acum vreo nouă ani în oraşul T... şi, deci îmi permiteţi să vă reamintesc, am fost în relaţii de bună prietenie.
— Da, domnul meu... să zicem... dar acum sînt orele trei dimineaţa, iar dvs. mi-aţi încercat uşa de vreo zece minute ca să vedeţi dacă nu-i deschisă...
— Ora trei ! exclamă musafirul, seoţîndu-şi ceasornicul din buzunar şi mirîndu-se adînc mîhnit ; exact: trei ! Ierta-ţi-mă, Alexei Ivanovici, ar fi trebuit să-mi dau seama de asta înainte de sosire. Sînt foarte încurcat. Voi trece zilele acestea, ca să mă explic ; iar acum...
— Ba de loc ! Dacă-i vorba de explicaţii, mai bine nu-maidecît! răspunse repede Velceaninov. Poftim, treceţi, vă rog pragul în odaie. Doar aţi avut intenţia de a-mi pătrunde în casă şi nu v-aţi

înfiinţat aici numai şi numai ca să-mi încercaţi lacătele...
Velceaninov era şi tulburat, dar totodată parcă şi puţin cam uluit, nesimţindu-se în stare să-şi adune gîndurile. Se simţea chiar ruşinat. Din întreaga fantasmagorie nu mai ră-. măsese nimic, nici un mister, nici un pericol, ci numai mutra prostească a unui oarecare Pavel Pavlovici. De altfel nici nu-i prea venea să creadă că totul era aşa de simplu. Avea o presimţire nelămurită, care-l îngrijora. îl pofti pe oaspete în fotoliu, iar el se aşează numaidecît în pat, la un pas de fotoliu, se aplecă cu palmele sprijinite pe genunchi şi aşteptă cu înfrigurare ca noul venit să înceapă vorba. îl cerceta insistent cu privirile şi căuta să şi-l amintească cum era în trecut. Dar ciudat! Acesta tăcea, ca şi cum n-ar fi priceput de loc că era „obligat" să vorbească fără întîrziere. Ba dimpotrivă, parcă oaspetele aştepta ceva de la gazdă, privindu-l ţintă. Poate el însuşi se fîstîcise, simţind de la început o oarecare
433
*)
stingherealã, ca un şoarece prins în capcană. Dar Velceani-nov îşi ieşi din fire, în cele din urmă.
— Dar, în definitiv, ce-i cu dumneavoastră ? izbucni Velceaninov, după cît mi se pare nu sînteţi nici o fantomă şi nici un vis. Sau poate doriţi să faceţi aici pe stafia ? Lămu-riţi-mă, domnule !
Musafirul prinse să se frămînte, surise şi începu cu un aer sfios :
—■ După cîte văd, vă surprinde în primul rînd sosirea mea la o oră aşa de tîrzie şi în nişte împrejurări, oarecum, atît de aparte... Cînd mă gîndesc la cele petrecute odinioară şi la modul cum ne-am despărţit... da, sînt lucruri foarte ciudate... Dealtfel, nici n-aveam de gînd să trec pe la dumneavoastră, dar — fiindcă aşa s-a nimerit — totul se datoreşte unei întîmplări...
— Cum unei întîmplări ? Doar v-am văzut pe fereastră, trecînd strada în vîrful degetelor.
— Aha, va să zică m-aţi văzut! Atunci zău că ştiţi mai multe decît mine în istoria asta. Dar văd că vă incomodez... Drept vorbind, iată cum stau lucrurile : am sosit la Petersburg de vreo trei săptămîni într-o chestiune personală... într-adevăr, eu sînt Pavel Pavlovici Trusoţki... m-aţi recunoscut. Chestiunea mea e simplă : am venit aici ca să fac niscaiva demersuri pentru a fi mutat în altă gubernie, într-o nouă slujbă, constituind de fapt o avansare... Dar toate acestea sînt chestii secundare... Lucrul de căpetenie este, dacă vreţi să ştiţi, că de trei săptămîni bat străzile pe aici şi am impresia că tărăgănez într-adins toată afacerea asta, adică mutarea... drept vorbind, chiar dacă voi izbuti s-o duc cu bine la capăt, o să mi se pară totuşi că n-am terminat-o şi nu-mi va veni să plec din Petersburgul vostru în starea de spirit în care mă găsesc. Umblu fără rost ca şi cum n-aş avea nici o ţintă, ba parcă m-aş şi bucura că n-o mai am — în starea mea de spirit!...
— în ce stare de spirit ? se încruntă Velceaninov. Oaspetele îşi ridică ochii spre dînsul, luă în mînă pălăria
şi, cu gravitate, îi arătă crepul de doliu.
—• Iată starea de spirit!
Velceaninov se uită cu o privire tulbure cînd la doliu, cînd la chipul musafirului. Deodată, i se îmbujorară obrajii şi el îl întrebă cu o emoţie profundă :
—. Nu cumva Natalia Vasilievna ?.
434
— Chiar ea ! Natalia Vasilievna I In martie trecut... Tuberculoză galopantă... numai în vreo două-trei luni ! Iar eu am rămas singur, după cum mă vedeţi.
Rostind aceste vorbe, oaspetele —- foarte emoţionat — îşi desfăcu larg braţele şi, ţinînd în mîna stingă pălăria îndoliată, îşi plecă în pămînt capul pleşuv, timp de cel puţin zece secunde.
Tabloul şi gestul acesta parcă-l înviorară pe Velceaninov. Un zîmbet ironic şi chiar cîrcotaş îi apăru pe buze, dar numai o clipă, nu mai mult... Ştirea morţii acestei doamne (pe care Velceaninov o cunoscuse altădată şi pe care apucase s-o uite tot atît de demult) îi provocă o impresie neaşteptat de zguduitoare.
—■ Cum se poate una ca asta ? ! mormăi el cele dintîi cuvinte ce-i veniră pe limbă. Şi de ce n-aţi trecut de-a dreptul pe la mine ca să mă vestiţi ?
— Vă mulţumesc pentru compătimirea pe care o văd şi o preţuiesc, deşi...
— Deşi ?
— Deşi au trecut atîţia ani de la despărţirea noastră, v-aţi purtat faţă de nenorocirea mea şi chiar faţă de mine cu o desăvîrşită compătimire, încît resimt, bineînţeles, o adîncă mulţumire. Asta am vrut să vă destăinuiesc. Şi nu că m-aş îndoi de prietenii mei căci aş putea şi aici, chiar acum, să găsesc prieteni de-ai mei foarte sinceri (să-l luăm de pildă numai pe iStepan Mihailovici Bagautov), dar de la cunoştinţa noastră, chiar prietenie, de care-mi aduc aminte cu profundă recunoştinţă, au trecut

nouă ani, şi de atunci n-aţi mai venit pe la noi şi scrisori nu ne-am mai trimis...
Oaspetele îşi psalmodia vorbirea, ca pe note, privind în pămînt toată vremea cît dură explicaţia, cu toate că vedea destul de bine totul din preajma lui. între timp, gazda îşi recapătă stăpînirea de sine. Cu o impresie foarte stranie întipărită pe chipul său, şi care se accentua din ce în ce mai mult, Velceaninov îşi ciuli urechile, privindu-l ţintă pe Pavel Pavlovici. Cînd acesta se opri, în mintea gazdei năvăliră, halandala, un roi de gînduri neaşteptate.
— Oare de ce nu v-am recunoscut pînă acum ? izbucni Velceaninov, însufleţindu-se, căci ne-am mai întîlnit de vreo cinci ori pe stradă ?
28*
43S
— Da, am băgat de seama. Mi-aţi ieşit în cale de vreo" două ori, dacă nu chiar de trei...
— Ba dimpotrivă, *dumneavoastră* mi-aţi ieşit în cale, şi nu eu, *dumneavoastră...*
Velceaninov sări în picioare şi izbucni într-un rîs răsunător. Pavel Pavlovici se opri un moment, îl privi cu luare-aminte şi numaidecît îşi urmă vorba :
— Nu m-aţi recunoscut, poate fiindcă m-aţi putut uita ; apoi, între timp, am suferit de vărsat, care mi-a lăsat urme pe faţă.
—> Vărsat ? Da, aţi avut într-adevăr vărsat. Ei, şi cum de v-aţi...
— Procopsit ? Dar ce nu i se poate întîmplă omului ? Scapi cît scapi, şi deodată te pocneşte cîte ceva.
— Totul mi se pare straşnic de hazliu. Dar, continuaţi, continuaţi, vă rog, scumpe amice !
— Deşi v-am întîlnit şi eu...
— Staţi ! De ce mimaţi spus adineaori : m-am „procopsit". Eu voisem să mă exprim mult mai politicos. Ei, hai, urmaţi, vă rog, urmaţi.
Velceaninov se făcea din senin tot mai bucuros şi mai vesel. Impresia lui zguduitoare de la început se risipi. Se plimba cu paşi repezi prin odaie, înainte şi înapoi.
— Deşi v-am întîlnit şi eu, ba chiar la plecarea mea spre Petersburg am avut de gînd să vă caut neapărat, dar, repet, acum mă aflu într-o asemenea stare de spirit... şi sînt atît de răvăşit mintal, începînd din luna martie...
— Ah, da ! Răvăşit din luna martie. Dar ia spuneţi-mi : nu mai fumaţi ?
—■ Ştiţi doar că în timpul vieţii Nataliei Vasilievna...
— Ei da, ei da ; dar din luna martie ?
— O ţigăruşe poate c-ar merge.
— Poftim o ţigară. Aprindeţi-o şi urmaţi, căci straşnic mă... Aprinzîndu-şi o ţigară de foi, Velceaninov se aşeză repede
din nou pe marginea patului. Pavel Pavlovici se întrerupse din povestit şi-l întrebă :
— Dar dumneavoastră înşivă nu sînteţi cam nervos ? Cum staţi, drept vorbind, cu sănătatea ?
— Uf, dracu s-o ia de sănătate ! se îmbufna Velceaninov. Daţi-i drumul mai departe !
436
Din parte-i musafirul, dîndu-şi seama de emoţia gazdei, era din ce în ce mai mulţumit şi mai sigur de sine.
— Dar ce pot să adaug ? zise oaspetele. Mai întîi închi-puiţi-vă, Alexei Ivanovici, un om mort, însă nu numai aşa, ci mort de-a binelea, un om deci care, după o căsnicie de douăzeci de ani, îşi schimbă dintr-o dată viaţa şi porneşte haihui pe străzi prăfuite fără un iţei acătării, ca-n mijlocul unei stepe, aproape nemaiştiind pe ce lume se află şi găsind în această uitare de sine chiar un fel de potolire a simţurilor sale. E foarte firesc după toate astea ca atunci cînd mi se întîmplă să mai întîlnesc uneori un cunoscut sau, poate, un amic adevărat, să-l ocolesc dinadins, ca să nu ne întîlnim în asemenea situaţie, adică într-un moment de uitare de sine. Iar alteori, te bate gîndul şi te apucă un dor să vezi pe vreun martor, pe cineva care a participat la împrejurările recente trăite împreună, ce nu se vor mai întoarce pe veci; iar inima începe să-ţi zvîc-nească cu atîta putere, încît nu numai ziua, ci şi noaptea, te simţi gata să te arunci în braţele unui prieten, trezindu-l la nevoie chiar la orele patru dimineaţa. Mă înşelasem însă numai în privinţa ceasului, nu şi în privinţa prieteniei, căci în clipa de faţă sînt mai mult decît recompensat. Iar în legătură cu ora, din pricina ameţelii, mi se părea, drept vorbind, că nu era decît miezul nopţii. îţi sorbi propria tristeţe .şiiţi pare că te îmbeţi cu ea. De altfel, nu atît tristeţea, ci tocmai noua stare de lucruri mă deprimă...
— Dar ce mod ciudat de exprimare aveţi ! observă mo-horît Velceaninov, luînd iarăşi o înfăţişare foarte serioasă.

— într-adevăr, mă exprim ciudat...
— Ia spuneţi-mi mai degrabă deschis... nu cumva glumiţi ?
— Să glumesc ? exclamă Pavel Pavlovici, avînd întipărită pe figură o uimire îndurerată. Tocmai în momentul cînd vă aduc la cunoştinţă că...
— Ah, vă rog să nu adăugaţi nici un cuvînt. Velceaninov se sculă şi începu să se plimbe din nou prin odaie.
Trecură aşa vreo cinci minute. Musafirul dădu să se ridice şi el în picioare, dar Velceaninov răcni la dînsul:
—• Staţi jos, staţi jos !
Acesta se aşează docil iarăşi în fotoliu.
437
— Totuşi, cît de mult v-aţi schimbat! adăugă Velceaninov, oprindu-se brusc în faţa lui, uluit parcă singur de gîndul acesta. Straşnic v-aţi schimbat! Extraordinar I Sînteţi cu totul alt om I
— Nici nu-i de mirare : doar au trecut nouă ani de-atunci.
— Nu, nu, nu 1 Nu-i vorba de vîrstă. La înfăţişare nu v-aţi schimbat cine ştie ce. Altfel v-aţi schimbat!
— Poate tot din pricina celor nouă ani. —■ Sau datorită lunii martie.
— Hi-hi, surise viclean Pavel Pavlovici. Aveţi nişte gîn-duri cam glumeţe... Dar, dacă-mi îngăduiţi, în ce constă pro-priu-zis schimbarea mea ?
— Ce mai treacă-meargă ! Mai înainte Pavel Pavlovici era o persoană serioasă şi cumsecade — deşteaptă, pe cînd acu-ma-i un *vamien!*
Velceaninov se găsea într-o stare de maximă iritare, în care cei mai reţinuţi oameni trîntesc vorbele cele mai neaşteptate.
— *Vauiien!* Aşa credeţi ? Va să zică nu mai sînt „deştept" ? Nu sînt deştept ? chicoti ironic Pavel Pavlovici.
— Ce deştept! Pasămite sînteţi acum un om cu adevărat *inteligent.*
„Oi fi eu impertinent, se gîndea Velceaninov, dar canalia asta este şi mai impertinentă. Şi oare ce-o fi urmărind ?"
— Ah, scumpule şi nepreţuitule Alexei Ivanovici! se nelinişti brusc oaspetele, foindu-se în fotoliu. Ce ne pasă nouă ? Doar nu sîntem acum în societate, în cercurile înalte ale aristocraţiei. Nu sîntem decît doi foşti amici cît se poate de sinceri şi de vechi, care ne-am întîlnit şi ne amintim unul altuia cu toată sinceritatea legătura aceea de neuitat în care defuncta era o verigă de preţ a prieteniei ce ne lega !
Furat parcă de entuziasmul său, musafirul îşi lăsă capul în piept, cum obişnuia altădată, dar faţa şi-o acoperi cu pălăria. Velceaninov îl cercetă din ochi cu vădit dezgust şi nelinişte.
„Şi dacă nu-i decît un măscărici ? străfulgera un gînd prin mintea lui Velceaninov. Dar nu, imposibil ! Parcă nu-i nici beat, deşi n-ar fi exclus : are faţa roşie. De altfel, beat ori nu —• tot acolo ajungem. Oare de ce s-Q fi agăţînd de mine ? Ce-o fi vrînd canalia asta ?"
438
— Vă aduceţi aminte, vă mai aduceţi aminte, exclamă Pavel Pavlovici, dîndu-şi pălăria încet, încet la o parte din dreptul feţei sale şi lăsîndu-se tot mai mult şi mai mult pradă amintirilor... Sper că n-aţi uitat excursiile noastre afară din oraş, serile şi petrecerile cu dansuri şi cu jocuri nevinovate la excelenţa-sa, extrem de primitoare, Semion Semionovici ? Dar lecturile noastre serale în trei ? Dar împrejurările în care ne-am cunoscut : cînd aţi intrat la mine în dimineaţa aceea pentru informaţii cu privire la procesul dumneavoastră, aţi început chiar să vociferaţi; cum deodată a ieşit Natalia Vasilievna şi peste zece minute aţi şi devenit cel mai sincer prieten al casei noastre pentru un an întreg, întocmai ca în *Provinciala*[1], piesa scrisă de domnul Turgheniev...
Velceaninov se plimba cu paşi rari, cu privirile în pămînt; îşi urmărea musafirul cu nerăbdare şi cu dezgust, ascultîn-du-l însă cu multă luare-aminte.
— Nici nu mi-a trecut prin minte *Provinciala,* îl întrerupse gazda, fîstîcindu-se puţin, iar dvs. n-aţi vorbit niciodată cu o voce aşa de piţigăiată şi cu expresii atît... de neobişnuite. De ce ?
— într-adevăr, pe vremuri tăceam mai mult, adică eram mai taciturn, adăugă zorit Pavel Pavlovici. Pe atunci îmi era mult mai drag s-o ascult pe răposata. Mai ţineţi minte cum vorbea, şi cu cît spirit ? Dar despre *Provinciala* şi, mai ales cît priveşte pe Stupendiev, aveţi dreptate şi aici, fiindcă eu, împreună cu nepreţuita mea soţie /răposată, după ce aţi plecat, aducîndu-ne aminte de dumneavoastră, în clipele

de linişte, am asemuit prima noastră întîlnire cu această piesă de teatru... deoarece, într-adevăr, lucrurile semănau. Cît despre Stupendiev...
— Care Stupendiev, naiba să-l ia I răcni Velceaninov şi chiar bătu din picior, pierzîndu-şi cumpătul de-a bineJea la auzul numelui de Stupendiev din pricina unei amintiri alarmante, care îi trecu prin cap în clipa aceea.
—■ Stupendiev ? E un personaj... un personaj de piesă, e numele soţului din *Provinciala,* chiţcăi Pavel Pavlovici cu cel mai dulce glăscior de pe lume. Dar asta face parte din cu totul alt capitol al amintirilor noastre, cele mai plăcute şi mai frumoase, de după plecarea dvs. cînd Stepan Mihailovici
439
Bagautov ne acordă amiciţia lui, exact ca dvs., dar de data asta pe timp de cinci ani bătuţi...
— Bagautov ? Anume cine ? Care Bagautov ? replică Velceaninov pironindu-se pe loc înaintea musafirului.
— Bagautov, Stepan Mihailovici, care ne-a hărăzit prietenia lui tocmai un an după dumneavoastră, la fel ca şi dumneavoastră.
— A, Doamne sfinte, îl cunosc ! exclamă Velceaninov, dumirindu-se în cele din urmă. Bagautov ! El a avut o slujbă acolo la voi.
—■ A avut, a avut! Pe lingă guvernator. Era din Petersburg, un tînăr foarte distins, se trage din cea mai înaltă societate ! rosti cu vădită încîntare Pavel Pavlovici.
— Da, da, da ! Unde mi-i capul ? Atunci şi el ?
—• Şi el, şi el! îi ţinu isonul Pavel Pavlovici cu acelaşi elan, prinzînd din zbor vorba nesocotită scăpată de stăpînul casei, şi el. Acolo am şi jucat *Provinciala,* pe scena teatrului de amatori din casa excelenţei-sale, extrem de primitoare, Semion Semionovici. Stepan Mihailovici juca rolul „contelui", eu eram „soţul", iar răposata — .provinciala". Numai că mie mi s-a luat rolul de „soţ" la insistenţele răposatei, aşa că n-am mai jucat rolul de „soţ", nefiind, chipurile, capabil...
— La naiba, ce mai Stupendiev sînteţi şi dumneavoastră ! Dumneavoastră sînteţi doar Pavel Pavlovici Trusoţki, şi nu Stupendiev ! rosti Velceaninov, cu grosolănie, fără nici un menajament, aproape tremurînd de indignare. Numai că... daţi-mi voie... Bagautov acesta se află aici la Petersburg. L-am văzut personal, chiar în primăvara asta. Nici la dînsul nu vă duceţi ?
— In fiecare zi lăsată de la Dumnezeu trec pe la el. Se împlinesc acum trei săptămîni. Şi nu sînt primit. Cică ar fi bolnav şi nu mă poate primi. Tnchipuiţi-vă, am aflat din sursa cea mai sigură că într-adevăr e bolnav şi încă foarte grav. Şi ce bun prieten mi-a fost: şase ani! Ah, Alexei Ivanovici, vă spun şi vă repet, în starea sufletească în care mă aflu îmi vine cîteodată să intru în pămînt, zău aşa. Iar alteori aş îmbrăţişa tocmai pe cîte unul dintre aceia care au fost, cum se spune, martori oculari sau participanţi, numai aşa, ca sa vărs o lacrimă, fără nici un alt gînd, ca să vărs o lacrimă...
440
—• Ei, ajunge, destul pentru ziua de azi i Ku-i aşa ? îl întrerupse scurt Velceaninov.
—■ Destul şi prea destul ! spuse Pavel Pavlovici, ridicîn-du-se numaidecît din fotoliu. E ora patru. Şi-mi pare rău că v-am deranjat numai şi numai din egoism.
— Ştiţi ce ? Am să trec eu însumi, neapărat, pe la dumneavoastră şi atunci sper că... Dar deocamdată spuneţi-mi sincer şi de-a dreptul : nu cumva sînteţi beat ?
— Eu beat ? Vai, nicidecum !
— Cum ? N-aţi băut nici înainte de a veni la mine, nici mai devreme ?
— Alexei Ivanovici, ascultaţi-mă pe mine. Sînt sigur că aveţi febră.
—■ Chiar mîine o să trec pe la dumneavoastră, de dimineaţă, înainte de **unu.**
—• De **mult îmi dau** seama că parcă aţi aiura, adăugă Pavel Pavlovici, întrerupîndu-l şi stăruind satisfăcut asupra acestui lucru. Mă simt oarecum că, de fapt, din pricina neîn-deminării mele... Uite plec, plec chiar acum. Iar dumneavoastră culcaţi-vă şi dormiţi un pic, rogu-vă.
— Dar de ce nu mimaţi spus unde locuiţi ? strigă în urma lui Velceaninov, aducîndu-şi aminte în ultimul moment.
— Cum ? Nu v-am spus ? La hotelul Pokrovskaia...
— La care hotel Pokrovskaia ?
— La cel de lîngă biserica Pokrov, acolo, în stradela aceea, am uitat cum îi zice, şi nu-mi aduc aminte nici de numărul camerei... dar se află chiar alături de biserica Pokrov.
—■ Am să vă găsesc, neapărat!
— Poftim, poftim ! Vă aştept cu plăcere... un musafir aşa de scump !

Şi Pavel Pavlovici dădu să coboare scara. -*- Staţi! răcni după dînsul Velceaninov. N-aveţi cumva de gînd să ştergeţi putina ?
— Adică, cum vine asta, „să şterg putina" ? rosti Trusoţki, cu ochii holbaţi şi, zîmbind, se răsuci spre el pe treapta a treia.
In loc de răspuns Velceaninov trînti cu zgomot uşa, o încuie cu grijă şi puse cîrligul. Intrînd în odaie, scuipă ca şi cum s^ar fi spurcat cu ceva murdar.
441
Rămase nemişcat în picioare, la mijlocul odăii, cam vreo cinci minute ; apoi se aruncă pe pat fără să se mai dezbrace şi adormi într-o clipă. Luminarea uitată pe masă arse pînă la capăt.
IV
Soţia, bărbatul şi ■amantul
Velceaninov dormi foarte adînc şi se trezi exact la orele nouă şi jumătate. Se ridică într-o clipă în capul oaselor, se aşeză pe marginea patului şi rămase cu gîndul stăpînit de moartea „acestei femei". Vestea neaşteptată din ajun despre moartea ei făcu asu-pră-i o impresie zguduitoare, care-l tulbură şi chiar îl umplu de durere. O idee ciudată îi înăbuşi tulburarea şi suferinţa pentru cîtva timp, în prezenţa lui Pavel Pavlovici. Dar după ce se trezi, toate întîmplările petrecute cu nouă ani în urmă i se înfăţişară dintr-o dată cu o limpezime extraordinară.
Pe femeia asta, răposata Natalia Vasilievna, soţia „acestui Trusoţki", Velceaninov o iubise şi devenise amantul ei, cînd fusese reţinut un an încheiat în oraşul T. pentru un proces al său (tot cu privire la o moştenire), deşi procesul cu pricina nu cerea neapărat o prezenţă atît de îndelungată ; adevărata cauză fusese legătura cu dînsa. Această legătură şi acest amor puseseră stăpînire cu atîta putere asupra lui Velceaninov, care căzuse într-un fel de robie faţă de Natalia Vasilievna, încît acesta ar fi fost gata să săvîrşească orice faptă nebunească, lipsită de raţiune, pentru satisfacerea celui mai mic capriciu al femeii iubite. Nici mai înainte, nici pe urmă nu i se mai întîmplase ceva asemănător. La sfîrşitul anului, cînd despărţirea nu mai putea fi amînată, Velceaninov fusese cuprins de-o deznădejde atît de mare în preajma zilei fatale, deşi despărţirea urma să fie de scurtă durată, încît făcuse Nataliei Vasilievna propunerea de a o răpi : să fugă de la soţ, să lase totul baltă şi .să plece în străinătate cu dînsul pentru totdeauna. Numai zeflemelile şi perseverenţa fermă
442
a acelei doamne (care la început aprobase întru totul proiectul, pesemne numai din plictiseală sau ca să se distreze) îl putuseră opri, făcîndu-l să plece singur. Ce se întîmplă în urmă ? Nu trecură nici două luni de la despărţire şi Velceaninov îşi puse la Petersburg o întrebare care rămase fără răspuns pentru totdeauna, şi anume : dacă iubise cu adevărat pe acea femeie sau dacă totul nu fusese decît o „nălucire". întrebarea asta nu se înfiripase în mintea lui numai din superficialitate sau sub imperiul vreunei alte pasiuni, care s-ar fi aprins într-insul. în primele două luni de şedere la Petersburg Velceaninov căzu într-un fel de frenezie şi nici nu dădea cîtuşi de puţină atenţie altei ifemei, deşi reintră nurnaidecît în vechea lui societate şi văzu vreo sută de femei. De altfel, el îşi dădea perfect de bine seama că, dacă s-ar reîntoarce în oraşul T., ar cădea iarăşi sub farmecul copleşitor al acestei femei, în pofida tuturor întrebărilor pe care şi le pusese. Chiar şi peste cinci ani păstra aceeaşi convingere. Dar după aceşti cinci ani, el recunoştea lucrul acesta cu indignare, şi îşi aducea aminte cu ură de „femeia aceea". Şi îi era ruşine de anul petrecut la T. Ba nici nu putea pricepe cum fusese dominat el, Velceaninov, de-o patimă aşa de „stupidă". Amintirile acestei patimi se transformaseră în ochii săi într-o pată de ruşine. Roşea pînă la lacrimi şi suferea chinul remuşcări-lor. Iar după alţi cîţiva ani, Velceaninov izbuti să se mai liniştească. Se strădui să uite totul şi avu succes aproape în întregime. Dar fulgerător, după nouă ani, totul reînvie în chip ciudat în faţa lui, după vestea aflată în ajun despre moartea Nataliei Vasilievna.
Acum, şezînd pe pat cu gîndurile răvăşite, care i se îngrămădiseră talmeş-balmeş în cap, Velceaninov îşi dădea seama cu claritate de un singur lucru : că se simţea foarte liniştit în ce priveşte dispariţia Nataliei Vasilievna, cu toată „impresia zguduitoare" din ajun, pe care o avusese la aflarea ştirii. „Oare nici n-am ;s-o regret ?" se întreba el. Nu mai simţea, ce-i drept, nici un fel de ură împotriva ei şi acum o putea judeca cu mai multă justeţe şi obiectivitate. După părerea lui, formată, de altfel, mai demult în răstimpul acestor nouă ani de despărţire, Natalia Vasilievna făcea parte dintre cele mai obişnuite doamne din lumea „bună" provincială, si „cine ştie ? poate aşa şi fusese în realitate, iar eu singur o prefăcuşem într-un vis". Bănuia întotdeauna însă că părerea
443
aceasta putea fi eronată. Bănuiala i se întărea acum, datorită faptelor care o confirmau. Acest Bagautov

avusese şi el o legătură cu dînsa timp de cîţiva ani, fiind, după cum se vede de asemenea „subjugat" ! Bagautov fusese un tînăr din cea mai aleasă societate a Petersburgului şi, deoarece era o „secătură" (după spusa lui Velceaninov), el nu-şi putea face carieră decît în capitală. Totuşi Bagautov părăsise Petersbur-gul, neglijînd' adică profitul său principal, şi-şi pierduse cinci ani în oraşul T. numai şi numai pentru femeia asta. Pesemnp se întorsese în cele din urmă la Petersburg doar fiindcă fusese aruncat şi el „ca o cîrpă". Rezultă de aici că această femeie avusese ceva extraordinar — darul de a atrage, de a înrobi şi de a domina.

Totuşi ea parcă nici nu posedase mijloacele de a captiva şi de a stăpîni. „Ca înfăţişare, nici n-ai fi putut spune, că ar fi fost frumoasă, ba chiar mai degrabă ai fi zis că-i urîtă". Velceaninov o cunoscuse pe vremea cînd avea douăzeci şi opt de ani. Figura nu-i era nici măcar drăguţă, dar se însufleţea uneori într-un chip plăcut. N-avea ochi calzi: radiau dimpotrivă o duritate extremă. Era foarte slabă. Nu strălucea prin cultură. Era, indiscutabil, inteligentă, avea o minte pătrunzătoare, dar aproape totdeauna unilaterală. Îşi însuşise manierele de mondenă provincială avînd totodată, ce-i drept, mult tact. Avea gusturi rafinate, dar mai mult în arta îmbrăcămintei. Autoritară ;şi hotărîtă. Nu exista cu dînsa înţelegere pe jumătate : „tot ori nimic". Manifesta, în chestiuni dificile, o fermitate şi o perseverenţă uimitoare. Avea darul mărinimiei, însă aproape totdeauna întregit cu o injustiţie fără margini. Nu se putea discuta cu dînsa : pentru ea doi ori doi nu însemna nimic. Niciodată nu se socotea în nici un lucru nedreaptă sau vinovată. Nenumăratele şi permanentele sale infidelităţi faţă de soţ nu-i împovărau cîtuşi de puţin conştiinţa, însuşi Velceaninov o compara cu „Maica Domnului din secta hlîştilor", ferm încredinţată ea însăşi c-ar fi într-adevăr născătoare de Dumnezeu ; la fel şi Natalia Vasilievna avea cea mai adîncă credinţă în fiecare din faptele sale. Era credincioasă amantului, ce-i drept, dar numai atîta timp cît nu se sătura de dînsul. îi plăcea să-şi chinuie ibovnicul, dar să-l şi răsplătească. Era o femeie pătimaşă, crudă şi senzuală. Ura desfrîul, pe care îl condamna cu o înverşunare fără pereche — ea însăşi fiind o desfrînată. Dar nici un fel de dovezi n-ar

444

fi putut-o convinge de propriul sau desfrîu. „Pesemne ea cu bună-credinţă nu-şi dă seama de asta", gîndea despre ea, încă pe cînd se afla în oraşul T. însuşi Velceaninov care, în treacăt fie zis, participa la acest desfrîu. „Natalia Vasilievna este una dintre acele femei, îşi zicea el mai departe, care parcă se şi nasc ca să fie soţii necredincioase. Asemenea femei nu cad în păcat niciodată înainte de mariaj : legea firii lor cere ' ca ele să fie neapărat măritate, pentru a-şi îndeplini misiunea. Soţul li-i primul amant, dar numai idupă nuntă. Nici o altă fată nu se căsătoreşte mai uşor şi mai reuşit decît ele. Totdeauna soţul este vinovat pentru luarea primului amant. Apqi ele continuă pe drumul ăsta cu o perfectă bună-credinţă — simţindii-se pînă la sfîrşit cu totul îndreptăţite *şi,* bineînţeles, absolut ne-vinovate."

Velceaninov era ferm convins că există într-adevăr un asemenea tip de femei. Dar avea de asemenea convingerea că există şi un tip de soţ, corespunzător acestor femei, unica lor menire fiind deci de a corespunde tipului respectiv de femei. După părerea lui, esenţa unor astfel de bărbaţi consistă în aceea de a fi, cum s-ar zice, „eterni soţi" sau, mai exact, de a xămînea în viaţă *numai* soţi şi nimic mai mult. „Asemenea om se naşte şi se dezvoltă numai pentru a se însura, iar după mariaj, să se transforme neîntîrziat într-un accesoriu al soţiei sale, chiar şi în cazul cînd el ar avea din întîmplare o personalitate indiscutabilă. Semnul distinctiv al unui astfel de soţ este podoaba cunoscută. Pentru el e o im-posibilitate ca să nu fie încornorat, după cum soarele nu poate să nu lumineze. Dar despre asta habar n-are niciodată şi nici nu poate afla vreodată însăşi în virtutea legilor naturii". Velceaninov avea o credinţă nestrămutată că pe lume există aceste două tipuri şi că Pavel Pavlovici Trusoţki din oraşul T. era reprezentantul perfect al unuia dintre ele. Cît priveşte pe Trusoţki, cel din ajun, se înţelege de la sine, nu mai era acel Pavel Pavlovici pe care Velceaninov îl cunoscuse în T. îl găsi grozav de schimbat, dar acesta îşi dădea seama că oaspetele său nici n-ar fi putut rămîne acelaşi, totul intrînd în ordinea naturală a lucrurilor. Domnul Trusoţki ar fi putut fi cel dinainte numai în cazul cînd soţia sa ar mai fi fost în viaţă. Acum însă el nu mai era decît o parte din întreg, rămasă de izbelişte la voia întîmplării, cu alte cuvinte, ceva surprinzător, aparte...

445

In ceea ce-l priveşte însă pe Pavel Pavlovici, cel din oraşul T.ᵣ iată ce-şi aduse aminte Velceaninov : „Drept vorbind, Pavel Pavlovici nu era în localitatea T. decît un „soţ", şi nimic mai mult. Dacă avea îşi o funcţiune, asta se explica numai prin faptul că slujba intra, cum s-ar zice, printre atribuţiunile sale de soţ. Luase serviciu pentru soţie şi pentru poziţia ei mondenă în oraşul T. ; totuşi era un slujbaş

foarte sîrguincios. Avea pe atunci treizeci şi cinci de ani şi se bucura de oarecare avere, chiar măricică. La slujbă nu se distingea prin cine ştie ce aptitudini, dar nici prin incapacitate. întreţinea legături cu societatea cea mai înaltă din gubernie şi trecea drept un om cu dare de mînă. In localitatea T. Natalia Vasilievna era foarte respectată, ceea ce ea nu prea aprecia, socotind omagiile ca pe deplin cuvenite. Se pricepea să primească în casa ei lumea în condiţii excelente ; iar pe Pavel Pavlovici îl dresase aşa de bine, că se putea descurca cu maniere aristocratice chiar cînd primeau pe cei mai înalţi demnitari ai guberniei. Poate era şi deştept, după părerea lui Velceaninov. Dar, cum Nataliei Vasilievna nu-i prea plăcea ca soţul său să vorbească prea mult, nici nu i se putea descoperi cine ştie ce deşteptăciune. Poate avea, din naştere, multe însuşiri bune, ca şi defecte.. Insă calităţile acestea se aflau parcă sub obroc, iar defectele: erau înăbuşite cum mijeau. Velceaninov ţinea, de pildă, minte: că domnul Trusoţki se lăsa furat uneori de dorinţa de a lua; în derîdere pe aproapele său —■ ceea ce îi era strict interzis.. Ii plăcea alteori să povestească cîte ceva, dar şi acest lucru: se afla sub observaţie. I se îngăduia să istorisească numai nimicuri, *şi* cît mai pe scurt. Avea atracţie pentru un cerc de[1] amici din afara casei şi îi plăcea chiar să cinstească cîte un. pahar de vin cu vreun prieten ,- ultima înclinare însă îi fusese stîrpită chiar de la rădăcină. Dar încă ceva caracteristic ? privindu-l în societate, nimeni n-ar fi putut spune că e un soţ sub papuc. Natalia Vasilievna se arăta ca o soţie absolut ascultătoare şi poate chiar ea însăşi era încredinţată de acest lucru. Pavel Pavlovici poate o iubea nebuneşte pe Natalia Vasilievna, dar nimeni nu putea observa aşa ceva, fiind chiar imposibil, probabil de asemenea din pricina unei dispoziţii de acasă a Nataliei Vasilievna. Pe cînd locuia în oraşul T., Vel-

ceaninov îşi punea uneori întrebarea : oare îl bănuieşte cît de cît Trusoţki de legătura cu soţia sa ? De cîteva ori a întrebat-o foarte serios pe Natalia Vasilievna, dar de fiecare dată a primit acelaşi răspuns, rostit cu oarecare necaz, că bărbatul său nu ştie nimic şi nu va putea afla vreodată ceva, mai ales că „asta nu-i itreaba lui !" Şi încă o trăsătură de caracter : ea nu-şi ibătea joc niciodată de Pavel Pavlovici. Nu-l găsea de loc nici caraghios, nici prea urît şi i-ar fi luat cu hotă-rîre partea dacă cineva ar fi îndrăznit să fie necuviincios faţă de dînsul. Neavînd copii, ea trebui să se consacre în mare parte vieţii mondene. Dar îi plăcea şi interiorul său. Plăcerile mondene n-o absorbeau niciodată cu totul. Acasă o atrăgeau gospodăria şi lucrul de mînă. în ajun, Pavel Pavlovici îşi amintise lecturile serale din sînul familiei. Lucrurile se petreceau aşa : citea Velceaninov, citea şi Pavel Pavlovici care — curios ! — citea foarte bine cu glas tare. Intre timp, Natalia Pavlovna proba şi asculta totdeauna în linişte. Se citeau îndeobşte romane de Dickens, vreo revistă rusească, iar uneori cîte ceva „serios". Natalia Vasilievna preţuia foarte mult cultura lui Velceaninov, dar în tăcere, ca şi cum aceasta ar fi fost o chestiune închisă şi lichidată despre care nu mai era nevoie de adăugat nimic. în genere, cărţile şi ştiinţa o lăsau indiferentă, socotindu-le eventual utile, dar străine de ea. Spre deosebire de ea, Pavel Pavlovici se lăsa uneori înflăcărat. Legătura din oraşul T. se rupse subit, după ce atinsese pentru Velceaninov cea mai deplină culme, vecină cu nebunia. Fu pur şi simplu alungat. împrejurările despărţirii fuseseră însă atît de bine regizate, încît el plecă fără să bănuiască că eroina îl lepă-dase „ca pe o cîrpă". în oraşul T., cu vreo lună şi jumătate înainte de plecarea lui Velceaninov, îşi făcuse apariţia un ofiţeraş tinerel de artilerie, abia ieşit din şcoala militară, care se înnădise la familia Trusoţki. în loc de trei, erau acum patru. Natalia Vasilievna îl primea pe june cu bunăvoinţă, dar se purta cu dînsul ca şi c-un băieţaş. Velceaninov nu căzu la bănuială. Nici nu-i ardea de asta, deoarece — tocmai în vremea aceea — i se anunţase necesitatea despărţirii. Unul din sutele de motive, ticluite de Natalia Vasilievna pentru iminenţa plecării sale cît se poate de grabnic, fusese şi argumentul că parcă rămăsese gravidă. De aceea era natural *ca*

Velceaninov să dispară neapărat şi numaidecît, măcar pentru trei sau patru luni, pentru ca după nouă luni soţului să nu i se poată trezi vreo bănuială, chiar dacă în urmă s-ar fi făcut vreo aluzie maliţioasă pe seama acestui eveniment. Argumentul era tras de păr. După propunerea furtunoasă a lui Velceaninov de a fugi la Paris sau în America, el plecă de unul singur la Petersburg, „fără îndoială, pentru scurt timp", adică nu mai mult de trei luni. Altfel, n-ar fi plecat cu nici un chip şi n-ar fi ţinut seamă de nici un fel de motive sau de argumente. Exact peste două luni, Velceaninov primi la Petersburg o scrisoare din partea Nataliei Vasilievna cu rugămintea de a nu se mai întoarce niciodată în oraşul T., deoarece ea iubea acum pe un altul. In privinţa sarcinii, îi aducea la cunoştinţă că fusese o greşeală la mijloc. Vestea despre eroarea asta era inutilă, căci totul apăru limpede lui Velceaninov,

care îşi aduse aminte de ofiţeraş. Aşa se isprăvi povestea asta pentru totdeauna. Peste cîţiva ani, Velceaninov auzi din întîmplare că Bagautov se pripăşise prin oraşul T. unde rămase cinci ani bătuţi. El îşi tălmăci lunga durată a legăturii cu Bagautov prin faptul că între timp Natalia Vasilievna îmbătrînise desigur mult de tot şi de aceea se făcuse mai statornică decît odinioară.
Velceaninov rămase pe pat cam un ceas. Se dezmetici în cele din urmă, sună pe Mavra ca să-i aducă cafeaua, o bău în pripă, se îmbrăcă şi exact la unsprezece porni spre biserica Pokrov ca să caute hotelul lui Trusoţki. De fapt acum, ziua, Velceaninov îşi făcu o imagine diferită despre hotelul Pokrovski. Apoi simţi un pic de ruşine pentru modul cum se purtase în ajun cu Pavel Pavlovici şi chestiunea aceasta trebuia rezolvată fără întîrziere.
Velceaninov îşi explică fantasmagoria din ajun cu încuiatul uşii, ca datorită întîmplării şi înfăţişării de om beat a lui Pavel Pavlovici. Poate şi din alte pricini. în realitate, habar n-avea de ce se ducea acum ca să refacă nişte relaţii noi cu fostul soţ, cînd totul se sfîrşise aşa de firesc, ca de la sine. O putere ascunsă îl atrăgea însă într-acolo. Era la mijloc o impresie deosebită care crea atracţia...

V

Liza

Lui Pavel Pavlovici nici nu-i trecuse prin cap „să spele putina" şi Dumnezeu ştie ide ce-i pusese Velceaninov în ajun întrebarea asta brutală ; parcă lîntr-aidevăr ar fi avut mintea înceţoşată. La prima întrebare pusă într-o prăvălioară de mărunţişuri de 'lîngă biserica Pokrov i se arătă hotelul cu acelaşi nume, la doi paşi, într-o stradelă. Cineva de la hotel îl lămuri că domnul Trusoţki se instalase în curte în nişte ate-nase, unde se aflau camerele mobilate ale Măriei Sîsoevna. Urcînd o îngustă scară de piatră, udă şi foarte murdară, în corpul de case din curte, care ducea de la parter la etaj, unde se găseau camerele de închiriat, Velceaninov auzi deodată un plîns. Părea un plîns de copil de şapte-opt ani, un plîns trudnic, cu hohote uneori înfundate, şi o dată cu ele un tropăit de paşi şi nişte strigăte mînioase, într-un falset şuierător, dar înăbuşit, care izbucneau dintr-un gîtlej de bărbat adult. Acest om vîrstnic parcă voia să-l potolească pe copil şi nu dorea de loc să se audă plînsul ; dar el însuşi făcea mai multă gălăgie decît copilul. Strigătele erau aspre, iar copilul parcă implora îndurare. Pătrunzînd într-un mic coridor, pe laturile căruia dădeau cîte două uşi, Velceaninov întîlni o femeie înaltă şi foarte grasă, cu părul ciufulit, şi o întrebă de Pavel Pavlovici. Ea arătă cu degetul spre uşa de după care venea plînsul. Pe faţa grasă şi stacojie a acestei femei de patruzeci de ani se citea o răbufnire de indignare.
— Uite-l cum se distrează ! rosti ea cu voce groasă, dar scăzută, şi se îndreptă spre scară. Velceaninov dădu să bată în uşă, dar se răzgîndi, o deschise şi intră. în mijlocul unei odăiţe, unde era îngrămădită mobilă simplă de lemn vopsit, stătea în picioare Pavel Pavlovici, numai în pantaloni, fără haină şi vestă, roş la faţă, mînios, care căuta să potolească prin strigăte, gesturi şi poate chiar prin lovituri (cum i se păru lui Velceaninov) pe o fetiţă de vreo opt ani, îmbrăcată sărăcăcios, deşi ca o domnişoară, într-o rochiţă de lînă, scurtă, de culoare neagră. Fetiţa părea într-o criză de nervi, plîngea convulsiv cu sughiţuri şi-şi întindea mînuţele spre Pavel Pavlovici, ca şi cum ar fi vrut să-l cuprindă, să-l îmbrăţişeze,

să-l înduplece şi să caute a-l convinge de ceva. într-o clipită totul se schimbă fulgerător. Cînd îl văzu pe musafir intrînd în casă, copila scoase un ţipăt şi o zbughi într-o cămăruţă învecinată ; iar Pavel Pavlovici, uluit pentru o clipă, zîmbi larg, întocmai ca şi în ajun, cînd Velceaninov deschise brusc uşa spre scară.
— Alexei Ivanovici! izbucni el în culmea mirării. Pentru nimic în lume nu m-aş îi putut aştepta. Dar poftim aici, aici! Uite colea pe divan sau dincolo, luaţi loc în fotoliu, iar eu... şi dădu să-şi pună în grabă surtucul, uitînd vesta.
—■ Nu vă deranjaţi. Rămîneţi aşa cum sînteţi, spuse Velceaninov, aşezîndu-se pe un scaun.
—> Dar nu se poate. Daţi-mi voie să mă pun la punct. Aşa arăt mai cuviincios. Dar unde v-aţi aşezat ? în colţ ? Treceţi dincoace, în fotoliu, la masă... Zău că nu mă aşteptam de loc ! şi se aşează pe marginea unui scaun de paie, nu alături de musafirul „neaşteptat", ci — rotin'd scaunul — drept în faţa lui, ca să-l vadă mai bine.
— Şi de ce nu v-aţi aşteptat ? **Doar** ieri v-am **spus c-o** să vin la dumneavoastră pe vremea asta !
— îmi închipuiam că n-o să veniţi. Cum m-am trezit, dîn-du-mi seama de cele petrecute ieri, am înţeles că n-o să vă mai văd, niciodată.

între timp, Velceaninov cerceta în juru-i cu privirea. în odaie era dezordine, patul nestrîns, hainele împrăştiate, pe masă ceşti nespălate după cafea, fărîmituri de pîine şi o sticlă de şampanie, băută pe jumătate, fără dop şi cu un pahar alături. Aruncă o privire piezişă în încăperea vecină, dar acolo era linişte deplină. Fetiţa se pitulase şi tăcea din gură.
— Nu cumva beţi acum ? arătă Velceaninov spre sticla de şampanie.
— Rămăşiţe... se fîstîci Pavel Pavlovici.
— Vai, cît de mult v-aţi schimbat!
—■ Obiceiuri urîte, venite subit. După nenorocirea aceea... Nu mint. Nu mă mai pot stăpîni. Nu fiţi neliniştit, Alexei Ivanovici. Acum nu mai sînt beat, n-o să mai îndrug verzi şi uscate, ca ieri la (dumneavoastră. iDrept să vă spun, toate-s de atunci ! De mi-ar fi prezis cineva, acum jumătate de an, că am s-o iau aşa, razna, dintr-o dată, ca acum, să mă fi arătat atunci în oglindă, zău că nu l-aş fi crezut, pe legea mea!
450
— înseamnă că aseară aţi fost beat ?
— Fost! recunoscu cu jumătate de gură Pavel Pavlovici, plecîndu-şi ruşinat ochii in pămînt. Dar staţi să vedeţi. Nu eram chiar beat de tot, ci numai mahmur — după beţie. Ţin să vă lămuresc că după beţie mă fac rău : nu mai simt decît o urmă de ameţeală ; o cruzime însă şi o nesocotinţă pun stă-pînire pe mine ; şi durerea mea o simt mai tare. Poate de aceea şi beau. Atunci sînt în stare să fac tot felul de năzbîtii, chiar prosteşti, şi-s gata să jignesc pe oricine. Pesemne ieri am avut o comportare foarte ciudată faţă de dumneavoastră.
— Cum ? Nu vă mai amintiţi ?
— Cum să nu ! Ţin minte totul.
—■ Vedeţi, Pavel Pavlovici, întocmai aşa m-am gîndit şi eu. în chipul acesta mi-am explicat lucrurile, rosti împăciuitor Velceaninov; iar pe deasupra, eu însumi m-am purtat cu dumneavoastră cam nervos ; apoi am prea puţină răbdare, ceea ce recunosc fără înconjur. Alteori, nu mă simt prea bine ; şi vizita dumneavoastră, noaptea...
—• Da, noaptea, noaptea I clătină din cap Pavel Pavlovici, parcă s-ar fi mirat şi s^ar fi condamnat pe sine însuşi... cum de am făcut aşa ceva ? Pentru nimic în lume n-aş fi intrat la dumneavoastră, dacă nu mi-aţi fi deschis ; aş fi plecat. Am mai venit o dată, Alexei Ivanovici, acum vreo săptămînă, dar nu v-am găsit acasă. Pe urmă poate n-aş mai fi încercat niciodată să vă văd. Tot mi-a mai rămas un pic de mîndrie, Alexei Ivanovici, deşi îmi dau seama... de starea în care mă aflu. Ne-am întîlnit şi pe stradă. îmi ziceam : dacă cumva n-o să mă recunoască, dacă o să-mi întoarcă spatele, într-adevăr, nouă ani nu-s ,*o* glumă. De aceea n-am îndrăznit să mă apropii de dumneavoastră. Ieri noapte mă întorceam din cartierul Petertmrgskaia storona, şi uitasem cu totul cîte ceasuri erau. Vina o poartă asta (şi arătă sticla) pe lîngă sentimentele mele. Am făcut o prostie, şi încă una mare de tot. Dacă n-aţi fi fost un om de caracter, căci aţi venit la mine chiar după cele întîmplate astă-noapte, numai şi numai tn amintirea trecutului, mi-aş fi pierdut orice speranţă de a reînnoi legăturile noastre de prietenie.
Velceaninov îl asculta cu luare-aminte. îi părea că omul acesta vorbea sincer şi chiar cu oarecare demnitate. Totuşi nu-i venea să-i creadă spusele, cum îi trecu pragul.
29*
451
— După cum văd, Pavel Pavlovici, nu sînteţi singur. Spuneţi-mi a cui e fetiţa pe care am găsit-o adineauri la dumneavoastră ? Pavel Pavlovici, uimit, îşi înălţă sprîncenele şi totodată se uită cu o privire senină şi binevoitoare la Velceaninov.
— A cui să fie ? E doar Liza, rosti el, zîmbind cu amabilitate.
— Care Liza ? mormăi Velceaninov şi simţi o înfiorare. Impresia se produsese prea brusc. Adineaori, cînd intrase în casă şi o găsise pe Liza, fusese, ce-i drept, mirat, dar n-avu-sese nici o presimţire, nu-i trecuse prin minte nici un gînd deosebit.
■— Da, Liza noastră, fiica noastră, Liza ! surise Pavel Pavlovici.
— Cum fiica ? Dar dumneavoastră cu Natalia... cu răposata Natalia Vasilievna aţi avut copii ? îl întrebă neîncrezător Velceaninov, cu o voce înăbuşită parcă de sfială.
— Cum de nu ? Ah, Doamne, bine ziceţi. De unde aţi fi putut afla ? M-am zăpăcit ! Dumnezeu ne-a dăruit-o după plecarea dumneavoastră.
Pavel Pavlovici se săltă de pe scaun, înfiorat de o tulburare parcă oarecum plăcută.

— N-am auzit nimic, spuse Velceaninov şi păli.
— într-adevăr, de la cine aţi fi putut afla, mai e vorbă ? repetă Pavel Pavlovici cu o voce înduioşată, stinsă. Răposata şi cu mine pierdusem orice nădejde. Vă aduceţi aminte şi dumneavoastră. Şi deodată, ne-a blagoslovit Domnul cu un copil. Eram în al nouălea cer, numai unul Cel-de-Sus îmi ştie bucuria. Asta s-a întîmplat parcă la un an după plecarea dumneavoastră. Ba nu, nu peste un an, ci cu mult mai devreme. Ia staţi, dacă nu mă înşală memoria, aţi plecat de la noi în octombrie sau chiar în noiembrie...
—■ Am plecat din oraşul T. la începutul lui septembrie, în douăsprezece ale lunii, ţin foarte bine minte.
—■ Adevărat ? în septembrie ? Hm... unde mi-e capul ? se miră, foarte surprins, Pavel Pavlovici. Atunci, dacă-i aşa, daţi-mi voie, rogu-vă. Dumneavoastră aţi plecat în douăsprezece septembrie, iar Liza s-a născut la opt mai. Va să zică : septembrie, octombrie, noiembrie, decembrie, ianuarie, februarie, martie, aprilie — adică la opt luni şi ceva. Asta-i ! Şi de-aţi fi ştiut cum răposata...
452
— Dar arătaţi-mi fetiţa... chemaţi-o aici... bîigui cu o voce spartă Velceaninov.
— Neapărat ! începu să se agite Pavel Pavlovici, oprin-du-se la jumătatea vorbei, ca şi cum n-ar fi avut nici o importanţă ceea ce voise să spună. îndată, v-o prezint îndată, şi Trusoţki intră în grabă în odăiţa unde se afla Liza.
Trecură trei sau poate chiar patru minute. în mica încăpere de alături răsunară cîteva şoapte pripite. De abia se auzea vocea Lizei. „Fetiţa nu vrea pesemne să vină", se gîndi Velceaninov. în sfîrşit, amîndoi se arătară în prag.
—■ Iat-o, se sfieşte, spuse Pavel Pavlovici, îi straşnic de ruşinoasă, mîndră... leit răposata !
Liza se ivi fără lacrimi în ochi, cu privirile lăsate în pămînt. O ducea de mînă tatu-său. Era o fetiţă înălţuţă, firavă, foarte frumuşică. îşi ridică repede ochii săi mari şi albaştri spre musafir cu o vădită curiozitate. îl privi posomo-rît şi numaidecît îi lăsă în jos. Avea în privire o gravitate puerilă, cum au copiii rămaşi singuri cu un necunoscut, cînd se refugiază într-un colţ şi de acolo îl supraveghează pe noul venit, nemaivăzut pînă atunci, privindu-l grav şi cu neîncredere. Dar poate era în ochii ei şi alt gînd, nu de copil, cum i se păru lui Velceaninov. Tatăl o aduse pînă în dreptul musafirului.
— Uite, nenea a cunoscut-o pe mămica odinioară. A fost prietenul nostru. Nu fi sălbatică, întinde-i mînuţa. Fetiţa se înclină uşor şi îi dădu sfios mîna. —• Natalia Vasilievna n-a vrut s-o înveţe să facă reverenţe, ci —■ după moda englezească — numai să se încline un pic şi să întindă musafirului mîna, adăugă Trusoţki ca o lămurire pentru Velceaninov, pironindu-l cu privirea.
Velceaninov simţi căutătura iscoditoare a gazdei, dar nu se mai strădui să-şi ascundă tulburarea. Şedea pe scaun fără să facă vreo mişcare, ţinînd strîns mînuţa Lizei, şi se uita cu luare-aminte la copilă. Dar Liza era foarte preocupată de cu totul altceva şi, uitîndu-şi mîna în palma oaspetelui, nu-şi lua ochii de la tatăl său. Ciulea urechea cu teamă la tot ceea ce spunea părintele ei. Velceaninov recunoscu numaidecît aceşti ochi mari albaştri, dar rămase mai cu seamă uluit de albeţea neobişnuită, uimitoare, a feţei sale şi de culoarea părului ei ; toate acestea erau deosebit de semnificative pentru ek Ovalul obrazului însă şi forma buzelor o aminteau mai mult pe
453
Natalia Vasilievna. între timp, Pavel Pavlovici începuse să povestească nu ştiu ce cu o deosebită înflăcărare, dar Vel-ceaninov nu-l auzea. Prinse doar o ultimă frază :
—• ...aşa că dvs.r Alexei Ivanovici, nici nu vă puteţi închipui bucuria noastră la ivirea acestui dar pe care ni l-a hărăzit Cel-de-Sus. Din ziua cînd s-a născut, ea a fost totul pentru mine. Şi mă gîndeam : dacă din voinţa lui Dumnezeu mi-aş pierde fericirea, mi-ar rămîne Liza. Cel puţin de asta eram absolut sigur.
— Dar Natalia Vasilievna ? îl întrebă Velceaninov. —■ Natalia Vasilievna ? izbucni Pavel Pavlovici, făcînd o grimasă. Doar aţi cunoscut-o. Aţi uitat că nu-i cam plăcea să-şi dea gîndurile pe faţă. în schimb, cum şi-a luat adio de la fetiţă, pe patul de moarte fiind... atunci a ieşit totul la iveală ! V-am spus adineauri „pe patul de moarte", dar cu o zi înainte de a-şi da sfîrşitul ea s-a agitat, s-a burzuluit — spunînd că vor s-o prăpădească cu tot felul de leacuri, cînd de fapt nu are decît nişte friguri obişnuite. Cît priveşte pe amîndoi doctorii noştri, ei nu se pricep la nimic şi de îndată ce se va înapoia Koch al nostru (vă mai amintiţi de medicul acela militar, un bătrînel?), acesta în două săptămîni are s-o pună pe picioare. Ce mai treacă-meargă, cu cinci ore înainte de a muri, şi-a adus aminte că peste trei săptămîni trebuie s-o vizităm neapărat la moşie de ziua ei pe mătuşă-sa, naşa Lizei.

Velceaninov se sculă brusc de pe scaun, ţinînd-o mereu ' de mînuţă pe Liza. I se păru că în privirile aprinse ale fetiţei, aţintite asupra tatălui său, era ca un fel de dojana.
— Oare n-o fi bolnavă ? îl întrebă cu un ton ciudat Velceaninov, alarmat.
—• Parcă nu, dar... din pricina împrejurărilor în care ne aflăm aici, rosti Pavel Pavlovici cu o amară îngrijorare, copilul are o fire ciudată, e nervos, după moartea mamei, a suferit de isterie timp de două săptămîni. Chiar ■adineaori, ce de-a plînsete o năpădiră, tocmai cînd aţi intrat dumneavoastră —■ m-auzi, Liza, m-auzi ? Şi cînd stai şi te gîndeşti : pentru ce ? Numai şi numai pentru că plec de acasă şi o las singură. Cică n-o mai iubesc cum am iubit-o cînd trăia mămica ei — iată de ce mă învinovăţeşte. Cum de-i pot intra în cap asemenea năzbîtii unei copilite, ^:are ar trebui să se gîn-
454
dească acum la joacă. De altfel, -nici n-are cu cine se juca aici.
— Cum adică... sînteţi numai voi doi ?
— Singuri-singurei... doar o îngrijitoare ce mai vine de trebăluieşte o dată pe zi.
— Iar cînd plecaţi de acasă, o lăsaţi singură ?
— Păi cum altfel ? De pildă ieri, cînd am plecat în oraş, am înohis-o în odăiţa aceea. Din pricina asta au şi curs azi atîtea lacrimi. Judecaţi şi dumneavoastră : ce puteam să fac ? Alaltăieri, Liza a coborît în curte fără mine, iar un băiat a lovit-o cu o piatră în cap. Alteori, o apucă plînsul din senin şi dă buzna pe la toţi vecinii, întrebîndu-i unde am plecat ? Şi nu-i frumos. E adevărat că nici eu nu-s mai breaz. Plec pentru o oră şi mă întorc a doua zi în zori, cum s-a în-tîmplat ieri. Noroc că gazda a chemat un lăcătuş ca să spargă broasca şi i-a deschis în lipsa mea. Mai mare ruşinea ! Pînă şi eu mă socot un căpcăun. Şi toate astea pentru că mi-e mintea înceţoşată...
— Tăticule ! rosti sfios fetiţa, cuprinsă de nelinişte.
— Ei poftim ! Iar începi ? Ce-i cu tine ? Ce ţi-am spus eu adineaori ?
— N-am să mai fac, n-am să mai fac, repetă, înfricoşată, Liza, înorucişîndu-şi grabnic inimile în faţa lui.
— Aşa nu mai merge, să locuiţi mai departe în asemenea condiţii, izbucni deodată Velceaninov cu glas autoritar. Dumneavoastră, după cum se ştie, sînteţi doar un om cu dare de mînă. Atunci cum de v-aţi instalat aici în aripa asta, în condiţiile astea ?
— In aripa asta ? în cel mult o săptămînă poate că sîn-tem plecaţi ; apoi şi aşa am cheltuit destule parale, cu toată darea mea de mînă...
— Ei, gata, haide, destul! îl întrerupse Velceaninov cu o nerăbdare crescîndă, ca şi cum i-ar fi zis : „Mai taci odată din gură, doar ştiu dinainte tot ce ai să-mi spui şi îndeosebi cu ce intenţie I" Aiscultaţinmă, vireau să vă fac o propunere : mi-aţi spus adineauri că aveţi de gînd să mai rămîneţi aici o săptămînă, poate chiar două. Am aici o casă, adică o familie — unde, de douăzeci de ani, mă simt ca la mine acasă. E vorba de familia Pogorelţev. Alexandr Pavlovici Pogorelţev este consilier intim. V-ar putea fi de folos chiar dumneavoastră în chestiunea pentru care faceţi demersuri. Familia lui se
455
află acum îin viligiatură. Au în afara oraşului un conac o frumuseţe. Klavdia Petrovna Pogorelţeva mi-e ca o soră, ca o mamă. Au opt copii. Daţi-mi-o pe Liza s-o duc numaidecît la dînşii... nu de alta, dar să nu mai pierdem vremea. Vor primi-o bucuroşi pentru tot timpul cît veţi sta aici. O vor îngriji ca pe propria lor fiică, ca pe propria fiică.
Era teribil de nerăbdător, ceea ce nici nu ascundea.
— Asta nu se poate, rosti Pavel Pavlovici, privindu-l drept în ochi ou o schimă vicleană, cum i se păru lui Velcea-ninov.
—• De ce ? De ce nu se poate ?
—■ Cum să las copila să plece aşa ?... Nu din pricina dumneavoastră, un prieten atît de binevoitor. La altceva mă gîndesc. E vorba de-o casă străină şi de-o societate înaltă, unde nu ştiu cum va fi primită copila.
—■ V-am spus doar că e ca şi familia mea, izbucni aproape mînios Velceaninov. Klavdia Petrovna va fi fericită să-mi îndeplinească rugămintea şi va primi-o cît se poate de bine... ca pe fiica mea... Ce dracu ! Singur vă daţi seama că o ţineţi una şi bună, numai aşa, de florile mărului... Ce să mai vorbim ! Zise şi bătu chiar din picior.
— Nu de alta, dar mă tem să nu pară ciudat! Oricum, ar trebui să mă duc şi eu pe acolo, barem o dată, de două ori... Altfel, cum ar veni ? De loc fără tată ? Apoi... într-o casă atît de simandicoasă

?
— Ba-i casa cea mai simplă de pe lume. Nu-i de loc ,.simandicoasă", răcni Velceaninov. Nu v-am spus că acolo slnt o mulţime ide copii ? Fetiţa va reînvia acolo. Va avea de toate... Iar pe dumneavoastră vă pot prezenta chiar mîine acolo, dacă doriţi. De altfel, va trebui să vă duceţi neapărat ca să le mulţumiţi. O vom vizita zilnic, dacă vreţi...
— Totuşi, parcă nu-i prea...
—' Vorbe goale ! Dumneavoastră singur vă daţi perfect seama. Ştiţi ce ? Veniţi acasă la mine diseară, o să dormiţi acolo şi dimineaţa, cît mai devreme, vom porni la conac ca să ajungem pe la amiază.
— Binefăcătorule ! Şi încă să dorm la dumneavoastră... primi cu înduioşare Pavel Pavlovici. Mă copleşiţi cu bunătatea... Dar unde se află conacul ista ?
— La Lesnoi.

— Oar cu rochiţa cum are să se descurce ? într-o familie aşa de distinsă şi încă la conac. Mă înţelegeţi. Inima de tată nu mă lasă...
— Rochia n-are nici o importanţă. Ea-i în doliu. Nici nu poate purta altceva. Rochia e foarte potrivită. Numai ru-fărie de corp să aibă mai curată şi o băsmăluţă (Băsmăluţa şi lenjeria care se vedea de sub rochiţă erau foarte murdare.)
—■ Imediat să te schimbi, dispuse Pavel Pavlovici. Iar celelalte rufe necesare le vom aduce numaidecît. Le are Măria Sîsoevna la spălat.
— Atunci să trimitem după trăsură, îl întrerupse Velceaninov, şi cît mai repede cu putinţă.
Dar se ivi o piedică : Liza se împotrivi din răsputeri. Tot timpul ea îşi ciulea cu groază urechile şi dacă Velceaninov, cînd căuta să-l convingă pe Pavel Pavlovici, ar fi avut vreme s-o privească mai cu luare-aminte, atunci ar fi putut citi pe faţa ei o desperare fără margini...
—■ Nu merg ! rosti ea cu voce scăzută, dar fermă.
—• O vedeţi, uite, e leit maică-sa !
—■ Nu-s leit mămica, nu-s leit inamica ! izbucni Liză, fr.în-gîndu-şi cu deznădejde minutele, ca şi cum şi-ar fi cerut iertare de la tatăl ei pentru cumplita acuzaţie de a semăna cu maică-sa : tăticule, tăticule, dacă ai să mă .părăseşti...
Pe urmă Liza se aruncă spre Velceaninov care se şi sperie :
— Dacă ai să mă iei, atunci...
Dar fetiţa nu apucă să sfîrşească vorba. Pavel Pavlovici o prinse de mînă, gata s-o ia de eiuf şi cu o furie făţişă o trase în odăiţa de alături. Se auziră de acolo, timp de cîteva minute, şoapte şi plînsete înăbuşite. Velceaninov dădu să intre şi el în cămăruţă, dar Pavel Pavlovici îl întîmpină şi-l încunoştinţă cu un zîmbet strîmb că fetiţa va sosi numaidecît. Velceaninov se strădui să nu-l privească în faţă şi se uită în altă parte.
în sfîrşit, se arătă şi Măria Sîsoevna, aceeaşi femeie pe care la sosire o întîlnise pe coridor şi începu să aşeze într-o mică sacoşă drăguţă schimburile Lizei, aduse de dînsa.
— Nu cumva, taică, doreşti să iei fata ? se adresă ea lui Velceaninov. Ai familie, nu ? Bine faci, taică ! Copila îi cuminte. Ai s-o izbăveşti din iadul ăsta.

t ît nt ţţUMM WŞŞŞI Ifft "M"
— Cum spui aşa ceva, Măria Sîsoevna ? ! mormăi Pavel Pavlovici.
— Măria Sîsoevna ! îl îngînă femeia. Ştiu eu că aşa mă cheamă. Ce vrei să zici că nu-i iad la tine ? Oare se cade un copilaş care a început a înţelege să vadă asemenea josnicie ? A sosit trăsura, taică, pentru Lesnoi, nu ?
— Da, da!
— Să ifie într-un ceas bun, cu noroc.
Liza ieşi, palidă, cu ochii în pămînt şi îşi luă săculeţul. Lui Velceaninov nu-i aruncă nici o privire. Se stăpîni şi nu se grăbi ca adineaori să-l îmbrăţişeze pe tatăl său, chiar cînd îşi luă rămas bun. Pesemne nici nu voia să se uite la dînsul. Părintele o sărută după cuviinţă pe căpuşor şi o mîn-gîie. Buza-i subţire se încruntă, bărbia i se cutremură. Totuşi ea nu-şi ridică ochii spre tatăl său, Pavel Pavlovici păli, îi tremurau mîinile — ceea ce observă Velceaninov, deşi se străduia din răsputeri să nu-l privească, dorind un singur lucru: să plece cît mai curînd. „De altfel n-am nici o vină aici, se gîndi el, aşa trebuia să se întîmple." Coborîră cu toţii în stradă. Abia aici Mari-a Sîsoevna o sărută pe Liza. Numai după ce se aşezară în trăsură, Liza înălţă ochii spre tatăl său, plesni deodată din palme şi scoase un strigăt. încă o clipă şi ar fi sărit din trăsură spre dînsul, dar caii o şi luaseră din loc.

VI

O nouă *fantezie a unui trlndav*

— Nu cumva ai ameţit ? se sperie Velceaninov. Am să poruncesc birjarului să oprească. O să-i spun să^ţi aducă apă...

Liza îşi ridică privirea spre dînsul, privindu-l cu ochii aprinşi şi dojenitori.

— Unde mă duci ? întrebă ea sacadat şi tăios.

— într-o casă minunată, Liza, la o familie care locuieşte acum într-un conac frumos. Acolo sînt mulţi copii, te **vor**

iubi, sînt buni la suflet... Nu fi supărată pe mine, Liza ; eu nu-ţi vreau decît binele...

In momentele acestea, ciudat ar mai fi părui Velceaninov vreunui cunoscut dacă l-ar fi putut vedea.

—• Cît eşti, cît eşti, cît eşti... uf, cît eşti de rău ! izbucni Liza, înăbuşindu-se de lacrimile care o podidiseră şi scăpă-rînd din ochişorii săi minunaţi, dar mînioşi.

—• Liza, eu...

—• Eşti rău, rău, rău ! bîigui din nou fetiţa, frîngîndu-şi mîinile,

Velceaninov se pierdu cu firea.

—• Liza, draga mea, dacă ai şti cît mă mîhneşti.

— E adevărat c-o să vină mîine ? E adevărat ? îl întrebă ea autoritar.

— Adevărat, adevărat! Am să-l aduc chiar eu. O să-d iau şi o să-l aduc.

— Are să te păcălească, şopti Liza, plecînd ochii în jos.

— Cum ? Nu te iubeşte, Liza ?

— Nu mă iubeşte.

— S-a purtat rău cu tine ? Rău ?

Liza îl privi sumbru şi tăcu. îşi întoarse iarăşi faţa, aplp-cîndu-şi cu încăpăţînare capul. Velceaninov căută să-i explice, îi vorbi cu aprindere, cuprins parcă de friguri. Liza îl asculta neîncrezătoare, cu duşmănie, dar îl asculta. Atenţia ei îl bucura cît se poate de mult. El începu chiar să-i spună ce înseamnă un om care bea. îi mărturisi că o iubeşte şi că va avea grijă de tatăl său. în cele din urmă, Liza îşi ridică ochii spre el şi-l privi ţintă. îi istorisi după aceea cum o cunoscuse pe maică-sa şi îşi dădu seama că o captiva prin aceste povestiri, încetul cu încetul, ea începu să-i răspundă la întrebări, dar monosilabic, cu prudenţă şi cu încăpăţînare. Totuşi la întrebările lui principale, Liza nu-i răspunse nici un cu-vînt. Tăcea stăruitor cînd venea vorba despre relaţiile ei anterioare cu tatăl său. Vorbind cu ea, Velceaninov îi luă mî-nuţa în palmă, ca adineaori acasă, şi n-o mai lăsă ; ea nu şi-o retrase. Fetiţa însă nu trecea chiar totul sub tăcere. Mai scăpa cîte un cuvînt în răspunsuri nedesluşite. Spunea, de pildă, că pe tata îl iubise mai mult decît pe maică-sa, fiindcă înainte vreme şi el o iubise mai mult, iar mama în trecut o iubise mai puţin. Dar pe patul de moarte, maică-sa o sărutase îndelung şi plînsese, cînd toată lumea ieşise din odaie şi xă-

458

459

măseseră singure numai ele amîndouă. Liza adăugă ca pe maică-sa o iubeşte acum mai mult decît pe oricine de pe lume şi în fiecare noapte la dînsa se gîndeşte mai cu drag decît la oricine. Dar fetiţa avea o fire mîndră : băgînd brusc <le seamă că o luase gura pe dinainte, se închise din nou în sine şi tăcu mîlc, privindu-l chiar cu oarecare ură pe Velceaninov fiindcă o făcuse să vorbească prea multe. Către sfîrşitul drumului, starea isterică îi trecu aproape cu totul, dar rămase foarte îngîndurată si se uita posomorit în juru-i, cu o încăpă-ţînare posacă, dinainte hotărîtă. împrejurarea că era dusă intr-o casă necunoscută, unde nu mai fusese niciodată, parcă n-o tulbura cine ştie cît. Altăceva o chinuia ■—■ ceea ce remarcă Velceaninov. Bl ghici că Liza se ruşina de *dinsul*. îi era ruşine tocmai fiindcă tatăl său o lăsase atît de uşor cu el, ca şi cum ar fi lepădat-o pe mîinile lui.

„E bolnavă, îşi zise, poate grav ; a vlăguit-o... Uf, ce beţivan ticălos ! înţeleg acuma !" îl zori pe birjar. îşi punea toată nădejdea în conac, aer, copii, într-o viaţă nouă şi necunoscută ei, iar pe urmă... Asupra viitorului nu se îndoia cîtuşi de puţin. Pentru ziua de mîine avea speranţe limpezi, depline. Un lucru îl ştia cu siguranţă : că niciodată nu simţise ceea ce încerca acum şi că acest sentiment îi va rămîne pentru totdeauna. „Iată un scop în viaţă, iată viaţa însăşi !" îşi zise el cu încîntare.

Multe gînduri i se învolburau în cap, dar nu se oprea asupra lor şi ocolea cu încăpăţînare amănuntele : fără amănunte totul devenea limpede, totul era indistructibil. Planul său principal se alcătui de la sine : „îl vom putea influenţa cumva, cu forţe unite, pe acest nemernic, care o va lăsa pe Liza în Petexsburg la familia Pogorelţev, la început pe timp limitat, fixînd chiar un termen oarecare, şi el va pleca singur ;

iar Liza are să-mi rămînă mie. Asta-i totul. Ce-mi mai trebuie ? De altfel, cu siguranţă, el însuşi doreşte lucrul acesta. Altfel, de ce ar chinui-o ?" In sfîrşit, ajunseră. Conacul familiei Pogorelţev era, într-adevăr, un locşor minunat. Mai întîi îi întîmpină o ceată zgomotoasă de copii, care se revărsară în ceardac. Velceaninov nu fusese de mult pe acolo şi bucuria copiilor n^avea margini. Era iubit. Cei mai mari îl ■întîmpinară chiar înainte de a coborî din trăsură :

— Ei, ce s-aude cu procesul ? Cum vă merge procesul ?

460

Cei mai mici repetară întrebarea, ţivlindu-se şi rîzînd în urma celorlalţi fraţi. Toţi îl tachinau aici cu procesul, dar — zărind-o pe Liza — se bulucirăîn jurul ei şi o cercetară cu o curiozitate copilărească, tăcută şi încordată. Ieşi la intrare Klavdia Petrovna, urmată de soţul său. Amîndoi îl întîmpinară rîzînd pe Velceaninov, cu întrebarea despre proces.

Klavdia Petrovna era o doamnă de vreo treizeci şi şapte de ani, dolofană şi încă frumoasă, brunetă, cu obraji proaspeţi, rumeni... Bărbatul său avea vreo cincizeci şi cinci de ani —• om deştept şi abil, dar înainte de toate bun la suflet. Casa lor era cu adevărat un „cuib părintesc" pentru Velceaninov, după însăşi expresia lui. Dar aici trebuie să ţinem seama şi de-o altă împrejurare aparte. Klavdia Petrovna, 'acum vreo douăzeci de ani, fusese cît pe ce să se mărite cu •Velceaninov, pe atunci un băieţandru, încă student. Fusese prima lor dragoste, aprinsă, caraghioasă şi minunată în acelaşi timp. Se sfîrşi prin măritişul ei cu Pogorelţev. Peste vreo cinci ani, amîndoi se reîntîlniră ;şi totul se încheie printr-o prietenie limpede, aşezată... Rămase pentru totdeauna un fel de căldură în relaţiile dintre dînşii, o lumină neobişnuită care le însenina. Aici totul era pur şi ireproşabil în amintirile lui Velceaninov, şi cu atît mai drag lui, cu cît era, poate, singurul loc în felul acesta. în această familie el se înfăţişa simplu, naiv, bun, le dădăcea copiii, nu se fandosea şi se spovedea în toate cu sufletul deschis; Se juruise adesea în faţa soţilor Pogorelţev că nu va mai rămîne mult în mijlocul so-■cietăţii şi se va muta cu totul la dînşii. Va veni să trăiască •alături de ei şi nu-i va părăsi niciodată. în sinea lui se gîndea cu toată seriozitatea la intenţia asta.

Velceaninov le expuse amănunţit planul privitor la Liza. De altfel, ar fi fost de ajuns numai simpla lui rugăminte fără nici un fel de explicaţii speciale. Klavdia Petrovna sărută cu efuziune pe sărmana „orfană" şi făgădui să facă tot ce depinde de dînsa. Copiii o împresurară pe Liza şi o duseră la joc în livadă. După jumătate de oră, într-o convorbire animată, Velceaninov se ridică şi dădu să plece. Era foarte nerăbdător — ceea ce se observa uşor. Nu mai fusese pe acolo de trei săptămîni şi acum se retrăgea după jumătate de ceas. ceea ce îi miră pe toţi. Velceaninov izbucni în rîs şi făgădui că va veni a doua zi. Se făcu remarca, deschis, că pare prea

461

tulburat. Atunci el o luă de mînă pe Klavdia Petrovna şi, sub pretextul că uitase a-i spune ceva foarte important, o duse în altă odaie.

— îţi mai aduoi aminte cele ce ţi-am povestit, numai du-mitale, fără să le spun nici soţului, despre anul petrecut de mine în oraşul T. ?

— Ţdn minte chiar prea bine ; mi-ai vorbit adesea...

•—• Nu ţi-am vorbit, ci rn-am spovedit — numai dumitale... Nu ţi-am pomenit însă niciodată de numele acestei femei: e Trusoţkaia, soţia acestui Trusoţki. Ea a murit, iar Liza e fiica ei — fiica mea I

—■ Eşti sigur ? Nu te înşeli ? îl întrebă cu o uşoară emoţie Klavdia Petrovna.

— Absolut sigur, absolut sigur, nu mă înşel de loc ! rosti ca într-o exaltare Velceaninov.

Atunci el îi povesti .totul cit putu mai pe scurt, în pripă şi în culmea emoţiei. Klavdia Petrovna cunoştea mai dinainte faptele, nu ştia însă numele doamnei. Velceaninov se îngrozea numai la ideea că cineva dintre cunoscuţii săi ar fi putut întîlni cîndva pe *madame* Trusoţkaia şi s-ar fi gîndit : cum a fost posibil ca *el* să fi iubit *atît* de tare această femeie ? De aceea nu îndrăznise să spună numele „acestei femei" nici chiar Klavdiei Petrovna, unica lui prietenă adevărată.

—■ Dar tatăl fetiţei nu ştie nimic ? îl întrebă gazda după ce ascultă toată istoria.

— Ba da... ştie... Lucrul acesta mă şi torturează că n-am descoperit încă totul în ceea ce mă priveşte, urmă cu înflăcărare Velceaninov. El ştie, ştie... Am observat asta şi ieri, şi azi ! Dar trebuie să aflu ce anume ştie din toate cîte au fost. De aceea rnă şi grăbesc. Diseară o să vină la mine. Totuşi nu prea înţeleg de unde ar fi putut afla, adică de unde ar fi putut să ştie adică *totul ?* Despre Bagautov ştie şi prea ştie totul, fără nici o îndoială. Dar despre mine ? Cunoşti doar bine asemenea cazuri, cînd soţiile îşi pot încredinţa bărbatul că nu-i nimic la mijloc. Dacă s-ar coborî din ceruri înseşi îngerii, soţul nu i-ar crede — ci numai pe nevastă ar crede-o. Nu da din cap, nu mă condamna, mă condamn eu

singur, şi m-am condamnat încă de mult, de mult I Să vezi ce ni s-a în-tîmplat deunăzi : aflîndu-mă la dînsul, eram atît de sigur că
462
ştie totul, încît m-am trădat eu însumi în faţa lui. N-ai să mă crezi : mi-e aşa de ruşine, simt o povară, că aseară l-am primit atît de grosolan. (Mai tîrziu am să-ţi povestesc totul în ■amănunţime.) Ieri el a venit la mine dintr-un impuls duşmănos •şi de nestăpînit, vrînd să-mi spună că-şi cunoaşte jignirea şi •că-l ştie pe făptaş. Asta-i pricina venirii sale prosteşti la mine ■în stare de ebrietate. Dar e atît de firesc din parte-i ! Venise tocmai ca să mă dojenească. Iar eu m-am comportat îndeobşte cam cu prea multă înflăcărare ieri la mine, iar adineaori la dînsul acasă ! Am procedat prosteşte, fără nici un pic de pre-cauţiune. Singur m-am dat de gol. Oare de ce o fi venit tocmai într-un moment cînd eram aşa de surescitat ? Să-ţi mai spun ceva : şi pe Liza a chinuit-o, a torturat o fetiţă numai şi numai •ca să se răzbune, barem pe copil. Da, e îndîrjit... oricît de insignifiant ar fi, dar e îndîrjit... chiar foarte îndîrjit. De fapt, nu-i acum decît un măscărici, pe cînd mai înainte vreme zău că avea, pe ,cît de posibil, înfăţişarea unui om cumsecade. Dar cînd stai şi te gîndeşti, îţi dai seama că-i lucru foarte firesc că a luat calea desfrîului. Aici, prietenă, trebuie să privim creştineşte împrejurările. Află, buna şi scumpa mea prietenă, că vreau să mă schimb cu totul faţă de el. Doresc să-l consolez. Asta ar fi chiar o „faptă bună" din partea mea. Pentru ■că eu totuşi sînt vinovat faţă de el ! Ascultă-mă, am să-ţi povestesc încă ceva. Pe cînd mă aflam în oraşul T., am avut o dată nevoie de patru mii de ruble şi el mi le-a dat pe loc, fără nici un act, cu o sinceră bucurie că-mi face un serviciu ; iar eu le-am luat, le-am luat din mîinile lui, am luat de la dînsul bani, mă auzi, am luat ca de la un prieten !
— Trebuie să ifii însă mai pruldent, îl Isfătui, neliniştită, Klavdia Petrovna. Nu vezi în cel hal de exaltare eşti ? Zău că mi-e şi teamă pentru dumneata ! Bineînţeles, Liza este acuma şi fiica mea. Dar mai sînt atîtea lucruri nelămurite, şi încă foarte multe. Mai ales acuma trebuie să fii mai circumspect. E neapărată nevoie să fii mai circumspect, acum cînd te simţi fericit sau atît de încîntat. Eşti un om prea mărinimos cînd te vezi fericit, adăugă Klavdia Petrovna cu un surîs pe buze.
Toţi ieşiră ca să-l petreacă pe Velceaninov. Copiii o aduseră pe Liza, cu care se jucaseră în livadă. Parcă o priveau acum cu încă şi mai multă nedumerire decît adineaori. Liza
463
părea sălbăticită cu totul, cînd Velceaninov o sărută pe obraz faţă de toţi, luîndu-şi rămas bun de la dînsa şi repetîndu-i cu căldură promisiunea de a veni a doua zi împreună cu tatăl său. Pînă-n ultima clipă fetiţa tăcu, fără să se uite la Velceaninov. Deodată, ea îl apucă brusc de mînecă şi-l trase mai deoparte, aţintindu-l cu o privire care parcă-l implora. Voia să-i spună ceva, Velceaninov o duse numaidecît în altă odaie.
— Ce-i cu tine, Liza ? rosti el cu duioşie, ca o încurajare. Fetiţa îşi roti încă o dată în juru-i privirile sperioase şi-l trase în colţul cel mai îndepărtat. Ar fi vrut să se ascundă cu totul de ceilalţi.
— Spune-mi, Liza ! Ce s-a întîmplat ?
Copila tăcea, nemişcată. Nu se hotăra să vorbească. îl privea drept în faţă cu ochii săi albaştri. Toate trăsăturile obrăjo-rilor săi exprimau o teamă fără margini.
— El... o să se spînzure, şopti ea, ca-ntr-o aiurare.
— Cine are să se spînzure ? întrebă, speriat, Velceaninov. —■ El, el ! El a vrut să se ispîinzure azi-noapte cu un
ştreang ! vorbi în grabă fetiţa, înăbuşindu-se. L-am văzut chiar eu. El însuşi mi-a spus-o, mi-a spus-o ! Şi mai înainte a vrut. Totdeauna a vrut. L-am văzut noaptea...
— Peste putinţă ! şopti nedumerit Velceaninov.
Dintr-o dată fetiţa se aruncă şi începu să-i sărute mîi-nile. Plîngea în hohote. De-abia îşi trăgea sufletul. îl ruga şi-l implora. Dar nu pricepea nimic din bolboroselile ei isterice. De atunci îi rămase pentru totdeauna în minte, urmă-rindu-l şi aievea şi în vis, această privire chinuită de copil torturat, cuprins de o groază fără margini şi care cu o ultimă nădejde se uită implorator la dînsul.
„Oare într-adevăr îl iubeşte ? Şi încă <atît de mult ? într-adevăr ? se gîndi cu gelozie şi cu invidie Velceaninov, întorcîn-du-se în oraş, cu o înfrigurată nerăbdare. Adineaori mi-a spus doar ea singură că pe maică-sa o iubeşte mai mult... poate că nu-l iubeşte de loc .şi-l urăşte !... Şi ce înseamnă alarma asta : «Are să se spînzure». Ce tot îndruga ea ? Nătăfleţul ăsta să se spînzure ? Trebuie să aflu adevărul. Trebuie să-l aflu neapărat. Trebuie să rezolv chestiunea cit mai repede — şi s-o rezolv definitiv !"

I

VII

Soful şi amantul se sărută

Velceaninov era straşnic de zorit ca să „afle adevărul". „Azi-dimineaţă eram uluit. Nu mă simţeam în stare să mă reculeg, — se gîndea el, amintindu-şi prima întîlnire cu Liza ; acum însă trebuie să aflu neapărat adevărul." Pentru a grăbi lucrurile, era cit pe ce să se ducă cu trăsura de-a dreptul la Trusoţki ; dar se răzgîndi numaidecît : „Nu, mai bine să vină el singur la mine ; iar eu, între timp, să isprăvesc cît mai repede cu treburile mele blestemate I"

Se apucă cu înfrigurare de afacerile sale. Dar simţi de data asta că era foarte împrăştiat şi că astăzi nu se putea ocupa serios de treburi. Pe la orele cinci, cînd porni să-şi ia masa de prînz, îi veni pentru întîia oară un gînd năstruşnic : poate-i într-adevăr un încurcă-lume şi degeaba se amestecă în toate cele, se agită şi se vîră la autorităţi în căutarea avocatului, care a şi început să-l ocolească. Pufni apoi în rîs, gîndindu-se la presupunerea asta. „Să-mi fi venit ieri gîndul acesta, tare m-aş fi arnărît", adăugă el cu voie bună sporită. Cu toată veselia lui, Velceaninov devenea tot mai distrat şi mai nerăbdător. Căzu în sfîrşit pe gînduri. Deşi în mintea lui neliniştită încolţeau fel de fel de idei, în ansamblu nu se închega nimic ce-ar fi putut să-l ajute într-adevăr în clipa aceea.

„Am nevoie de omul acesta ! hotărî în cele din urmă Velceaninov. Trebuie să-l descifrez, iar după aceea să decid. Pare inevitabil duelul I"

întorcîndu-se acasă pe la orele şapte, Velceaninov nu-l găsi la dînsul pe Pavel Pavlovici. îl cuprinse o mare uimire. Apoi se mînie ; după aceea se mîhni — pentru ca, la sfîrşit, sâ-l apuice chiar frica : „Numai unul Dumnezeu ştie cum se vor isprăvi 'toate acestea !" repeta el, ba plimbîndu-se prin cameră, ba întinzîndu-se pe divan cu ochii la ceas. în sfîrşit, către orele nouă, îşi făcu apariţia Pavel Pavlovici. „Dacă omul acesta ar avea de gînd să mă prindă în capcană, momentul de faţă ar fi cel mai favorabil pentru dînsul — atît de risipit mă simt acum", îşi zise, înviorîndu-se brusc şi înve-selindu-se peste măsură.

Intrebîndu-l, dezgheţat şi într-o bună dispoziţie sufletească, de ce nu venise mai devreme, Pavel Pavlovici îşi schimonosi figura într-un zîmbet, se aşeză în voie, nu ca în ajun, şi-şi aruncă neglijent pălăria cu doliu pe alt scaun. Velceaninov băgă numaidecît de seamă dezinvoltura lui şi o reţinu în memorie.

Calm, fără cuvinte de prisos, netulburat ca mai deunăzi, el îi povesti, sub forma unui raport, cum o condusese pe Liza, cu cîtă căldură fusese primită, ce folositoare pentru dînsa va fi şederea acolo şi, treptat-treptat, ca şi cum ar fi uitat cu totul de Liza, schimbă pe nesimţite vorba şi se opri exclusiv la familia Pogorelţev. Ii povesti deci cît de drăguţi sînt oamenii aceştia, de cîtă vreme îi cunoaşte, ce persoană cumsecade şi chiar influentă este Pogorelţev şi aşa mai departe. Pavel Pavlovici îl asculta cu gîndul aiurea şi, din cînd în cînd, cu un surîs posac, dar şiret, căta pe sub sprîncene la povestitor.

— înflăcărat om mai sînteţi, mormăi Trusoţki, cu un zîmbet răutăcios.

— Iar dumneavoastră am impresia că sînteţi în toane proaste, remarcă, nemulţumit, Velceaninov.

—■ Adică de ce n-aş fi la fel cu toată lumea ? izbucni Pavel Pavlovioi, sărind ars din colţişorul său : parcă asta şi aştepta ca să explodeze.

—■ Cum vi-e voia, surîse Velceaninov. Mă gîndeam eu, poate vi s-a întâmplat ceva...

— Chiar aşa. Mi s-a şi întîmplat ! exclamă el, fălindu-se parcă.

— Şi cam ce anume ?

— Hm, Stepan Mihailovici al nostru tot face nazuri... Ştiţi, Bagautov, prea distinsul domn din Petersburg, tînărul din înalta societate.

— Iar nu v-a primit, ai ?

— Ba nu, tocmai că de data asta m-a primit... a catadicsit pentru întîia oară şi i-am putut vedea trăsăturile feţei sale... dar de răposat.

— Cu-um ? ! A murit Bagautov ? se minună Velceaninov, deşi parcă n-avea de ce să fie atît de mirat.

— El, în persoană ! Amicul meu credincios timp de şase ani. A murit încă de ieri de la amiază. Iar eu

habar n-am avut. Tocmai în clipa aceea poate am şi trecut pe acolo ca
să întreb de sănătatea lui. Mîine vor scoate mortul din casă şi va avea loc înmormîntarea. Zace învelit cu giulgiu într-un coşciug îmbrăcat în catifea neagră împodobită cu fireturi de aur... A murit într-un acces de febră. Mi-au dat voie — aşa că am putut să-i văd trăsăturile feţei. M-am prezentat la intrare ca prietenul său cel mai bun : de-aceea mi-au şi permis să pătrund în casă. Poate numai pentru el şi sosisem în Petersburg.
—■ Dar de ce vă supăraţi pe dînsul, rîse Velceaninov, doar n-a murit dinadins ?
— Tocmai fiindcă îmi pare rău. îmi era un nestemat amic : asta a însemnat el pentru mine, şi Pavel Pavlovici, pe neaşteptate, făcu deodată cu degetele două coarne deasupra frunţii sale chele, chicotind prelung, încetişor...
Trusoţki rămase aşa, cu coarnele pe cap, chicotind vreo jumătate de minut cu privirea drept în ochii lui Velceaninov, încîntat parcă la culme ca de cea mai veninoasă neobrăzare. Acesta încremeni : parcă i-ar fi răsărit înainte o vedenie. Dar nu rămase încremenit decît o clipită. Un surîs batjocoritor şi liniştit, pînă la nerușinare, îi flutură pe buze.
— Oare ce-o fi însemnînd asta ? îl întrebă într-o doară, tărăgănind cuvintele.
— Asta înseamnă coarne, îi reteză vorba Pavel Pavlovioi, luîndu-şi, în sfîrşit, degetele de la frunte.
—■ Adică... coarnele dumneavoastră ?
—■ Ale mele proprii, dobîndite ! rosti Pavel Pavlovici, schimonosindu-şl îngrozitor ifigura. Amîndoi tăcură un răstimp.
— Totuşi sînteţi un om curajos ! reluă Velceaninov.
—- De ce ? Fiindcă v-am arătat coarnele ? Dar ştiţi ceva, Alexei Ivanovici, mai bine m-aţi cinsti cu ceva. Că eu v-am cinstit un an întreg, zi de zi, în oraşul T. Trimiteţi după o sticluţă de băutură. Mi s-a uscat gîtlejul.
— Cu plăcere ! Puteaţi să-mi spuneţi mai demult. Ce-aţi dori dumneavoastră ?
— De ce : dumneavoastră şi nu : ce-am dori *noi ?* căci amîndoi vom cinsti. Nu-i aşa ? îl înfruntă Pavel Pavlovici, privindu-l între timp drept în ochi cu o stranie nelinişte.
— Şampanie ?
— Dar ce altăceva ? Pentru votcă încă n-a sosit rîndul...

Velceaninov se sculă fără grabă, sună pe Mavra şi dădu porunca.
— Să bem pentru (fericita şi vesela noastră revedere, după o despărţire de nouă ani ! chicoti prosteşte, fără rost, Pa-vel Pavlovici, căci mimaţi rămas numai dumneavoastră ca unic prieten adevărat. Nu mai există Stepan Mihailovici Ba-gautov, aidoma ca-n poetul acela :
Patrocle-n viaţă n-a rămas, Ci Theisit cel semeţ şi laş '...
şi, rostind numele lui Thersit, Trusoţki se împunse cu degetul în piept.
„Mai degrabă ai vorbi pe şleau, porcule, căci mie nu-mi place să baţi şeaua", îşi zise în sine Velceaninov, fierbînd de mînie şi abia stăpînindu-se să n-o dea în vileag.
— Mai bine spuneţi-mi de-a dreptul, începu Velceaninov, pufnind de năduf, dacă îl învinuiţi făţiş pe Stepan Mihailovici (nu-i mai spuse acum, pur şi simplu, Bagautov) ar trebui să vă bucuraţi că cel ce v-a jignit se află în pămînt. Atunci de ce vă pare rău ?
— Cum ? Să mă bucur ? De ce să mă bucur ?
— Judec şi eu aşa, după sentimentele dumneavoastră.
■— Hi-hi ! în privinţa asta vă înşelaţi asupra sentimentelor mele. Nu ştiţi cugetarea unui înţelept: „Bine e cînd ţi-i mort duşmanul, dar mai bine cînd îi viu", hi-hi...
— Ehei, viu l-aţi văzut şi l-aţi prea văzut zilnic, timp de vreo cinci ani şi aţi avut destulă vreme să vă săturaţi con-templîndu-l, remarcă răutăcios şi agresiv Velceaninov.
—■ Dar parcă atunci ştiam... parcă ştiam ? se avîntă brusc Pavel Pavlovici, sărind de la locuşorul său, oarecum parcă bucuros că, în sfîrşit, i se puse o întrebare pe care o aştepta de un amar de vreme. Drept cine mă socotiţi, Alexei Iva-novici ?
In privirea lui sclipi scurt o expresie cu totul nouă şi neaşteptată transfigurîndu-i dintr-o dată faţa, schimonosită pînă atunci de un.rînjet rău şi respingător.
—• Cum ? N-aţi ştiut într-adevăr nimic ? rosti nedumerit Velceaninov, sub impresia unei fulgerătoare uluiri.
— Ah, va să zică vă imaginaţi că ştiusem ? Ştiusem ? Vai, ce suflete de eroi ! în ochii voştri omul parcă-i un cîine şi îi

judecaţi pe toţi după mişelia propriei voastre firi. Asta-i ! V-o spun deschis ! şi lovi furios cu pumnul în .masă, dar se sperie pe loc de zgomotul făcut de el însuşi şi aruncă în juru-i priviri înfricoşate. Velceaninov îşi recapătă calmul de dinainte.
—• Asculfcaţi-mă, Pavel Pavlovici, de fapt mi-e totuna... nu-i aşa ?... dacă aţi ştiut dinainte ori nu. Dacă n-aţi ştiut, asta vă onorează în orice caz, deşi... de altfel, nu înţeleg de loc de ce m-aţi ales tocmai pe mine drept confidentul dumneavoastră ?
— Dar nu-i vorba de dumneavoastră... nu vă supăraţi... nu-i vorba de dumneavoastră... mormăi Pavel Pavlovici, co-borîndu-şi privirile în pămînt.
Tocmai intră Mavra cu şampania.
— Iat-o ! exclamă Pavel Pavlovici, bucurîndu-se pesemne de deznodămînt. Paharele, maică, adă paharele ! Minunat ! Nimic nu ne mai trebuie, drăguţă! Sticla e destupată? Admirabil, bravo dumitale ! Şi-acuma te poţi retrage !
Trusoţki se învioră şi se uită iarăşi semeţ la Velceaninov.
— Recunoaşteţi, rogu-vă, izbucni el în chicote de rîs, că lucrurile acestea vă interesează în cel mai înalt grad şi nu vă e de loc „totuna", după cum aţi binevoit s-o spuneţi
, adineaori, aşa că aţi rămîne foarte dezamăgit dacă în clipa asta m-aş scula de pe scaun şi aş pleca, fără să vă fi explicat totul în amănunt.
— Ba, drept vorbind, n-aş fi dezamăgit de loc. „Minţi !" spunea surîsul lui Pavel Pavlovici.
—- Ei, hai să ne apucăm acum de treabă ! zise şi începu să toarne şampanie în pahare.
— Să toastăm ! glăsui Trusoţki, ridicînd paharul : în sănătatea răposatului întru Domnul, prietenul meu Stepan Mihailovici ! şi îl dădu pe gît.
—■ La un asemenea toast eu n-am să beau, spuse Velceaninov, punîndu-şi paharul pe masă.
— De ce ? E un mic toast drăguţ, nu ?
— Uite ce : cînd aţi intrat aici, eraţi beat ? —• Băusem puţin. Dar ce-i ?
— Nimic deosebit! Dar eu am avut impresia, şi ieri, şi mai ales azi-dimineaţă, că o regretaţi sincer pe Natalia Va-silievna.

— Dar cine v-a spus că n-o regret sincer şi acum ? zise Pavel Pavlovici, sărind de la locul său, ca săltat de-un resort.
—■ De altfel, nu despre asta-i vorba. Vă log însă să fiţi de acord că v-aţi fi putut înşela în ceea ce-l priveşte pe Stepan Mihailovici ; iar acesta e lucrul de căpetenie.
Pavel Pavlovici zîmbi şiret şi făcu cu ochiul.
— Ehei, văd că ardeţi de curiozitate să aflaţi cum m-am informat eu în privinţa lui Stepan Mihailovici.
Velceaninov se făcu roşu la faţă :
—• Vă repet că mi-e totuna.
„îmi vine să-l dau pe uşă afară, cu şampanie cu tot", îşi zise furios, făcîndu-se stacojiu.
—• N-are importanţă, rosti Pavel Pavlovici ca o aprobare şi îşi mai turnă un pahar.
— Fie ! Vă voi istorisi numaidecît cum am descoperit „totul" şi aşa o să vă satisfac dorinţa arzătoare de a cunoaşte adevărul... căci sînteţi un om înfocat, Alexei Ivanovioi, straşnic de înfocat. Hi-hi ! Daţi-mi numai o ţigară, fiindcă — după cum ştiţi — începînd din luna martie...
— Poftim !
—• Şi aşa, Alexei Ivanovici, din luna martie m-am stricat... şi iată cum s-au petrecut lucrurile. Fiţi atent ! Ftizia, după cum ştiţi, scumpe amice (urmă el pe un ton din ce în ce mai familiar) este o boală curioasă. Toţi ofticoşii îşi sfîrşesc zilele aproape fără să bănuiască că a doua zi vor muri. Aşa şi Natalia Vasilievna, cum vă spun, cu cinci ore înainte de moarte, îşi făcea planuri cum să plece peste două săptămîni în vizită la o mătuşă a ei, care locuia cale de patruzeci de verste. Pe lingă asta, cunoaşteţi desigur obiceiul răspîndit, sau mai bine zis năravul multor cucoane, poate şi bărbaţi, de a păstra toate hîrţoagele din corespondenţa amoroasă. Cel mai sigur mijloc ar fi să le pui pe foc, nu-i aşa ? Dar nu, adresantele păstrează cu grijă orice petec de hîrtie în casete sau în truse de voiaj. Scrisorile sînt numerotate — clasate după an, lună, categorie... Le-o fi consolidînd tristeţele, pesemne mult de tot... mai ştii ! Se păstrează, fără îndoială, pentru o plăcută aducere-aminte. Natalia Vasilievna se pregătea să plece la aniversarea mătuşii sale chiar cu cinci ore înainte de a înceta din viaţă... Bineînţeles nu se gîndea la moarte pînă-n ceasul din urmă, ci îl aştepta mereu pe doctorul Koch. Aşa s-a întîmplat că

Natalia Vasilievna îşi dădu su-

fletul, dar a rămas în biroul ei besacteaua de abanos cu incrustaţii de sidef şi de argint. O casetă frumuşică cu o cheiţă minusculă, rămasă din familie (o căpătase de la bunică-sa). Şi aşa tocmai în besacteaua asta s-a şi descoperit totul, adică tot-tot, fără nici o excepţie, pe zile şi ani, timp de două decenii. Iar Stepan Mihailovici, care avea vădite înclinaţii pentru literatură (scrisese chiar o nuvelă de amor şi o trimisese unei reviste), umpluse caseta cam cu o sută de piese numerotate — ce-i drept, în decurs de cinci ani. Unele scrisori erau chiar adnotate de propria mînă a Nataliei Vasilievna. Agreabil lucru pentru un soţ, nu-i aşa ?

Velceaninov se gîndi un moment şi îşi aminti că el nu trimisese Nataliei Vasilievna nici o scrisorică, nici un bileţel. Iar din Petersburg, deşi îi expediase două scrisori, ele fuseseră adresate ambilor soţi după o prealabilă înţelegere. Iar la ultima scrisoare, prin care Natalia Vasilievna îl concedia, el nici nu răspunsese.

Cînd îşi încheie povestirea, Pavel Pavlovici tăcu un minut întreg, surîzînd insolent şi interogativ.

— Dar de ce nu mi-aţi răspuns la modesta mea întrebare ? rosti, în sfîrşit, Trusoţki cu un vădit chin.

— La ce întrebare ?

— Tocmai despre agreabilele simţăminte ale unui soţ, care deschide o asemenea casetă.

— Asta nu-mi ţine nici de cald, nici de frig ! zise sarcastic Velceaninov, gesticulînd cu mîna a lehamite ; apoi se sculă şi începu să se plimbe încoace şi încolo prin odaie.

—■ Mă prind că ştiu la ce vă gîndiţi acuma : „Ce mai porc îmi eşti, că singur ţi-ai arătat coarnele..." Delicat mai sînteţi !

•—• Nu mă gîndesc la nimic. Dimpotrivă, văd că sînteţi prea iritat de moartea celui ce v-a jignit; iar pe deasupra aţi băut oam multişor. Nu găsesc aici nimic neobişnuit. înţeleg perfect de ce regretaţi moartea lui Bagautov şi respect necazul dumneavoastră, dar...

— Dar de ce credeţi că doream să trăiască Bagautov ?

— Asta vă priveşte.

•—■ Pun rămăşag că v-aţi gîndit la duel...

— Pe dracu ! rosti Velceaninov, din ce în ce mai puţin stăpîn pe sine. Mă gîndeam că un om onorabil... în asemenea cazuri... nu se înjoseşte printr-o pălăvrăgeală ridicolă, prin schimonoseli prosteşti, tînguiri caraghioase şi prin aluzii ti-

căloase, cu care se dezonorează doar şi mai mult pe sine însuşi, ci procedează clar, direct, deschis, ca un om onorabil.

— Hi-hi ! Poate că nici nu sînt un om onorabil.

— Asta, iarăşi vă priveşte... Dar, mă întreb, nu înţeleg, la urma urmei, de ce naiba ţineaţi ca Bagautov să trăiască....

— Măcar să-l fi privit un pic, ca pe un bun prieten. Să fi luat împreună o sticlă de vin şi s-o fi băut împreună.

— Nici n-ar fi consimţit să bea cu dumneavoastră.

— De ce ? *Noblesse oblige !* De altfel, şi dumneavoastră beţi cu mine. Cu ce era el mai bun decît dumneavoastră ?

— Eu n-am băut cot Ia cot cu dumneavoastră.

— De unde, tam-nesam, atîta mîndrie ?

Velceaninov pufni dintr-o dată într-un rîs nervos, iritat :

— Ptiu, drace ! Dar dumneavoastră sînteţi, de fapt, un „tip feroce". Crezusem că nu sînteţi decît un „etern soţ" şi nimic mai mult.

— Cum adică „etern soţ" ? Ce înseamnă asta ? rosti Pavel Pavlovioi, ciulindu-şi brusc urechile.

— Aşa, un tip de soţi... n-am 'timp să vă explic. Mai bine aţi pleca, e şi timpul ; m-aţi plictisit!

— Dar „feroce" ? Parcă aţi pronunţat vorba asta ?

—■ Am spus că sînteţi un „tip feroce", dar numai aşa, în ironie.

— Ce înţelegeţi prin asta ? Vă rog, Alexei Ivanovici, explicaţi-mi pentru numele lui Dumnezeu sau pentru numele lui Hristos !

— Ei, de ajuns, destul ! îşi ieşi din nou din sărite Velceaninov *şi* răcni la dînsul : E timpul să plecaţi. Hai, luaţi-o din loc !

— Ba nu-i de ajuns de fel ! se zborşi şi Pavel Pavlovici. Chiar dacă dumneavoastră v-aţi săturat de

mine, şi încă nu-i destul, căci mai întîi trebuie să bem împreună un păhărel şi să ciocnim. Să bem şi după aceea pot să plec. Altfel — nu, nu-i de ajuns !
— Ştiţi ce, Pavel Pavlovici, sînteţi atît de bun să vă duceţi la dracu ori nu ?
— Sînt I Pot să mă duc şi la dracu ; dar în prealabil să bem un păhăruţ. Aţi spus că nu doriţi să beţi în special cu *mine*... foarte frumos, în schimb *eu vreau* să beau neapărat un pahar de vin cu dumneavoastră !
472
Pavel Pavlovici nu-şi mai strîmbă figura şi nici nu mai chicoti. Totul parcă se transformase brusc într-însul, făcîn-du-l de nerecunoscut şi la chip şi la ton, comparativ cu omul pe care-l avusese în faţa sa cu cîteva clipe mai înainte, încît Velceaninov rămase înmărmurit.
— Hai să bem, Alexei Ivanovici, nu mă refuzaţi ! urmă Pavel Pavlovici, apucîndu-l strîns de mînă şi privind straniu în ochii săi. Pesemne nu era vorba numai de băutură.
— Fie, 'dacă 'doriţi, mormăi Velceaninov, unde-i şampania ? Dar, vedeţi, n-a mai rămas decît ceva la fund, ca o drojdie.
— Este destul pentru două pahare, curată drojdie, adevărat, dar o s-o bem şi o să ciocnim. Fiţi bun şi luaţi paharul dumneavoastră.
Amîndoi ciocniră şi dădură pe gît băutura.
— Aha, dacă-i aşa... acum... ah ! făcu Pavel Pavlovici, îşi duse o mînă la frunte şi rămase cîteva clipe în poziţia asta. Velceaninov aştepta, crezînd că de data aceasta celălalt va rosti ultimul cuvînt. Dar Pavel Pavlovici nu -scoase nici o vorbă, şi numai îl privea tăcut pe Velceaninov, cu gura crispată într-un zîmbet viclean şi sarcastic.
— în definitiv, ce vreţi de la mine, beţiv ce sînteţi ? Mă prostiţi! răcni furios Velceaninov şi bătu cu piciorul în pămînt.
— Nu răcniţi, nu răcniţi, de ce răcniţi ? zise repede Pavel Pavlovici, căutînd să-l potolească pe celălalt cu un gest al mîinii. Nu vă prostesc, nu vă prostesc. Ah ! Ştiţi ce sînteţi... ştiţi ce sînteţi acum pentru mine ? şi deodată îl apucă de mînă şi i-o sărută fără ca Velceaninov să fi avut timp a şi-o retrage.
— Iată cine sînteţi acum pentru mine, iar eu pot să mă duc la dracu.
"— Aşteptaţi, staţi puţin ! strigă Velceaninov, venindu-şi în fire. Am uitat să vă spun ceva...
Pavel Pavlovici se întoarse de la uşă.
— Vedeţi, turui Velceaninov neobişnuit de repede, îmbu-jorîndu-se la faţă şi uitîndu-se în altă parte. Mîine ar trebui să vă duceţi neapărat la familia Pogorelţev... să faceţi cunoştinţă cu ei şi să le mulţumiţi — neapărat...
473
— Neapărat, neapărat, cum să nu pricep ! arătă Pavel Pavlovici o deplină înţelegere a acestei îndatoriri, dînd repede din mînă, ca şi cînd n-ar fi fost nevoie să i se mai amintească.
— Afară de asta şi Liza vă aşteaptă cu multă nerăbdare. I-am făgăduit...
— Liza, zise Pavel Pavlovici, răsucindu-se în loc. Liza ? Ştiţi oare ce-a fost pentru mine Liza, ce-a fost şi ce este ? Ce-a fost şi ce este ? răcni el, într-un acces de exaltare. Dar... Hm I Despre asta mai pe urmă... totul mai pe urmă. Dar pentru moment nu-i destul că am băut un pahar de vin cu dumneavoastră j mai am nevoie şi de altă satisfacţie...
Trusoţki îşi puse pălăria pe un scaun şi-l privi pe Velcea-ninov, ca şi adineaori, cu răsuflarea întretăiată.
—■ Sărutaţi-mă, Alexei Ivanovici! îi propuse brusc oaspetele.
— V-aţi îmbătat ? izbucni acesta, făcînd un pas îndărăt. —■ Da, sînt beat, totuşi sărutaţi-mă, Alexei Ivanovici ! Zău
sărutaţi-mă. Oare eu nu v-am sărutat adineaori mîna ?
Alexei Ivanovici tăcu cîteva clipe : parcă l-ar fi lovit cineva cu măciuca în cap. Apoi se aplecă scurt spre Pavel Pavlovici care-i ajungea abia pînă la umăr şi-l sărută pe buzele-i care duhneau a vin. De altfel, nici nu mai ştia bine dacă-l sărutase ori nu.
—■ Ehei, şi acum, acum, se dezlănţui Pavel Pavlovioi cu ochii învăpăiaţi, într-un acces de beţie, nu ştiu ce să spun. Mă gîndeam pe atunci: „Nu cumva şi ăsta ? Dacă şi ăsta, zic, dacă şi ăsta — atunci în cine pot să am încredere pe lume ?"
Pavel Pavlovici izbucni deodată în hohote de plîns.
— Vă daţi seama oare ce fel de prieten mi-aţi rămas ?

Zicînd acestea, Trusoţki o zbughi pe uşă, ţinîndu-şi pălăria în mînă. Velceaninov rămase iarăşi înmărmurit cîteva clipe ca şi după prima vizită a lui Pavel Pavlovici.
„Uf, un măscărici beţivan şi nimic mai mult !" şi făcu un gest de lehamite cu mîna.
„Hotărjt, nimic mai mult", repetă energic cînd se dezbrăcă şi se culcă în pat.
474

VIII *Boala Lizei*

A doua zi de dimineaţă, în aşteptarea lui Pavel Pavlovici, care făgăduise că va veni la timp în vederea plecării la familia Pogorelţev, Velceaninov măsura odaia încoace şi încolo, îşi sorbea cafeaua şi fuma, chinuit de un gînd: că semăna cu un om care, trezindu-se din somn, îşi aduce-aminte că în ajun primise o palmă... „Hm... îşi dă el perfect de bine seama despre ce-i vorba şi vrea să se răzbune pe mine, servindu-se de Liza!" îşi zise şi îl trecu un fior de groază.
Chipul drăgălaş şi trist al bietei copile îi apăru în faţa ochilor. Inima îi zvîcni mai puternic da gîndul că chiar astăzi, în curînd, peste două ore, o va vedea iarăşi pe Liza *sa*. „Ah, fără nici o îndoială, conchise el cu înflăcărare, de azi înainte asta-i toată viaţa mea şi singurul meu scop. Ce importanţă au toate palmele şi amintirile acestea ? Ce ţel am avut pînă acum în viaţă ? Numai neorînduială şi tristeţe ? Dar acum toate s-au schimbat radical. Acuma-i cu totul altceva !"
Dar, în pofida încîntării sale, îl năpădeau gînduri peste
gînduri.
„Are să se răzbune pe mine prin Liza, asta-i limpede ca lumina zilei. Se va răzbuna şi pe Liza. Printr-însa mă va da gata pentru *toate cele*. Hm... pentru nimic în lume nu-i mai pot îngădui ieşiri ca acelea de aseară, şi — aducîndu-şi aminte — se îmbujora la faţă. Totuşi, văd că nu mai vine, deşi sîntem la amiază !"
Aşteptă mult, pînă la douăsprezece şi jumătate ; iar nerăbdarea îi sporea din ce în ce mai mult. Pavel Pavlovici nu mai venea. In cele din urmă, gîndul care îi încolţise mai demult în minte, — şi anume că Trusoţki într-adins nu va veni, numai şi numai ca să-l chinuiască cu extravaganţele lui, ca cele din ajun, îl scoase cu totul din sărite : „Ştie că depinde de dînsul. Ce se va întîmpla cu Liza ? Cum m-aş putea înfăţişa acum la Liza fără el ?"
în sfîrşit, Velceaninov nu mai putu răbda şi la ora unu fix porni cu trăsura în goană spre biserica Pokrov. Acolo i se spuse că Pavel Pavlovici nici nu dormise acasă, ci se întorsese pe la orele nouă dimineaţa, stătuse cam vreun sfert
475
de ceas şi plecase din nou. în dreptul uşii lui Pavel Pavlovici, Velceaninov ascultă relatările servitoarei, pe cînd învîrtea maşinal minerul uşii încuiate, trăgîndu-l la dreapta şi la stingă. Venindu-şi în fire, scuipă necăjit, lăsă în pace clanţa şi rugă să fie condus la Măria Sîsoevna, care — auzind despre cine era vorba — veni singură cu dragă inimă.
Era o persoană bună la inimă, „o femeie cu simţăminte nobile", cum se exprimase Velceaninov istorisind mai tîrziu Clavdiei Petrovna convorbirea avută cu dînsa. După ce îl întrebă pe scurt cum transportase fetiţa în ajun, Măria Sîsoevna se puse numaidecît pe povestit despre Pavel Pavlovici. După spusele sale, „ea de mult i-ar fi făcut vînt, dacă nu era la mijloc copilaşul. De altfel, fusese mutat din hotel din pricina vieţii lui dezordonate. Nu-i păcat să aduci în casă o femeie de moravuri uşoare, cînd ai un copilaş care începe să priceapă ! Ba îi şi strigase fetiţei : «Asta are să-ţi fie mamă, dacă o să vreau !» N-ai să mă crezi, dar pînă şi femeia aceea l-a scuipat între ochi. Iar alteori tatăl se răstea către fetiţă : «Tu nu eşti fiica mea, ci un... bastard !»"
— Nu mai spune ! rosti, înspăimîntat Velceaninov.
— Am auzit cu urechile mele. E un beţiv, într-adevăr, care nici nu-şi dă seama ce vorbeşte. Totuşi faţă de un copil nu se fac asemenea lucruri. Deşi-i mică de ani, dar începe să-i lucreze mintea. Fetiţa plînge. Văd că se chinuia rău de tot. Mai deunăzi s-a petrecut în curtea noastră o nenorocire. Un comisar cică, spuneau oamenii, a închiriat de cu seară o cameră la hotel, iar spre ziuă s-a spînzurat. Se zice că ar fi intrat în banii statului. S-a adunat mulţime de norod. Pavel Pavlovici nu era acasă. Iar pe fetiţa, nesupravegheată de nimeni, am văzut-o prin lumea îngrămădită în coridor — hol-bîndu-şi ochii, după alţii, la cel ce se spînzurase. Am adus-o cît mai repede în casă. Şi ce să vezi ? A început să tremure şi să se zbată în convulsii. Era neagră la faţă şi, cum a intrat în odaie, s-a şi prăvălit pe podele. S-a zbătut cît s-a zbătut. Parcă o apucaseră cîrceii. Abia şi-a revenit în simţiri. De-â-tunci Liza boleşte într-una. Cînd veni acasă şi află despre toate acestea, Pavel Pavlovici începu s-o ciupească pe Liza pînă o învineţi pe tot trupul. El n-o bate, ci o ciupeşte. Apoi s-a îmbătat şi a început s-o sperie : „Eu, zice, am să mă spîn-zur ; din pricina ta o să mă spînzur — uite, cu găitanul ăsta de la storuri mă spînzur". Şi, faţă de dînsa, făcu un laţ. Iar

ea, sărăcuţa, îşi pierdu de tot firea şi, ţipînd, îl cuprinse pe taică-su cu minutele şi urlă : „N-am să mai

fac, niciodată n-o să mai fac !" Să-i plîngi de milă, nu alta !
Deşi Velceaninov se aştepta la întîmplări extraordinare, totuşi cele auzite îl uluiră într-atîta, incit nici nu-i veni să le creadă. Măria Sîsoevna îi mai înşiră şi alte fapte. Astfel, într-un rînd, dacă nu s-ar fi întîmplat să fie ea de faţă, Liza s-ar fi aruncat pe fereastră. Cînd plecă de-acolo, Velceaninov era năuc, de parcă băuse : „Am să-l omor ca pe un cîine, o să-i dau la cap cu o bîtă !" îi fulgeră în minte. Şi gîndul acesta îi stărui îndelung în cap.
Velceaninov tocmi o trăsură şi plecă la familia Pogorelţev. încă înainte de a ieşi din oraş, echipajul fu nevoit să se oprească la o răspîntie, lîngă un podeţ peste un şanţ, pe care trecea un mare convoi funebru. De o parte şi de alta a podeţului se îngrămădiseră cîteva trăsuri, aşteptînd. Se opreau şi trecători. Era înmormîntarea unui om bogat. Convoiul de cupeuri, care-l conduceau pe răposat la lăcaşul de veci, se întindea pe-o lungă distanţă, iar în fereastra unui cupeu din alai, străfulgera înaintea lui Velceaninov chipul lui Pavel Pavlovici. Ar fi zis că i se pare, dacă acesta nu şi-ar fi scos capul pe fereastră şi nu l-ar fi salutat, zîmbind. Pesemne era foarte bucuros că-l recunoscuse pe Velceaninov : îi făcu chiar semne cu mîna din cupeu. Atunci Velceaninov sări din trăsură şi alergă pînă la geamul cupeului lui Pavel Pavlovici, înfruntînd îngrămădeala de oameni, pe sergenţii de stradă şi împrejurarea că cupeaua se urcase pe podeţ. Trusoţki era singur înăuntru.
— Ce-i cu dumneavoastră ? răcni Velceaninov. De ce n-aţi venit la mine ? Cum de vă aflaţi aici ?
—■ îndeplinesc o datorie creştinească, dar nu răcniţi aşa, nu răcniţi, aduc ultimele omagii... chicoti Pavel Pavlovici, mijindu-şi vesel ochii, conduc la lăcaşul de veci rămăşiţele pămînteşti ale adevăratului meu amic, Stepan Mihailovici.
— Asta-i o nerozie, beţivan fără minte ce sînteţi ! strigă încă şi mai tare Velceaninov, rămînînd o clipă descumpănit. Coborîţi pe loc şi haideţi cu mine, numaidecît !
—• Imposibil... datoria înainte de toate...
— Am să vă scot cu forţa de-acolo ! urlă Velceaninov.
476
477
— Iar eu o sa ţip, o sa ţip ! chicoti tot atit de vesei Pavel Pavlovici, de parcă s-ar fi jucat cineva cu dînsul, şi se re-fugie în fundul cupeului.
—■ Păzea, păzea că te calcă ! strigă un sergent de stradă.
într-adevăr, coborând de pe pod, un cupeu străin răsări în faţa convoiului mortuar şi produse vîlvă. Velceaninov se văzu nevoit să sară în lături. Mulţimea şi alte trăsuri îl împinseră mai departe. Velceaninov scuipă cu dezgust şi se strecură spre echipajul său.
„Totuna-i, nici nu se cade să-l iau cu mine în halul ăsta I" se gîndi el neliniştit, în deplină confuzie.
Cînd Velceaninov relată Klavdiei Petrovna povestirile Mairiei Sîsoevna şi strania întîlnire de la înmormîntare, aceasta căzu pe gînduri şi-i spuse :
— Mi^e teamă pentru dumneata. Trebuie să întrerupi cu dînsul orice relaţii. Cu cît mai repede, cu atît mai bine !
— Puah ! E un măscărici, beţivan, şi nimic mai mult! exclamă furios Velceaninov, să-mi fie frică de dînsul ? Şi cum ■aş putea întrerupe relaţiile cu dînsul cînd la mijloc e Liza ? Gîndeşte-t& la dânsa !
Liza se îmbolnăvise. De cu seară o scuturau frigurile şi din oraş era aşteptat un doctor vestit după care se trimisese întcă în zori de zi. Această veste îl zdruncină complet pe Velceaninov. Klavdia Petrovna îl duse la bolnavă.
— Ieri am observat-o cu multă luare-aminte, remarcă ea, oprindu-se la uşa oădii unde se afla Liza. E o fetiţă mîndră şi tristă. Se ruşinează că-i găzduită de noi şi că tatăl său a părăsit-o aşa. Asta-i toată boala ei.
— Cum a părăsit-o ? De ce îţi închipui că a părăsit-o ? —• E destul că i-a dat drumul să vină aici într-o casă cu
totul necunoscută şi cu un om aproape tot atît de necunoscut, sau aproape...
— Dar eu singur am -luat-o, şi am luat-o cu de-a sila, aşa că nu găsesc...
— O, Doamne sfinte, aşa vede lucrurile Liza, care-i un copil. După părerea mea, tatăl ei n-are să vină niciodată.
Văzîndu-l singur pe Velceaninov, Liza nu se miră de loc. Surise doar trist şi-şi întoarse la perete căpşorul care-i ardea de fierbinţeală. Nu răspunsse nimic la consolările timide şi la promisiunile călduroase ale lui Velceaninov de a-l aduce a
478
doua zi, neapărat, pe tatăl său. Ieşind din odaia ei, el izbucni deodată în plîns.

Doctorul sosi abia către seară. După ce examina pe bolnavă, el îi sperie de la primul cuvînt pe cei de faţă, repro-şîndu-le de ce nu-l chemaseră mai înainte. Cînd i se spuse că fetiţa se îmbolnăvise abia în ajun, nici nu-i veni să creadă. „Totul depinde de modul cum va petrece ea noaptea asta* încheie el în cele din urmă şi, dînd dispoziţiile necesare, plecă cu făgăduiala că a doua zi va veni cît se poate mai devreme. Velceaninov vru să rămînă neapărat peste noapte acolo, dar Klavdia Petrovna îl convinse „să mai încerce o dată a-l aduce aici pe monstrul acela".

—■ încă o dată ? repetă, turbat de mînie, Velceaninov. Da, de data asta am să-l leg fedeleş şi am să-l aduc pe sus.

Gîndul de a-l lega şi de a-l aduce în braţe pe Pavel Pavlovici puse o absolută stapînire asupra-i.

— Absolut de loc nu mă simt vinovat faţă de dînsul, se adresă la plecare Velceaninov Klavdiei Petrovna. Reneg toate vorbele mele josnice şi plîngăreţe, debitate de mine ieri, adăugă el cuprins de furie.

Liza şedea culcată cu ochii închişi : pesemne dormea. Se simţea parcă mai bine. Cînd Velceaninov se aplecă grijuliu asupra căpşorului său ca să-i sărute măcar un colţişor de rochiţă, luîndu-şi rămas bun, Liza îşi deschise dintr-o dată ochii, ca şi cînd l-ar fi pîndit, şi şopti : „Ia-mă de aici !"

Era o rugăminte blîndă şi tristă, fără nici o umbră din surescitarea din ajun. Vibra în tonul său o resemnare că rugămintea ei nu se va îndeplini niciodată. Deznădăjduit la culme, Velceaninov dădu s-o asigure că nu era cu putinţă a o duce lîn altă parte. Ea închise ochii iîn tăcere şi nu mai scoase nici o vorbă : parcă nici nu l-ar fi auzit, nici nu l-ar fi văzut. După ce ajunse în oraş, Velceaninov porunci birjarului să-l ducă de-a dreptul spre biserica Pokrov. Se făcuse ora zece. Pavel Pavlovici nu era însă acasă. Velceaninov îl aşteptă o bună jumătate de ceas, plimbîndu-se încoace şi încolo pe coridor într-o nerăbdare maladivă. Măria Sîsoevna îl încredinţa în cele din urmă că Pavel Pavlovici n-are să se întoarcă acasă decît abia în zori de ziuă. „Atunci şi eu am să vin dis-de-dimineaţă", hotărî Velceaninov şi, în culmea indignării, se îndreptă spre casă.

■Î7?

Dar care nu-i fu uimirea cînd, înainte de a fi intrat în casă, auzi de la Mavra că oaspstele său din ajun îl aştepta încă de la orele zece.

— Şi oeai a .binevoit să bea la noi, şi după vin m-a trimis, şi o bumaşcă albastră de cinci ruble mi-a dat.

IX

Vedenia

Pavel Pavlovici se instalase foarte confortabil. Şedea pe acelaşi scaun ca în ajun, fuma ţigară după ţigară şi tocmai îşi turnase al patrulea pahar, şi ultimul, din sticla de vin. Ceainicul şi ceaşca de ceai, pe jumătate goală, se aflau alături pe masă. Faţa-i stacojie strălucea de bună dispoziţie. îşi scoase şi haina, ca vara, rămiînînd numai în vestă.

— Iertaţi-mă, scumpe amice ! izbucni Trusoţki, zărindu-l pe Velceaninov, şi 'se săltă pe scaun ca să -se îmbrace. Mi-am scos haina, ca să mă mai răcoresc puţin...

Gazda se apropie ameninţător de dînsul.

— încă nu sînteţi beat de tot ? Se mai poate vorbi cu dumneavoastră ?

Pavel Pavlovici se zăpăci un moment:

— Nu, nu chiar de tot... Mi-am făcut datoria fată de răposat. Sînt numai puţin afumat...

—• Dar sînteţi în stare să mă înţelegeţi ?

— De aceea m-am şi înfăţişat, ca să vă înţeleg.

— Atunci am să încep prin a vă spune de-a dreptul că sînteţi un ticălos ! izbucni Velceaninov, cu glasul sugrumat de furie.

— Dacă cu asta începeţi, oare cu ce o să sfînşiţi ? dădu să protesteze Pavel Pavlovici, foarte speriat ,• dar Velceaninov continuă să-l apostrofeze fără a-l asculta.

— Fiica dumneavoastră e bolnavă, îi pe moarte. Aţi părăsit-o ori nu ?

—■ Moare, într-adevăr ?

— E bolnavă, foarte bolnavă, grav bplnayă I

— Nu cumva-i vorba numai de micile sale accese ?

— Nu mai îndrugaţi nerozii. E bolnavă rău de tot. Ar fi trebuit cel puţin să vă fi dus pe acolo...

— Să mulţumesc gazdelor, să le mulţumesc pentru ospitalitate. Am priceput, Alexei Ivanovici, dragă, bunul meu amic, bîigui el, prinzîndu-i mîna între palmele sale, cu o în-

. duioşare de beţiv, cu lacrimi în ochi, ca şi cum ar fi implorat iertare... Alexei Ivanovici, nu strigaţi, nu strigaţi aşa... De-aş muri, de-aş cădea beat în Neva, ce importanţă ar fi avut în situaţia de astăzi ? Iar cît priveşte pe domnul Pogorelţev, avem tot timpul să ne ducem la dînsul.
Velceaninov se reculese, stăp,înindu-se cu greu.
— Sînteţi beat, nu ştiţi ce vorbiţi! îi tăie aspru vorba Velceaninov. Sînt gata să am o explicaţie cu dumneavoastră... chiar sînt bucuros, şi cît mai degrabă... De aceea am şi venit. Dar mai întîi de toate voi lua măsuri. Azi va trebui să dormiţi la mine. Mîine dimineaţă vă iau şi mergem acolo. N-o să scăpaţi din gheara mea ! urlă el din nou. Am să vă leg cobză şi o să vă duc pe sus. Vă convine divanul asta ? şi Velceaninov, înăbuşindu-se de furie, îi arătă divanul lat şi moale din faţa patului de lingă celălalt perete, pe care dormea el însuşi.
— Mă rog, oriunde...
— Nu oriunde, ci aici, pe idivanul ăsta ! iată cearşaf, pla-pomă, pernă (Velceaninov scoase toate dintr-un dulap şi în pripă le aruncă lui Pavel Pavlovici, care îşi întinse smerit mîinile după ele). Să vă faceţi patul îndată ! Aş-ter-ne-ţi-l numaidecît!
Cu braţele încărcate de lucruri, Pavel Pavlovici rămase nehotărît în mijlocul odăii, cu un zîmbet prelung pe faţa-i de om beat. Dar la a doua izbucnire a lui Velceaninov, care tuna şi fulgera, Pavel Pavlovici se puse în grabă pe treabă. Dădu la o parte masa şi, răsuflînd din greu, desfăcu şi întinse cearşaful, cu ajutorul lui Velceaninov, încîntat de docilitatea şi de zăpăceala oaspetelui său.
— Terminaţi tot vinul din pahar şi culcaţi-vă, ordonă din nou Velceaninov; îşi dădu seama că trebuia să ordone : dumneavoastră aţi trimis după vin ?
— Eu, da... îmi închipuiam, Alexei Ivanovici, că n-o să mă lăsaţi să trimit după vin.

— Bine că v-aţi închipuit. Dar trebuie să mai aflaţi încă ceva. Vă anunţ o dată pentru totdeauna că am hotărît să nu vă mai suport schimonosirile şi nici sărutările beţivăneşti de ieri. Asta n-o să vă mai îngădui.
— Înţeleg şi eu, Alexei Ivanovici, că aşa ceva nu-i cu putinţă decît o singură dată, zîmbi Pavel Pavlovici, mulţumit de sine însuşi.
Auzind răspunsul acesta, Velceaninov, care măsura odaia cu paşi nervoşi, se opri brusc cu un aer aproape grav în faţa lui Trusoţki.
— Pavel Pavlovici, vorbiţi deschis, fără ocolişuri. Sîn-teţi un om inteligent, recunosc din nou, dar vă asigur că aţi apucat pe o cale greşită. Vorbiţi făţiş, purtaţi-vă pe faţă şi, pe cuvîntul meu de onoare, vă voi răspunde la tot ce doriţi.
Pavel Paviovici zîmbi iarăşi cu un surîs prelung, destul ca să-l scoată din sărite pe Velceaninov, care izbucni :
— Staţi ! Nu vă prefaceţi, vă citesc pînă-n fundul sufletului. Sînt gata, repet, pe cuvîntul meu de onoare, să vă răspund la *toate* şi veţi căpăta orice satisfacţie posibilă, sau chiar imposibilă. Ah, cît aş dori să mă înţelegeţi...
— Dacă sînteţi aşa de bun, rosti Pavel Pavlovici, apro-piindu-se de el cu un aer circumspect, straşnic m-ar interesa să ştiu ce-aţi înţeles ieri prin expresia de tip feroce.
Velceaninov scuipă cu dezgust şi măsură mai departe camera cu un pas şi mai grăbit.
— Nu, Alexei Ivanovici, nu vă arătaţi astfel scîrba. M-aţi făcut foarte curios şi de aceea am şi venit aici pentru verificare... Iertaţi-mă, vă rog, că nu mă pot exprima destul de limpede. Am citit eu însumi într-o revistă la rubrica de critică despre tipul „feroce" şi despre cel „paşnic" [3]. Azi-dimi-neaţă mi-am adus aminte... fiindcă îl uitasem... dar, drept vorbind, nici mai înainte nu-i prea prinsesem bine înţelesul. Iată, de pildă, în ce aş vrea să fiu lămurit : Stepan Mihailo-vici Bagautov, răposatul, a fost un tip „feroce" sau „paşnic" ? Cum să-l clasific ?
Velceaninov tăcea mereu, păşind măsurat prin odaie. Se opri dintr-o dată şi rosti mînios :
— Aparţine tipului „feroce" omul care mai curînd l-ar fi otrăvit pe Bagautov, cînd ar fi băut amîndoi şampanie în

numele fericitei revederi, cum aţi băut dumneavoastră de pildă, aseară, împreună cu mine, dar nu l-ar fi condus la cimitir, cum aţi făcut-o singur deunăzi, dracu ştie din ce motive ascunse, tainice, dezgustătoare —- dedîndu-vă la nişte abjecte scălămbăieli care vă dezonorează în primul rînd pe dumneavoastră înşivă !
— Chiar aşa, nu s-ar fi dus, încuviinţă Pavel Pavlovici, totuşi prea mă forfecaţi...

— Nu face parte din categoria tipului „feroce", perora înainte Velceaninov, fără să audă nimic în înflăcărarea lui ; omul acela care îşi născoceşte fel de fel de închipuiri năstruşnice, întocmind bilanţuri de dreptate şi de justiţie, în-văţîndu-şi ofensa pe de rost ca o lecţie, văicărindu-se, mai-muţărindu-se, fandosindu-se, agăţîndu-se de gîtul oamenilor — şi cînd colo îl vezi că pentru aşa ceva îşi iroseşte tot timpul. Dar ia spuneţi-mi ! E adevărat că aţi vrut să vă spîn-zuraţi ? E adevărat ?

— La beţie poate să mă fi aiurit, dar nu mai ţin minte. Nouă, oamenilor de oarecare condiţie, Alexei Ivanovici, nu ne prea sade bine să turnăm otravă în pahar. Apoi, pe lîngă faptul că sînt un slujbaş bine văzut, ba chiar cu ceva stare, poate mi-ar trece prin gînd să mă şi însor a doua oară.

— Mai cu seamă că ai putea nimeri la ocnă.

— Bineînţeles, există şi riscul acesta, deşi în ziua de azi, pe la judecăţi, se dau destule circumstanţe atenuante, îmi vine să vă povestesc o istorioară tare hazlie, pe care mi-am amintit-o deunăzi în cupeu la înmormîntare şi pe care aş vrea să v-o împărtăşesc. Aţi pomenit adineauri de „cei ce se atîrnă de gitul oamenilor". Poate vă mai aduceţi aminte de unul Semion Petrovici Livţov, care ne-a vizitat de cîteva ori, pe cînd vă aflaţi la noi în oraşul T. Fratele său mezin, socotit şi el ca un tînăr din Petersburg, avea o slujbă pe lîngă guvernatorul din oraşul V. şi se distingea, de asemenea, prin fel de fel de calităţi. Se certă într-un rînd cu colonelul Golubenko într-o societate, faţă de mai multe doamne, printre care se găsea şi aleasa inimii sale. Se socoti jignit, dar îşi înghiţi obida, ascunzîndu-şi-o. între timp, Golubenko îi cuceri iubita şi o ceru în căsătorie. Dar ce să vezi ? Livţov acesta se împrieteni la cataramă cu Golu-benko, uitînd trecutul, şi se oferi chiar să-i fie cavaler de

[1] .ii

Onoare la nunta, ţinîndu-i pirostriile. întorcîndu-se de ia cununie, Livţov — îmbrăcat în frac şi cu părul frizat — se apropie de mire ca să-l felicite şi să-l sărute, faţă de întreaga societate nobilă, în frunte cu guvernatorul şi, aşa cum era, îi vîrî în pîntece un pumnal lui Golubenko care se prăbuşi la pămînt. închipuiţi-vă ; propriul său cavaler de onoare... ce ruşine ! Dar asta nu-i totul ! Cum îl străpunse cu pumnalul pe mire, Livţov se repezi în dreapta şi-n stînga, excla-mînd: „Vai, ce-am făcut! Vai, ce-am făcut!" Lacrimile îi curgeau şiroaie. Tremura tot. Se atîrna de gîtul oamenilor, chiar de-al doamnelor : „Vai, ce-am făcut ! Vai, ce-am făcut !" Hi-hi-hi! Ne-a făcut să leşinăm de rîs ! Păcat numai de Golubenko, care, de fapt, se făcu bine, în cele din urmă...

— Nu văd cu ce rost mi-aţi povestit toate acestea, se încruntă cu asprime Velceaninov.

—■ Totu-i că a fost în stare să lovească cu pumnalul, chicoti Pavel Pavlovici. Şi, după cum se vede, omul acesta nu era un tip, ci un mucos, care de frică a uitat pînă şi bu-na-cuviinţă, atîrnîndu-se de gîtul cucoanelor faţă de guvernator. Dar îl înjunghiase ; îşi atinsese ţinta... Numai pentru asta am vrut să vă povestesc istorioara.

— Duceţi-vă la dracu ! răcni, exasperat, Velceaninov, ca şi cum s-ar fi frînt ceva într-însul. Luaţi-vă tălpăşiţa cu toate ascunzişurile voastre mîrşave, nemernicule, ţineţi cu tot dinadinsul să mă speriaţi, chinuitor de copii, lepădătură ; ticălosule, ticălosule, 'ticăloşiile ! zbieră el ca scos din minţi, înăbuşindu-se la fiecare cuvînt.

Pavel Pavlovici se cutremură şi chiar mahmureala îi trecu puţin. Buzele îi tremurau.

— Adică, Alexei Ivanovici, pe mine mă numiţi ticălos — *dumneavoastră,* pe *mine ?*

Velceaninov îşi recapătă numaidecît stăpînirea de sine.

— Sînt gata să-mi cer scuze, răspunse gazda după o scurtă tăcere, cuprins de gînduri sumbre, dar numai în cazul cînd dumneavoastră înşivă aţi fi de acord să procedaţi de acum înainte fără ocolişuri.

— în locul domniei voastre, Alexei Ivanovici, eu mi-aş fi cerut scuze fără nici o condiţie.

— Fie şi aşa, zise Velceaninov, după ce tăcu din nou un timp. îmi cer scuze. Trebuie însă să încuviinţaţi singur, Pavel Pavlovici, că după cele petrecute nu mă mai simt vinovat cu nimic faţă de domnia-voastră cît .priveşte *întreaga* chestiune, nu numai cazul de acum.

— Dar ce chestiuni pot să aibă loc între noi ? zîmbi şiret Pavel Pavlovici şi îşi lăsă ochii în pămînt.

—■ Dacă-i aşa, cu atît mai bine, cu atît mai bine ! Is-prăviţi-vă de băut vinul şi culcaţi-vă, căci eu oricum tot n-o să vă dau drumul...

— Mda... vinul ăsta... rosti cu sfială Pavel Pavlovici, totuşi se apropie de masă şi sorbi ultimul pahar,

turnat mai demult. Pesemne băuse din belşug mai înainte, aşa că mî-na-i tremura şi udă cu o parte din vin duşumeaua, cămaşa şi vesta... Bău totuşi paharul pînă-n fund, fiindu-i parcă peste putinţă să-l lase plin ; apoi aşeză paharul cu respect pe masă, se îndreptă supus spre pat să se dezbrace.
—• N-ar fi oare mai bine să nu înnoptez la dumneavoastră ? spuse deodată Pavel Pavlovici, rămînînd în mînă cu o gheată pe care tocmai şi-o scosese din picior.
— Nu. N-ar fi de loc mai bine ! răspunse mînios Velceaninov, păşind neobosit prin odaie fără să se uite la dînsul.
Pavel Pavlovici îşi scoase hainele şi se puse în pat. După un sfert de ceas se culcă şi Velceaninov, care stinse luminarea
Nu putea adormi pradă neliniştii. Un element nou, care parcă încurca şi mai mult *lucrurile,* răsări 'din senin de undeva, tulburîndu-l ; ifără să-şi dea seama de ce se simţii ruşinat de această nelinişte. Cînd era cît pe ce să aţipească, un foşnet îl trezi de-a binelea. îşi aruncă îndată privirea la patul lui Pavel Pavlovici. In odaie era întuneric beznă. Draperiile fuseseră trase de tot. I se păru că Trusoţki nu stătea culcat, ci se sculase şi şedea în capul oaselor pe marginea patului.
— Ce-i cu dumneavoastră ? exclamă Velceaninov.
— Văd o umbră, rosti în şoaptă Pavel Pavlovici, **după o** scurtă aşteptare.
«~ Cf şinume ? Ce fel de umbră ?
— Acolo, in odaia de alături, am văzut parcă prin uşă o umbră.
—■ Umbra cui ? întrebă Velceaninov după o scurtă tăcere.
— A Nataliei Vasilievna.
Velceaninov puse picioarele pe covor şi se uită el însuşi prin antreu în camera vecină, care stătea tot timpul cu uşa deschisă. Acolo nu erau draperii la ferestre, ci numai storuri ; de aceea se vedea o zare de lumină.
— în odaia cealaltă nu-i nimic, sînteţi beat, culcaţi-vă ! zise Velceaninov şi se înveli cu plapoma.
Pavel Pavlovici nu mai rosti nici un cuvînt şi se culcă şi el.
— Dar mai înainte n-aţi văzut niciodată umbra ei ? îl întrebă dintr-o dată Velceaninov după vreo zece minute.
— O singură dată parcă am mai văzut-o, rosti abia auzit Pavel Pavlovici, tărăgănînd răspunsul. Apoi se aşternu iarăşi între dînşii tăcerea.
Velceaninov nu şi-ar fi putut da seama cu siguranţă dacă aţipise ori nu. Dar nu trecu un ceas şi gazda tresări în aşternut, îl trezi ca un foşnet. Nu ştia ce era, i se părea însă că ceva alb stătea în beznă, la doi paşi de dînsul, în mijlocul odăii. Se sculă în capul oaselor şi privi lung cam un minut.
— Dumneavoastră sînteţi, Pavel Pavlovici ? rosti Velceaninov cu o voce stinsă, care răsună brusc în liniştea nopţii, părîndu-i-se stranie chiar lui însuşi.
Nu căpătă nici un răspuns, dar nu era nici o îndoială că cineva stătea în picioare în faţa sa.
— Dumneavoastră sînteţi... Pavel Pavlovici ? repetă el mai tare şi chiar cu un glas atît de puternic, încît dacă Trusoţki ar fi dormit liniştit în pat, s-ar fi deşteptat pe loc şi i-ar fi răspuns.
Nici un cuvînt însă. In schimb, silueta albă, abia desluşită, se mişcă, apropiindu-se de dînsul. Apoi se petrecu ceva straniu : într-o clipită parcă se frînse ceva într-însul ca şi deunăzi, şi răcni din răsputeri, cu o voce aspră, sugrumată, sufocîndu-se aproape la fiecare cuvînf :
—■ Dacă dumneavoastră, un măscărici beţivan, vă trece prin -cap că m-aţi putea speria, o să mă întorc cu faţa la pe-
rete, îmi voi trage plapoma peste cap şi n-o să mă mai întorc toată noaptea ca să-ţi dovedesc că nu dau două parale pe tine... chiar dacă-i sta aşa, pînă-n zori... măscărici ce eşti... mi-i şi scîrbă de tine I
Zicînd acestea, Velceaninov scuipă mînios spre locul unde se afla presupusul Pavel Pavlovici, se răsuci scurt în pat cu faţa la perete, se acoperi cu plapoma, cum spusese, şi rămase nemişcat ca un mort. Se. aşternu o tăcere mormîntală. Era greu de spus dacă umbra se apropia de dînsul sau încre-menise pe loc, iai inima îi bătea tare, tare de tot. Trecură cel puţin cinci minute *şi* deodată, la vreo doi paşi de dînsul, se auzi vocea slabă, tânguitoare, a lui Pavel Pavlovici.
— Eu sînt, Alexei Ivanovici, m-am sculat să caut... (şi numi un obiect casnic din cele mai utile) nu l-am găsit pe aproape... şi am vrut să-l caut uşurel pe lîngă patul dumneavoastră.
— Dar de ce aţi -tăcut... cînd am strigat adineauri ? îl întrebă Velceaninov cu un glas frînt, după vreo jumătate de minut.
— M-am speriat. Răcniţi aşa de tare... De aceea m-am şi speriat.
— E acolo în colţ, la stînga, spre uşă, într-un dulăpior... aprindeţi luminarea...

— Găsesc şi fără luminare... rosti, smerit, Pavel Pavlovici, îndreptîndu-se spre ungher... scuzaţi, Alexei Ivanovici, că v-am deranjat... eram ca beat.
Velceaninov nu-i răspunse. Stătea întors cu faţa la perete şi rămase aşa toată noaptea, fără să se mişte. Voia oare să-şi ţină astfel cuvîntul şi să-şi arate în modul acesta dispreţul ? Nu ştia nici el singur ce se întîmplase cu dînsul. Tulburarea lui nervoasă se prefăcu în cele din urmă într-un adevărat delir, şi el mult timp nu mai putu adormi. Deştep-tîndu-se a doua zi către orele zece, Velceaninov sări ars şi se trezi pe marginea patului, ca aruncat de-un arc. Dar Pavel Pavlovici nu se mai afla în odaie. Rămăsese numai patul său gol, desfăcut. Trusoţki o ştersese în zori de ziuă.
— Ştiam că aşa are să se întîmple ! exclamă Velceaninov, plesnindu-se cu palma peste frunte.

irntiinjinyj

X *La cimitir*

Temerile doctorului se adeveriră. Lizei i se făcu dintr-o dată mai rău, cum nu-şi închipuisem în ajun nici Velceaninov, nici Klavdia Petrovna. Dimineaţa, Velceaninov o mai găsi pe bolnavă conştientă, toropită însă de-o mare febră. Ulterior, el încredinţa pe toţi că fetiţa îi zîmbise, ba chiar îi întinsese mânuţa fierbinte. Dacă acesta era adevărul sau numai rodul unei involuntare închipuiri, ca o consolare — nu se mai putea verifica. în faptul nopţii, bolnava îşi pierdu cunoştinţa şi în starea asta rămase pînă la sfîrşit. A zecea zi de la sosire, Liza muri.
în vremea asta, Velceaninov trecu prin mari chinuri. Familia Pogorelţev era îngrijorată chiar de starea sănătăţii sale. în timpul acesta dureros, el petrecu la vilă cele mai multe zile. Cînd boala Lizei se apropie de deznodământ, Velceaninov stătea singur ceasuri întregi în cîte un ungher, parcă fără să se gândească la nimic. Klavdia Petrovna venea uneori la dînsul ca să-l distreze ; dar el îi răspundea monosilabic, făcînd sforţări să stea de vorbă cu ea. Klavdia Petrovna nu se aşteptase că „toate acestea îl vor impresiona atît de puternic". Mai degrabă Velceaninov se lua cu copiii, care îl făceau chiar să rîdă, cîteodată. Totuşi se scula de pe scaun aproape din ceas în ceas şi se ducea în vîrful degetelor să vadă ce face bolnava. Uneori, i se părea că fetiţa îl recunoaşte. Nu mai avea nici o speranţă în privinţa însănătoşirii ei, ca şi toţi ceilalţi, dar nu se depărta de odaia, unde trăgea să moară Liza, stînd de obicei în camera de alături.
în vremea asta totuşi, Velceaninov, de vreo două ori, desfăşură o activitate extraordinară. Pleca bezmetic la Pe-tersburg după doctori, aducea pe medicii cei mai vestiţi şi făcea consulturi. Al doilea şi cel din urmă consult avu loc în ajunul morţii copilului. Cu vreo trei zile mai înainte, Klavdia Petrovna vorbi stăruitor cu Velceaninov, că trebuie neapărat să dea de urma domnului Trusoţki: „fără dînsul, într-un caz de nenorocire, nici nu vom putea înmormînta pe Liza". Velceaninov mormăi că îi va scrie. Iar Pogorelţev
anunţa că-l va descoperi cu ajutorul poliţiei. In sfârşit, Velceaninov scrise un bileţel de două rînduri şi-l duse la hotel. Ca de obicei, Pavel Pavlovici nu era acasă. Atunci el înmînă scrisoarea Măriei Sîsoevna, ca să i-o transmită.
In cele din urmă, Liza muri într-o minunată seară de vară, o dată cu apusul soarelui. De abia atunci se dezmetici Velceaninov. Pe cînd fetiţa răposată era gătită şi îmbrăcată într-o albă rochiţă de sărbătoare a uneia dintre fiicele Klavdei Petrovna, fiind aşezată în salon pe o masă cu flori între minute, Velceaninov se apropie de Klavdia Petrovna şi îi declară cu ochi scăpărători că-l va aduce, mort-copt, pe „ucigaş". Fără a-i asculta sfatul de a zăbovi pînă a doua zi, Velceaninov plecă numaidecit la oraş. Ştia unde să-l dibuiască pe Pavel Pavlovici. Doar nu numai după doctori se mai dusese el la Petersburg. Uneori, în timpul acela, avea impresia că, aducînd la Liza pe tatăl ei, aceasta — numai la auzul glasului său — şi-ar fi venit în fire. Atunci, ca un desperat, pornea să-l caute.
Pavel Pavlovici îşi păstrase domiciliul de la hotel, dar acolo degeaba întrebă de dînsul.
—■ Cîte trei zile în şir nu numai nu doarme, dar nici nu dă pe acasă, îl informase Măria Sîsoevna, apoi vine aici uneori ca din întîmplare, mort-beat, nu stă nici un ceas pe ceasornic şi iar o ia din loc. îşi face de cap.
Un chelner de la hotelul Pokrovskaia spuse printre altele lui Velceaninov că Pavel Pavlovici frecventa de mai demult nişte femei de moravuri uşoare de pe bulevardul Voznesenski. Velceaninov le descoperi cu uşurinţă. După ce le cinsti din belşug, ele îşi aduseră numaidecît aminte de clientul lor, recunoscîndu-l îndeosebi după pălăria cu doliu, dar îl şi făcură de două parale, fiindcă nu mai venea pe la dînsele. Una dintre profesioniste, numită Katia, se prinse „să-l găsească neapărat pe Pavel Pavlovici, deoarece acesta se ţine acum lipcă de Maşka Prostakova şi are punga doldora de parale. Cît priveşte pe

Maşka, asta-i o ticăloasă... a zăcut prin spitale... numai dacă ar vrea să deschidă gura, şi Maşka ar înfunda Siberia... un singur cuvinţel ar fi de ajuns." Dar Katia nu-l descoperi atunci, ân schimb făgădui ritos că-l va găsi altă dată. De data asta Velceaninov îşi puse toată nădejdea tocmai în concursul ei.
488
489
fii reveni a doua zi pe la orele zece. Căpătă fără intîrziere învoire pentru Katia de la stabilimentul respectiv, plătind suma cuvenită pentru absenţa ei ; şi amîndoi plecară pe urmele lui Pavel Pavlovici. De fapt, nu ştia nici el însuşi ce va face cu Trusoţki : îl va ucide pentru isprăvile sale, sau numai îl căuta pentru a-i vesti moartea fiicei lui şi a-i cere concursul necesar la înmormîntare ? Primele demersuri nu dădură nici un rezultat. Aflară numai că Maşka Prostakova se bătuse cu Pavel Pavlovici cu trei zile în urmă şi că un slujbaş oarecare, cu un scaun, „spărsese capul lui Pavel Pavlovici". într-un cuvînt, nu-l putură găsi multă vreme. Dar în cele din urmă, tocmai pe la orele două de noapte, Velceaninov — ieşind dintr-o casă rău famată, după indicaţia informatorilor, se întîlni pe neaşteptate, nas în nas, cu Pavel Pavlovici.
Două femei îl aduceau pe Trusoţki beait-mort spre casa aceea ; una îl susţinea de braţ; iar din spate un pretendent zdravăn, de statură înaltă, zbiera cît îl ţinea gura, amenin-ţîndu-l pe Pavel Pavlovici cu tot felul de grozăvii. Urla printre altele că acesta „l-a exploatat şi i-a otrăvit viaţa". Era vorba pesemne de nişte bani. Femeile se arătau foarte grăbite şi speriate. Zărindu-l pe Velceaninov, Pavel Pavlovici se aruncă spre dînsul cu mîinile întinse, ţipînd de parcă l-ar fi înjunghiat cineva :
— Ajutor, frăţioare I
Văzînd silueta atletică a lui Velceaninov, pretendentul şterse numaidecît putina. Pavel Pavlovici îi arătă, triumfător, pumnul şi scoase un strigăt de izbîndă. Atunci Velceaninov îl prinse furios de umeri şi se apucă să-l scuture atît de puternic cu amîndouă mîinile, încît lui Pavel Pavlovici începură să-i clănţănească dinţii. Trusoţki încetă ca prin farmec de-a răcni şi, cu o privire îndobitocită de beţivan, cată spre justiţiarul său. Neştiind pesemne ce să mai facă cu dînsul, Velceaninov îi încovoie puternic spinarea şi îl aşeză alături pe o bornă de la marginea trotuarului.
— A murit Liza ! îi spuse.
Fără să-şi ia ochii de la dînsul, Pavel Pavlovici şedea pe bornă, susţinut de către una dintre femei. Pricepu, în sfîrşit, şi faţa i se scofîlci brusc.
— A murit... şopti el cu o şoaptă stranie.
490
Velceaninov nu-şi putu da seama, dacă Trusoţki zîmbise, beat fiind, cu surîsul său prelung şi infect, sau numai i se schimonosise figura. Dar, după o clipă, Pavel Pavlovici îşi ridică cu o vădită sforţare dreapta tremurîndă ca să facă semnul crucii j dar nu izbuti : mîna în tremur îi căzu la loc. El mai zăbovi puţin ; apoi se sculă greoi de pe bornă, prinse braţul femeii care-l însoţea şi, sprijinit de dînsa, porni mai departe în drumul lui, căzut parcă în nesimţire, ca şi cum Velceaninov nici nu ar ifi fost de faţă. Dar acesta îl înşfacă iarăşi de umăr.
— Nu mă înţelegi, monstrule, că fără tine Liza nu poate fi înmormînitată ? răcni Velceaninov, înăbuşindu-se.
Pavel Pavlovici îşi întoarse capul.
— îl mai ţii minte... pe sublocotenentul acela... de artilerie ? bolborosi el, cu limba încleiată.
— Ce-e-e ? răcni Velceaninov, cutremurîndu-se.
— El e tatăl ei! Caută-l pe dînsul, pentru înmormin-tare...
— Minţi! urlă Velceaninov, ca scos din fire. Numai din răutate o spui... Ştiam eu că tocmai asta mi-o coci !
Ieşit din minţi, Velceaninov' îşi ridică înspăimîntătorul său pumn asupra lui Pavel Pavlovici. încă o clipă... şi l-ar fi ucis, poate, cu o singură lovitură în cap. Femeile ţipară ascuţit şi săriră în lături. Trusoţki însă nici nu clipi din ochi. O furie sălbatică îl desfigura.
—• Ştii tu cum se cheamă la noi... curat pe ruseşte ?... rosti răspicat Pavel Pavlovici (ca şi cum i s-ar fi risipit cu totul mahmureala) o înjurătură, care nu poate fi reprodusă în scris. Acolo să te şi cari, fără zăbavă.
Apoi Trusoţki se smulse cu putere din mîinile lui Velceaninov, se împiedică şi cît pe ce era să cadă. Femeile îl prinseră şi de data asta şi o luară la fugă împreună cu dînsul, ţivlindu-se şi aproape tîrîndu-l după ele. Velceaninov nu-l mai urmări.
A doua zi, la ora unu in jurul prînzului, apăru la vila Pogorelţivilor un funcţionar foarte prezentabil,

între două vîrste, îmbrăcat în uniformă şi înmînă cu deferentă Klavdiei Petrovna un plic adresat pe numele ei, din partea lui Pavel Pavlovici Trusoţki. Plicul conţinea o scrisoare, trei sute de ruble şi hîrtiile necesara pentru înmormîntarea fetiţei. Scri-
491
soarea era scurtă, extrem de respectuoasă şi plină de cuviinţă, îi mulţumea profund domniei-sale Klavdia Petrovna pentru comportarea ei, izvorîtă din atîta bunătate faţă de o orfană — faptă pentru care numai unul Dumnezeu ar putea-o răsplăti. Amintea destul de vag că din pricina unei grave maladii nu va putea lua parte în persoană la înmormîntarea preaiubitei şi nefericitei fiice. îşi punea însă toate speranţele în bunătatea îngerească a domniei-sale. Cele trei sute de ruble erau destinate — după lămuririle suplimentare din misivă — pentru înmormîntare şi îndeobşte pentru cheltuielile pricinuite de boala copilei. Iar dacă va rămîne oeva din suma aceasta, ruga respectuos să se folosească pentru a se pomeni veşnic sufletul răposatei Liza. Funcţionarul, aducător al scrisorii, nu putu adăuga nimic altceva. Din unele vorbe ale sale rezulta că el primise a aduce personal domniei-sale scrisoarea numai la stăruitoarea rugăminte a lui Pavel Pav-lovici. Pogorelţev se simţi chiar jignit de expresia privitoare la „cheltuielile pricinuite de boala copilei" şi hotărî să oprească numai cincizeci de ruble pentru înmormîntare, deoarece nu putea fi împiedicat un tată de a-şi îngropa copila, iar restul de două sute cincizeci să fie înapoiat fără întîrziere domnului Trusoţki. Klavdia Petrovna însă decise în cele din urmă să nu-i mai trimită înapoi două sute cincizeci de ruble, ci o chitanţă de la biserica cimitirului despre primirea acestor bani pentru veşnica pomenire a sufletului răposatei copile Elisaveta. Chitanţa urma să fie înmînată neîntîrziat lui Pavel Pavlovici ide Velceaninoy, care i-o şi trimise prin poştă la hotel. -

După înmoFmîntare, Velceaninov nu se mai arătă la conac. Două săptămîni încheiate, umblă singur haihui prin oraş, fără nici un ţel, pe gînduri, dînd peste oameni. Alte daţi zăcea însă acasă zile întregi, întins pe divan, uitînd de . îndeletnicirile cele mai obişnuite. Familia Pogorelţev trimise de mai multe ori după dînsul, poftindu-l la conac. El făgăduia, dar numaidecît dădea uitării promisiunile. într-un rînd, însăşi Klavdia Petrovna se duse la oraş, dar nu-l găsi acasă. Acelaşi lucru se petrecu de cîteva ori şi cu avocatul, care avea să-i facă comunicări. în sfîrşit, procesul, condus cu multă abilitate, şe încheie, Se prşzentă un aranjament le
492
cios. Partea adversă căzu de acord pentru o înţelegere. Ră-mînea numai ca Velceaninov să renunţe la o parte neînsemnată din proprietate. Era nevoie doar de consimţămîntul acestuia. Găsindu-l în cele din urmă acasă, avocatul se arătă surprins de indiferenţa şi moliciunea cu care îl ascultase acest client, atît de cîrciogar şi agitat odinioară.

Sosiră, în sfîrşit, zilele cele mai dogoritoare ale lui iulie, dar Velceaninov nici nu lua seama la vreme. Durerea sa îi măcina sufletul şi evolua asemenea unui abces copt, lămu-■rindu-i-se clipă ou clipă şi concretizîndu-se sub forma unui gînd chinuitor. Suferinţa lui cea mai mare era prilejuită de faptul că Liza nu apucase să cunoască cine e dînsul, murind ■fără să fi aflat cu cîtă duioşie fusese iubită de el. Unicul ţel al întregii sale vieţi, care licărise înainte-i într-o bucurie atît de încîntătoare, se stinsese brusc în bezna veşnică. Acest scop s-ar fi întruchipat aievea în împrejurarea — cum se gîn-dea el în orice moment — ca Liza să simtă zi cu zi, ceas cu ceas, neîntrerupt de-a lungul vieţii sale, iubirea lui fără de margini. „Oamenii n-au şi nici nu pot avea un scop mai înalt, îşi spunea uneori Velceaninov, căzut într-o lugubră exaltare. Chiar dacă există şi alte ţeluri, nici unul nu poate fi mai sfînt decît acesta". „Prin iubirea faţă de Liza, se gki-dea el alteori, mi-<aş fi purificat şi mi-aş fi răscumpărat toată viaţa mea trecută, îmbibată "de duhoare' şi trăită fără de nici un folos. Aş fi gonit pe omul trîndav, vicios şi sfîrşit din mine, făurind pentru viaţă o fiinţă pură, minunată... Pentru fiinţa aceasta mi s-ar fi iertat totul Chiar eu singur mi-aş fi iertat toate păcatele."

Aceste gînduri conştiente îi răsăreau în minte, însoţite totdeauna de viziunea limpede, apropiată, emoţionantă a copilei defuncte. Reînvia în sufletul lui figura sa palidă şi îşi reamintea orice expresie de pe faţa ei. O revedea în sicriu printre flori. O revedea şi fără cunoştinţă, în delirul febrei, cu ochii ficşi, larg deschişi... îşi aduse aminte că, pe cînd zăcea întinsă pe masă, el zărise din întîmplare un degeţel al copilei, înnegrit din cine ştie ce motiv în timpul bolii. Această imagine îl impresionase atît de adine în clipele acelea, îneît i se făcuse milă de bietul degeţel. Pînă atunci el „fusese parcă lipsit de orice simţire", dar după aceea îi zvîcni în cap, pentru întîia oară, gîndul de a-l găsi neîntîrziat

pe Pavel Pavlovici şi de a-l ucide pe loc. Oare nu cumva tocmai mîndria călcată în picioare a fetiţei omorîse această inimioară de copil, în cele trei luni de chinuri suferite din partea părintelui, care fulgerător îşi preschimbase iubirea în ură, o jignise adînc cu acea vorbă ruşinoasă, îşi bătuse joc de spaimele ei şi, în cele din urmă, o lepădase la nişte oameni străini ? Velceaninov îşi vîntura mereu în minte aceste lucruri, diîndu-le tot alte şi alte sensuri. „Oare vă puteţi închipui ce înseamnă Liza pentru mine ?" îşi aminti el dintr-o dată exclamaţia lui Trusoţki cînd era beat — şi era încredinţat că aceste cuvinte nu camuflau o farsă, ci exprimau purul adevăr : ascundeau o iubire autentică. „Cum putuse fi însă atît de crud monstrul acesta cu un copil pe care îl iubise odinioară aşa de mult ? E posibil aşa ceva ?"

De fiecare dată Velceaninov ocolea această întrebare, ba chiar parcă o gonea. întrebarea ascundea ceva îngrozitor, intolerabil şi insolubil...

într-o zi, Velceaninov, fără să-şi dea seama, se trezi purtat de paşii săi în cimitirul unde fusese înmormîntată Liza şi-i găsi micuţul mormânt. Nu mai trecuse pe acolo de la în-mormîntare. I se păruse ceva prea chinuitor. De aceea nici nu îndrăznise să se ducă la ţintirim. Dar — lucru ciudat ! Cum se lipi cu pieptul de mormînt şi-l sărută simţi în suflet ca o uşurare. Era o seară senină. Soarele scăpata la asfinţit. De jur împrejur, ,pe lîngă morminte, creştea o iarbă verde, mustoasă. Pe aproape, în măcieşi, zumzăia o albină. Florile şi coroanele, puse pe micuţul mormînt al Lizei de către Klav-dia Petrovna şi de copiii săi, zăceau cu jumătate din petale risipite în ţărînă.

După atîta vreme o oarecare speranţă parcă îi împrospăta inima. „Mi-e sufletul aşa de uşor I" se gîndi Velceaninov, impresionat de liniştea cimitirului, privind cerul limpede şi calm. Un val de credinţă curată şi senină în ceva necunoscut i se revărsă în suflet. „Liza mi-a trimis pacea asta ; ea vorbeşte acuma cu mine", îşi zise el.

Se întunecase de-a binelea, cînd Velceaninov se hotărî să se întoarcă acasă. în drumul său, nu departe de poarta ţintirimului, se afla un fel de birt sau o circiumă, într-o căsuţă scundă din bîrne de lemn. Prin ferestrele deschise se zăreau oameni şezînd la mese. Deodată, i se păru că unul dintre clienţi, aşezat chiar lîngă fereastră, era însuşi Pavel

Pavlovici care 11 văzu şi-l cerceta curios de la fereastră. Velceaninov trecu mai departe, dar în curînd auzi paşi în urma lui. Pavel Pavlovici, în carne şi oase, alerga după dînsul. Pesemne expresia de pace, întipărită pe figura lui Velceaninov, îl atrăsese şi-l îmbărbătase, cînd îl privise de la fereastră. Ajungînd în dreptul lui, Trusoţki zîmbi cu timiditate — dar nu cu surîsul de beţivan de odinioară. De altfel, el nu era beat de loc.

— Ziuă bună ! rosti el.

— Ziuă bună ! îi răspunse Velceaninov.

XI

Pavel Pavlovici se însoară

Dîndu-i „ziuă-bună", Velceaninov rămase surprins de sentimentele sale. I se păru ciudat să se întîlnească cu omul acesta fără să simtă vreun pic de răutate şi să încerce faţă de dînsul un simţămînt cu totul nou, ca un îndemn pentru o altă atitudine.

— Ce seară plăcută, rosti Pavel Pavlovici, privindu-l drept în ochi.

— încă n-^aţi plecat ? murmură Velceaninov, nu atît cu ton interogativ, cît ca constatarea unei realităţi; şi îşi urmă mai departe drumul.

— Am mai zăbovit puţin. Am căpătat, în sfîrşit, postul urmărit, care are chiar caracterul unei avansări. Poimîine plec cu siguranţă.

—• Aţi obţinut un post ? îl întrebă direct interlocutorul.

— Şi de ce nu ? răspunse cu un rictus Pavel Pavlovici.

— Am spus şi eu aşa, într-o doară... se eschivă Velceaninov şi, posomorîndu-se, se uită chiorîş la Pavel Pavlovici.

Spre surprinderea lui, îmbrăcămintea, pălăria cu panglică de doliu şi întreaga înfăţişare a domnului Trusoţki erau incomparabil mai decente decît acum două săptămîni. „Dar oare ce căuta în circiuma aceea ?" se gîndi Velceaninov.

— Mai vreau să vă împărtăşesc, Alexei Ivanovici, şi p altă JRSre bucurie a mea, reluă vorba Pavel Pavlovici.
495
— Ce bucurie ? . '
— Mă însor.
— Cum ?
— După tristeţe — bucurie... Asta-i viaţa! Dar aş fi ţinut, Alexei Ivanovici... Mă tem însă... că vă grăbiţi... aşa se pare, cel puţin...
— Da, da... sînt grăbit... şi nici nu mă simt tocmai bine... Deodată, îl cuprinse o puternică dorinţă de a se debarasa
de dînsul. Predispoziţia pentru oarecare simpatie i se risipi într-o clipită.
— într-adevăr, aş fi dorit...
Pavel Pavlovici nu-şi isprăvi vorba despre ceea ce ar fi dorit... Velceaninov tăcea.
— In cazul acesta s-o lăsăm pentru altă dată, cînd vom avea norocul să ne întîlnim din nou..,
—- Da, da, altă dată, mormăi grăbit Velceaninov, fără să se uite la dînsul şi fără să se oprească.
Tăcură un răstimp. Pavel Pavlovici îl întovărăşi mai departe.
— Atunci la revedere ! zise, în sfîrşit, Velceaninov.
— La revedere, sper...
Velceaninov se întoarse acasă cu nervii iarăşi zdruncinaţi, întîlnirea cu „omul acesta" îl scotea din sărite. îl copleşea. Ducîndu-se la culcare, se întrebă din nou : „Oare ce-o fi căutat în preajma cimitirului ?"
A doua zi dimineaţa, Velceaninov se hotărî, în sfîrşit, să facă o vizită familiei Pogorelţev. Se decise fără prea multă tragere de inimă. Orice manifestare de simpatie pentru dînsul era o povară, chiar cea venită de la familia Pogorelţev. Dar aceştia erau atît de îngrijoraţi de starea lui, încît trebuia neapărat să se ducă la dînşii. Deodată, i se năzări că se va simţi foarte încurcat, revăzîndu-i. „Să mă duc ori să nu mă duc ?" se gîndea, căutînd să-şi isprăvească cît mai repede prînzişorul, cînd — spre marea lui surprindere — îşi făcu apariţia Pavel Pavlovici.
Cu toată întîlnirea din ajun, Velceaninov nu şi-ar fi putut închipui că omul acesta va mai trece vreodată pe la dînsul ; de aceea rămase aşa de nedumerit, că — privindu-l — nici nu ştia cum să înceapă vorba. Dar Pavel Pavlovici se descurcă cu multă îndemînare : îl salută şi se aşeză pe acelaşi scaun, pe care şezuse la ultima vizită, acum trei săptămîni. Amin-
496
tirea acestei vizite răsări limpede în mintea lui Velceaninov, care îşi privi oaspetele cu nelinişte şi cu dezgust.
— Vă surprinde vizita mea ? începu Pavel Pavlovici, ghicind privirea gazdei.
îndeobşte, Pavel Pavlovici părea mult mai dezgheţat decît în ajun, dar şi mai intimidat. Portul său era cît se poate de curios. Domnul Trusoţki avea o îmbrăcăminte nu numai decentă, ci chiar elegantă : o haină uşoară de vară, pantaloni de culoare deschisă, înguşti şi o vestă tot de culoare deschisă. Mănuşile, monoclul cu rama de aur apărut tam-nesam şi cămaşa —• toate n-aveau nici un cusur. Persoana sa mirosea chiar a parfum. Acest personaj avea în întregime ceva ridi-cul şi, în acelaşi timp, bizar şi respingător.
— Bineînţeles, Alexei Ivanovici, urmă Trusoţki, maimuţă-rindu-se, prezenţa mea vă surprinde, îmi dau seama. Dar între oameni cred că persistă totdeauna... n-am dreptate ?... ceva superior tuturor eventualităţilor şi neplăcerilor ce pot surveni... nu-i aşa ?
— Ştiţi ce, Pavel Pavlovici ? Spuneţi-mi cît mai repede şi fără ocoluri tot ce doriţi, rosti Velceaninov, încruntîndu-şi sprîncenele.
— în două vorbe şi un cuvînt, îşi dădu drumul Pavel Pavlovici : mă însor şi plec chiar acum la logodnică, care locuieşte la vilă, afară din oraş. Aş vrea să-mi faceţi marea onoare de a-mi permite să vă prezint acestei familii. De aceea am venit aici pentru a vă ruga, a vă implora —■ şi Trusoţki îşi înclină cu smerenie capul — ca să binevoiţi a mă însoţi...
— Unde să vă însoţesc ? zise Velceaninov, holbîndu-şi ochii.
—■ La dînşii, adică la vila lor. Scuzaţi-mă, vorbesc halan-dala, stîngaci, ca-ntr-o aiureală de febră... tare mă tem să nu mă refuzaţi, rosti el, aruncînd asupra lui Velceaninov o privire rugătoare.
—• Vreţi să vă însoţesc imediat la logodnica dumneavoastră ? rosti ca buimac gazda, neputînd da crezare nici urechilor, nici ochilor săi.
—■ Da, adeveri foarte timid Pavel Pavlovici. Vă.rog, Alexei Ivanovici, nu vă supăraţi. Nu trebuie să-mi luaţi demersul
32 497
ca un act de îndrăzneală, ci numai ca o rugăminte, şi încă foarte umilă. Speram că poate n-o să mă refuzaţi.
— în primul rînd, asta-i cu neputinţă, răspunse, fierbînd, Velceaninov.
— E o dorinţă a mea arzătoare, şi nimic mai mult, urmă să-l implore Trusoţki. Ba n-am să vă ascund încă un motiv : mai există aici o pricină, pe care aş fi vrut să v-o dezvălui după aceea. Iar acuma vă rog extrem de mult... şi el se ridică de pe scaun cu profund respect.

— In orice caz, nu-i posibil... trebuie să conveniţi şi dumneavo astră.
Velceaninov se sculă şi el în picioare.
— Ba-i foarte posibil, Alexei Ivanovici. Mi-am propus să vă prezint ca un amic al meu. De altfel, sînteţi cunoscmt acolo. E vorba de vila consilierului de stat Zahlebinin.
— Cum ? exclamă Velceaninov.
Era consilierul pe care îl căutase mereu, neputîndu-l descoperi acum o lună —■ deoarece acţiona, după cît se pâre, în folosul părţii adverse din procesul său.
— Ei da, ei da ! surîse Pavel Pavlovici, ca şi cum via surprindere a lui Velceaninov i-ar fi dat curaj. E acelaşi cu care mergeaţi pe stradă... nu vă mai aduceţi aminte ? Stăteaţi de vorbă, iar eu mă aflam pe trotuarul celălalt şi vă priveam. Aşteptam atunci să mă apropii de el după dumneavoastră. Acum vreo douăzeci de ani am fost chiar colegi de slujbă. Cînd ne-am întîlnit pe stradă şi am vrut, după dumneavoastră, să stau de vorbă cu dînsul, pe-atunci nici nu-mi trecea prin cap chestia mariajului. Gîndul acesta mi-a venit fulgerător în cap, de vreo săptămînă.
— Bine-birae, dar mi se pare că asta-i o familie foarte onorabilă. Nu-i aşa ? se miră cu naivitate Velceaninov.
— Desigur, şi ce-i cu asta ? zise Pavel Pavlovici, făcînd o schimă de nemulţumire.
— Nu-i nimic. Dar nu-i vorba de asta... E o simplă remarcă, după vizita mea.
— O, familia aceasta prea bine îşi aduce aminte de dumneavoastră, cîntl aţi fost pe la ea, îi tăie, bucuros, vorba Pavel Pavlovici. Numai că n-aţi putut vedea atunci pe toţi membrii familiei. Părintele vă ţine minte şi vă stimează foarte mult. I-am vorbit de dumneavoastră în termenii cei mai ȘIQ-gioşi.
-— Dar ciim se face că, fiind văduv numai de trei luni...
— A ! Cununia nu va avea loc imediat, ci numai după nouă sau zece luni, cînd se va împlini anul de doliu. N-aveţi nici o grijă. Totul va merge ca pe apă. De altfel, Fedosei Pe-trovici mă ştie încă din copilărie, a cunoscut pe răposata ne-vastă-mea, e informat ce trai am dus şi ce carieră am. în sfîrşit, posed şi ceva stare, iar acum capăt o slujba cu o avansare în grad. Totul merge ca pe roate...
— Va să zică-i vorba de fiica lui...
— Am să vă povestesc toate de-a fir-a-păr, rosti Pavel. Pavlovici, strîngîndu-şi umerii, cuprins de plăcere. Permite-ţi-mi, vă rog, să aprind o ţigară. De altfel, chiar astăzi veţi putea vedea singur toate cele. Se ştie că aici, la Petersburg, demnitari ca Fedosei Petrovici sînt uneori foarte apreciaţi în funcţia lor dacă ştiu să se impună. Ei bine, în afară de leafă şi de accesorii — tot felul de suplimente, gratificaţii, indemnizaţii de locuinţă şi de întreţinere, ca şi ajutoare speciale — el nu are nimic care să poată constitui un capital. Trăiesc foarte larg, dar nu pot pune nimic deoparte, avînd o familie aşa de numeroasă. Gîndiţi-vă numai : opt fete şi un fiu minor, Dacă ar muri capul familiei, nu ar lăsa decît o pensie foarte modestă. Şi opt fete ! Vă daţi seama ce înseamnă asta ? Socotind numai cîte o pereche de pantofi pentru fiecare — şi cît face ! Cinci din cele opt fete sînt bune de măritat. Cea mai mare are douăzeci şi patru de ani (o fată fermecătoare, veţi vedea-o) j a şasea e numai de cincisprezece ani : urmează încă la liceu. Pentru cele cinci fete trebuie de găsit miri, şi cît mai curînd. Tatăl e nevoit să le scoată în lume —• vă daţi seama cîte parale costă ! Şi deodată apar eu ca pretendent, cunoscut ca om cu o bună stare materială... Asta-i!
Pavel Pavlovici dădea aceste amănunte în culmea în-
cîntării.
— Aţi peţit-o pe cea mai mare ?
— Nu... nu pe cea mai mare ; am cerut mîna celei de a
şasea, care învaţă încă la liceu.
— Cum ? exclamă Velceaninov cu un surîs involuntar. Dar mi-aţi spus adineaori că n-are decît cincisprezece ani!
— Acum are cincisprezece ani. Peste nouă luni va avea şaisprezece ani, şaisprezece ani şi trei luni — aşa că... Totuşi, cum n-ar fi acum convenabil, fata nu ştie nimic... lu-

crurile s-au pus la cale cu părinţii... Credeţi-mă, totul e în pef-\ fectă regulă.
— Va să zică încă nu-i nimic hotărî! ?
— Ba totu-i hotărît ! E în perfectă regulă. —■ Dar fata nu ştie ?
—■ Doar de formă... numai de ochii lumii, nu se vorbeşte nimic în faţa ei... dar cum să nu ştie ? şi Pavel Pavlovici îşi strînse, încîntat, pleoapele... Alexei Ivanovici, îmi faceţi favoarea asta ? încheie cu multă smerenie musafirul.

— Şi adică ce rost ar avea ca să mă duc eu acolo ? Pe lingă asta, adăugă el, pripit, cum n-am de gînd să merg pentru nimic în lume, de prisos îmi daţi fel de fel de motive.
—■ Alexei Ivanovici...
— Nu cumva vă închipuiţi c-o să mă aşez lîngă dumneavoastră în caleaşca ca să ne prezentăm acolo ? Fiţi serios !
Un sentiment de antipatie şi de dezgust îl cuprinse iarăşi pe Velceaninov după cele cîteva clipe cît îl amuzase pălăvrăgeala lui Pavel Pavlovici despre logodnă. încît un moment şi l-ar fi dat pe uşă afară. Se îmbufnase şi împotriva lui însuşi.
— Ba aşezaţi-vă, Alexei Ivanovici, aşezaţi-vă lîngă mine şi n-o să vă căiţi ! îl imploră Pavel Pavlovici cu o voce plîngătoare. Nu, nu, adăugă el, răspunzînd unui gest hotărît al lui Velceaninov, nu, Alexei Ivanovici, nu mă refuzaţi categoric. Văd că m-aţi înţeles greşit. îmi dau seama prea bine că noi nu putem fi prieteni. Doar nu sînt aşa de prost ca să nu înţeleg atîta lucru. Serviciul pe care vi-l cer acum nu vă obligă cu nimic pentru viitor. De altfel, poimîine plec de aici cu totul şi pentru totdeauna. E ca şi cum nu s-ar fi în-tîmplat nimic. Ziua de azi rămîne ca un fapt izolat, fără nici o consecinţă. Am venit la dumneavoastră, bazîndu-mă pe nobleţea distinselor sentimente din inima dumneavoastră, răscolite — poate — în ultima vreme... Mă exprim limpede sau încă nu ?
Emoţia lui Pavel Pavlovici ajunse la culme. Velceaninov îl privea într-un chip ciudat.
— Mă rugaţi să vă fac nu ştiu ce serviciu, rosti pe gîn-duri Velceaninov, dar insistaţi prea mult : asta-mi pare suspect. Aş vrea să-mi vdrbiţi mai lămurit.
500 '
__ Tot serviciul cerut este de a mă întovărăşi. Pe urmă,
la reîntoarcere, vă voi destăinui totul ca la spovedanie. De ce n-aveţi încredere în mine ?
Dar Velceaninov refuza mai departe cu şi mai multă încă-păţînare, întrucît îi încolţea în minte un gînd răutăcios, ostil... Gîndul acesta sumbru îi dăduse tîrcoale mai demult, încă de la început, -cînd Pavel Pavlovici îi pomenise de logodnică. O simplă curiozitate sau o pornire nedesluşită încă îl îndemna să primească. Şi cu cît simţea mai intens imboldul acesta, cu atîta se opunea mai tare. Şedea rezemat în cot şi medita. Pavel Pavlovici se gudura pe lîngă dînsul, căutînd să-l înduplece.
— Bine, merg ! acceptă brusc Velceaninov, tulburat şi cu îngrijorare, ridicîndu-se de pe scaun. Pavel Pavlovici era în al nouălea cer de bucurie.
— Atunci repede, Alexei Ivanovici, îmbrăcaţi-vă, şi Trusoţki, de bucurie, începu să se învîrtă ca un titirez în jurul lui Velceaninov. Vă rog să vă schimbaţi costumul, să vă îmbrăcaţi cît mai elegant, cum ştiţi dumneavoastră.
„Oare de ce ţine atît la asta ? Ciudat om !" îşi zise gazda.
— Pe lîngă asta, Alexei Ivanovici, ar trebui să-mi mai faceţi un serviciu. Dacă aţi apu'cat să acceptaţi invitaţia, vă rog să-mi daţi şi un sfat.
—■ Despre ce e vorba ?
— Despre o chestiune serioasă : ce fac cu doliul ? Ce-i mai convenabil : să-d scot ori să-l păstrez ?
— Cum vreţi.
— Ba nu, dumneavoastră trebuie să decideţi. Ce-aţi face în locul meu ? Eu cred că, păstrîndu-l, aş da dovadă de constanţă în afecţiunile mele şi aş apărea într-o lumină favorabilă.
— Bineînţeles, scoateţi-l!
— De ce bineînţeles ? şi Pavel Pavlovici căzu pe gînduri. Nu, parcă tot ar fi mai bine să-l păstrez...
— N-aveţi decît. „Va sa zică n-are încredere în mine, las' că-i bine !" îşi zise Velceaninov.
Ieşiră amîndoi. Pavel Pavlovici arunca priviri pline de mulţumire spre Velceaninov, astfel dichisit. Pe chipul lui se pitea parcă JBSi multă consideraţie şi importanţă. !Şr Velcea-
.801
ninov se minuna şi de Trusoţki, dar încă şi mai mult de sine însuşi. La poartă îi aştepta o caleaşca elegantă.
— Va să zică aţi angajat mai dinainte îşi caleaşca. /Eraţi deci încredinţat că voi merge.
— Caleaşca o tocmisem pentru mine. Dar eram aproape sigur că veţi fi de iacord să mă însoţiţi, răspunse Pavel Pavlovici, cu o înfăţişare de fericire deplină.
— Ehei, Pavel Pavlovici, rîse nervos Velceaninov, după ce amîndoi luară loc în caleaşca şi porniră, nu cumva sînteţi prea sigur de mine ?
— Atunci, Alexei Ivanovici, nu tocmai dumneavoastră aţi avea dreptul să trageţi concluzia că sînt un nerod ? răspunse grav şi răspicat Pavel Pavlovici.
„Dar Liza !" îşi zise Velceaninov şi numaidecît îşi schimbă gîndul, ca şi cum s-ar fi temut să nu săvîrşească un sacrilegiu. I se păru dintr-o dată că chiar el însuşi era atît de meschin şi de mizerabil! I se păru că gîndul care l-a tentat era atît de meschin şi atît de josnic, încît îi veni o dorinţă violentă de a lăsa totul baltă, de a sări din caleaşca şi a scăpa de Pavel Pavlovici chiar prin forţă. Dar acesta începu iarăşi să vorbească şi tentaţia îl învinse din nou pe Velceaninov.
— Alexei Ivanovici, vă pricepeţi la bijuterii ?
— La ce fel de bijuterii ?
— La briliante.
— Mă pricep.
— Aş vrea să duc acolo un mic cadou. Sfătuiţi-mă : e bine ori nu ?
—■ După mine, n->ar trebui.
— Eu însă aş dori grozav, se frămîntă Pavel Pavlovici, numai nu prea ştiu ce-ar fi bine de cumpărat

? O garnitură întreagă, adică broşa, cercei şi brăţară, ori numai un singur obiect.
—■ Cît vreţi să daţi ?
— Să zicem vreo patru-cinci sute de ruble.
— Drace !
— E prea mult ? Ce ziceţi ? tresări Pavel Pavlovici.
— Cumpăraţi o singură brăţară de o sută de ruble.
Pavlovici era nemulţumit. Dorea din tot sufletul
să plătească cît mai mult şi să cumpere „întreaga" garnitura. De aceea şi stăruia. Amîndoi intrară într-un magazin. Tîrgul se isprăvi prin cumpărarea unei singure brăţări — şi nu cea dorită de Pavel Pavlovici, ci cealaltă aleasă de Velceaninov. Trusoţki ţinuse să le cumpere pe amîndouă. Cînd negustorul, care ceruse la început o sută şaptezeci şi cinci de ruble pe brăţară, lăsă din preţ douăzeci şi cinci de ruble — logodnicul simţi o nemulţumire. Ar fi plătit cu dragă inimă şi două sute, dacă i s-ar fi cerut atîta — aşa de mult ar fi dorit să plătească cît mai scump.
— Nu-i nimic că fac cadouri ide pe acum, rosti el încîn-tat, cînd porniră amîndoi mai departe. Nu-i vorba acolo de-o societate înaltă, ci de nişte oameni foarte simpli. Copiilor nevinovaţi le plac micile daruri, adăugă Trusoţki cu un surîs poznaş şi vesel. Adineauri, Alexei Ivanovici, mi s-a părut că aţi rămas surprins cînd v-am spus că fata are cincisprezece ani. Dar tocmai asta nu-mi iese din cap : parcă o văd pe fetiţă cum merge la şcoală cu geanta subsuoară, plină de caiete şi de peniţe, hi-hi! Tocmai gentuţa asta m-a robit. Să vă fac o mărturisire, Alexei Ivanovici, pe mine nevinovăţia mă atrage îndeosebi. Asta valorează în ochii mei mai mult decît frumu-'seţea. Chicoteşte cu vreo prietenă într-un ungher şi rîde cu hohote, DoamnenDoamne ! Şi cînd stai şi te gîndeşti: de ce ? Vezi că tot hazul îi stîxnit de pisicuţa care a sărit de pe scrin pe pătuţ, făcîndu-se ghem... Nu simţi aici mireasmă de măr dat în pîrg ? Dar ce spuneţi : să-mi scot doliul ori nu ?
— (Cum vreţi.
— li scot!
Pavel Pavlovici îşi luă pălăria din cap, smulse panglica de doliu şi-o aruncă în stradă. Velceaninov zări în ochii săi istrălucind o rază de speranţă în momentul cînd Trusoţki îşi puse iarăşi pălăria pe capu-i pleşuv.
„Dar oare ce-i sincer în atitudinea lui ? se gîndi, indispus, Velceaninov. Ce rost are de fapt insistenţa pusă de dîn-sul ca să-l însoţesc ? Are într-adevăr încredere, după spusele lui, în generozitatea sentimentelor mele ? (Această presupunere era pentru el aproape o ofensă.) In definitiv, oare-i un farsor, un imbecil sau un «etern soţ» ? în orice caz, e ceva intolerabil !"

La tamilia Zahlebinin
Familia Zahlebinin era într-adevăr „foarte onorabilă" după părerea exprimată deunăzi de Velceaninov. Zahlebinin era un funcţionar superior — om cu vază. Şi povestirile lui Pavel Pavlovici despre veniturile lor corespundeau realităţii: oamenii parcă o duc bine, dar dacă ar muri capul familiei, nimic n-ar rămâne pe urma lui. Bătrînul Zahlebinin îl primi extrem de cordial pe Velceaninov şi din vechiul „adversar" se preschimbă numaidecît în prieten.
— Felicitările mele pentru soluţionarea favorabilă a procesului, rosti cu un aer amabil şi plin de prestanţă gazda, în-tîmpinîndu-l. Eu în permanenţă am fost pentru împăciuire. Iar Piotr Karlovici '(avocatul lui Velceaninov) este un om foarte preţios în privinţa asta. Aşa, veţi căpăta vreo şaizeci de mii de ruble fără tevatură, fără amînări, fără sîcîieli... Altfel, daravera ar fi putut tărăgăni vreo trei ani...
Velceaninov fu prezentat de îndată şi doamnei Zahlebi-nina, o persoană în vîrstă, planturoasă, cu faţa vulgară şi obosită. Apoi se iviră fetele, rînd pe rînd, sau perechi-perechi. Era o întreagă trupă. Velceaninov numără vreo zece-două-sprezece, apoi se lăsă păgubaş. Unele intrau, altele ieşeau. Dar printre dînsele se aflau şi vecine — prietene din vilele de alături. Vila familiei Zahlebinin era o construcţie mare din bîrne de lemn, durată într-un stil necunoscut, bizar, cu tot felul de acareturi ridicate la diferite epoci, în mijlocul unei livezi mari. Dar şi alte trei-patru vile din preajmă aveau ieşirea în această livadă, care devenise astfel comună — ceea ce contribuise desigur la apropierea fetelor cu megieşele lor.
De la primele cuvinte, Velceaninov îşi dădu seama că era aşteptat îşi că sosirea lui, lîn calitate de prieten al lui Pavel Pavlovici, care dorea să fie prezentat, fusese anunţată dinainte aproape solemn. Expert în acest domeniu, el desluşi numaidecît în toate acestea o intenţie particulară. Primirea excesiv de cordială a părinţilor, un anumit aer al fetelor şi îndeosebi îmbrăcămintea lor (deşi, de altfel, era zi de sărbătoare) îi treziră o bănuială că Pavel Pavlovici îi întinsese o

etirsă. iCine ştie ? Făcuse, în privinţa lui, nişte insinuări, cârâ puteau avea aerul unor adevărate avansuri,

anunţîndu-l ca un om diin „înalta societate", un cavaler tomnatic, cu avere, plictisit de celibat, care pesemne-i hotărît să pună capăt situaţiei sale şi să se aşeze la casa lui, „cu atît mai mult cu cît primise de curînd o moştenire". Parcă era avută în vedere în privinţa asta însăşi domnişoara Zahlebinina, Katerina Fedoseevna, cea mai vîrstnică, o persoană ide douăzeci şi patru de ani, pe care Pavel Pavlovici o descrisese ca pe o fiinţă minunată. Ea se distingea în mod deosebit printre surorile sale prin toaleta-i îngrijită şi prin originala coafură a părului său bogat. Surorile şi celelalte fete păreau ferm convinse că Velceaninov venise „pentru Katia" şi că sosise la „vedere". Privirile şi chiar unele cuvinte, strecurate pe furiş în cursul zilei, îl convinseră că bănuiala lui era întemeiată. Katerina Fedoseevna era o fată înaltă, blondă, plină, cu o faţăextrem de drăgălaşă, cu o fire potolită, şovăielnică, chiar somnolentă... „Mă mir că .asemenea persoană a rămas pînă acum nemăritată, se gîndea fără voie Velceaninov, privind-o cu plăcere. Chiar dacă n-are zestre şi o să se lăbărţeze în curînd — dar pînă una alta se vor găsi destui amatori pentru dînsa"...

Toate surorile celelalte erau destul de drăgălaşe, iar printre vecine Velceaninov remarcă cîteva figuri agreabile, sau chiar frumoase. Totul Începu să-l distreze. De altfel, chiar şi venise cu anumite gînduri.

Nadejda Fedoseevna, a şasea fiică, liceana, presupusa logodnică a lui Pavel Pavlovici, se lăsă aşteptată. Velceaninov era nerăbdător s-o vadă — ceea ce îl surprinse şi-l făcu să rîdă de el însuşi. în sfîrşit, ea se arătă, şi apariţia ei făcu impresie. O însoţea o prietenă vioaie şi ageră, Măria Nikitişna, o brunetă de vreo douăzeci şi trei de ani, zeflemistă şi sprintenă la minte, guvernanta unor copii mici într-o familie vecină, cunoscută. După cum s-a observat îndată, Pavel Pavlovici se temea foarte mult de ea. Era socotită ca făcînd parte din familia Zahlebinin, iar fetele o preţuiau în cel mai înalt grad. Pesemne acum Nadia avea cea mai mare nevoie de dînsa. De la prima vedere, Velceaninov îşi dădu seama că toate fetele din familie, ca şi prietenele lor, erau împotriva lui Pavel Pavlovici ; iar cînd sosi şi Nadia, înţelese că nici aceasta nu-l putea suferi. Pricepu totodată că Pavel Pavlovici habar n-avea de situaţie sau nu voia să aibă habar. Nadia,

netăgăduit, era mâi frumoasă decît toate surorile sale — o brunetă mărunţică, cu înfăţişare de sălbăticiune şi cu îndrăzneală de nihilistă... o hoţoaică de drăcuşor, cu ochi focoşi, cu un surîs fermecător, deşi uneori cam maliţios, cu buze şi dinţişori admirabili, zveltă, trasă prin inel, i se citeau pe faţă gîndurile care începeau să i se zămislească în minte — într-o expresie hotărîtă, mîndră şi copilărească în acelaşi timp. Fiecare pas, fiecare cuvînt îi trădau pe cei cincisprezece ani ai săi.

Mai tîrziu se află că Pavel Pavlovici într-adevăr o văzuse pe Nadia pentru întîia oară cu o geantă de muşama în mînă, pe care acuma, bineînţeles, n-o mai purta cu dînsa.

înmînarea brăţării dăruite n-avu de loc succes şi produse chiar o impresie dezagreabilă. Cum o văzu pe logodnică in-tnîind, Trusoţki se şi apropie de Nadia, cu un zîmbet care trăda încîntarea de sine. Făcu darul sub pretextul „plăcerii simţite rîndul trecut cu prilejul frumoasei romanţe cîntate de Nadejda Fedoseevna la pian". Se încurcă, nu-şi încheie peroraţia, rămase pierdut Jocului, întinzînd şi vîrînd în mîna Nadejdei Fedoseevna cutiuţa cu brăţara, de care ea nu voia să se atingă, ci — roşind de ruşine şi de mînie — îşi duse repede mîinile la spate. Fata se întoarse semeţ spre maică-sa, rămase nedumerită, şi îi spuse cu voce tare :

— Nu vreau s-o iau, *maman !*

— Ia-o şi mulţumeşte-i, rosti tatăl cu o severitate calmă, nemulţumit şi el, de fapt. Zău nu era nevoie, nu era nevoie ! mormăi el dojenitor către Pavel Pavlovici. Neavînd ce face, Nadia luă cutiuţa şi, pogorîndu-şi ochişorii în pămînt, făcu o reverenţă ca fetiţele, adică îşi frînse scurt genunchii şi nu-: maidecît îi dezdoi violent, ca zvîrlită de un resort în sus. O soră se apropie să vadă cadoul. Nadia îi întinse cutiuţa, fără să-i deschidă capacul, arătînd prin asta că nici n-avea de gînd să se uite înăuntru. Brăţara, scoasă din cutie, trecu din mînă în mînă pe la toţi, care o priviră în tăcere, unii chiar cu un gînjd ironic. Mama numai bolborosi câteva cuvinte cum că brăţara e frumoasă. Lui Pavel Pavlovici îi venea să intre în pămînt de ruşine.

Veiceaninov scoase societatea din încurcătură, începînd să vorbească însufleţit, cu voce tare, agăţîndu-se de primul gînd care-i fulgeră în minte, şi nu trecură nici cinci minute, că Veiceaninov atrase atenţia tuturor celor din salon. Stăpînea

la perfecţie arta de a purta o conversaţie într-o societate mondenă, adică arta de a apărea absolut sincer şi de a arăta, în acelaşi timp, că-i socoate pe ascultători la fel de sinceri. Cînd era necesar el se putea preface cu o excepţională naturaleţe drept omul cel mai vesel şi mai fericit de pe lume. Ştia de asemenea să strecoare cu multă abilitate un cuvînt de spiTit, o aluzie hazlie, un calambur, ca din întîmplare, fără nici o intenţie... cînd de fapt vorba de duh, calamburul, ba chiar conversaţia în întregime fuseseră uneori pregătite cu mult înainte, învăţate pe de rost şi folosite în nenumărate ocazii. Dar de data asta se manifesta nu numai arta lui, se asociase la ea şi însuşi temperamentul său. Era în vervă. Parcă-l atrăgea ceva. Avea o deplină şi victorioasă certitudine că peste cîteva minute toţi ochii aceştia vor fi îndreptaţi spre el. Toţi oamenii aceştia iîl vor asculta numai pe dînsul, vor vorbi numai cu el, vor rîde numai de glumele sale. într-adevăr izbucniră în curînd rîsete. Treptat intrară în vorbă şi alţii. Veiceaninov stăpînea la perfecţie ştiinţa de a antrena societatea în discuţii. Trei şi patru glasuri răsunau uneori în acelaşi timp. Figura plictisită şi ostenită a doamnei Zahlebinina aproape se lumină de bucurie. Acelaşi lucru se petrecu şi cu Katerina Fedoseevna care asculta, privind ca fermecată. Nadia îl fulgeră cu privirea pe sub

sprîncene. Se vedea cît de colo că era pornită împotrivă-i. împrejurarea aceasta îl întărită şi mai mult pe Veiceaninov. „Răutăcioasa" Măria Nikitişna izbuti să strecoare o observaţie destul de usturătoare pe seama •lui. Născoci că Pavel Pavlovici l-ar fi prezentat aici în ajun ca pe un prieten din copilărie, adăugind la vîrsta lui prin aluzii directe nici mai mult, nici mai puţin decît şapte ani, bătuţi pe muchie. Dar Veiceaninov îi plăcu chiar şi răutăcioasei Măria Nikitişna. Atunci Pavel Pavlovici se îngrijoră de-a binelea. Cunoştea desigur calităţile amicului său şi la început chiar se bucurase de izbînda lui, chiar chicoti el însuşi şi intră în vorbă cu dînsul. Dar căzu încet, încet pe gînduri, cine ştie din ce pricină, şi pînă-n cele din urmă chiar se posomori — ceea ce se citea limpede pe figura lui alarmată.

— Ei bine, văd că sînteţi un musafir de care gazda n-are nevoie să se ocupe pentru a-l distra, conchise, Înveselit, bă-trînul Zahlebinin, ridicîndu-se de pe scaun ca să se urce în biroul său de la etaj, unde se pregătise să rezolve cîteva

I

hîrtii, deşi era zi de sărbătoare. Şi închipuiţi-vă, vă socoteam cel mai mohorît ipohondru din tot tineretul. Vedeţi ce greşeală făceam ?

în salon se afla un pian. Velceaninov întrebă cine e muzical şi se adresă de-a dreptul Nadiei.

— Mi se pare că dumneavoastră ştiţi să cîntaţi ?

— Cine v-a spus ? îl întrebă scurt Nadia.

— Mai deunăzi v-a divulgat Pavel Pavlovici.

— Nu-i adevărat! Nu cînt decît în glumă. De altfel nici n-am voce.

— Nici eu n-am voce ; totuşi cînt.

— Nu vreţi să ne cîntaţi ceva ? Atunci şi eu o să vă cînt, zise Nadia, rotindu^şi ochişorii. Dar nu acum, ci după-prînz. Nu pot să sufăr muzica, adăugă ea, mi-e lehamite de pian. La noi toţi cîntă din gură sau la pian, de dimineaţă pînă seara, mai ales Katia.

Velceaninov se agăţă pe loc de remarca asta şi află că numai Katerina Fedoseevna se ocupa temeinic de pian. De aceea o rugă numaidecît să le cînte ceva. Tuturor le plăcu invitaţia făcută Katiei; iar *maman* se îmbujora chiar la faţă în culmea plăcerii. Katerina Fedoseevna se sculă, zîmbind, se apropie de pian şi dintr-o dată, pe negîndite, roşi pînă-n vîr-ful urechilor. îi veni să intre în pămînt de ruşine, gîndindu-se că cogeamite fată, oare împlinise douăzeci şi patru de ani... şi încă atît de planturoasă, totuşi se îmbujorează ca o copilă : iată ce se citea limpede întipărit pe faţa ei, cînd se aşeză să cînte. Execută o bucată de Haydn şi o cîntă cu precizie, deşi fără expresivitate, fiind emoţionată. După ce isprăvi, Velceaninov lăudă excesiv, dar nu pe interpretă, ci pe Haydn şi îndeosebi acea mică partitură cîntată. Iar Katerinei Fedoseevna îi făcură atîta plăcere laudele adresate lui Haydn, nu interpretei, care le ascultă cu o infinită recunoştinţă şi fericire, încît Velceaninov o privi involuntar cu şi mai muită duioşie şi luare-aminte : „Ehei, dar eşti tare de treabă!" se aprinse parcă gîndul acesta în privirile lui, pe care toţi le pricepură şi mai ales Katerina Fedoseevna.

— Aveţi o livadă minunată ! se adresă dintr-o dată tuturora Velceaninov, uitîndu-se la uşile cu geamuri ale terasei. Ştiţi ceva ? Să mergem în livadă !

— Haidem, haidem I răsunară ţipete vesele, ca şi cum Vel' ceaninov ar fi ghicit cea mai mare dorinţă a tuturora,

în livada cu toţii petrecura pînă la prînz. Doamna *lahle*-binina, care de mult nu dorea altceva decît să tragă un pui de somn, de asemenea se arătă bucuroasă să iasă cu toată lumea la plimbare, dar rămase, prevăzătoare, într-un fotoliu de pe terasă ca să se odihnească un pic şi adormi pe loc. Raporturile dintre Velceaninov şi fete ajunseră din ce în ce mai familiare şi mai amicale. Din vilele învecinate se apro-piară de grup încă doi-trei tineri : un student, altul abia licean. Fiecare se avîntă către fata *lui,* pentru care şi venise de fapt. Al treilea tînăr era un băiat foarte sumbru şi ciufulit, în vîrstă de vreo douăzeci de ani, cu ochelari albaştri cît roata carului, care — încruntat şi cu grabă — începu să vorbească cu Măria Nikitişna şi cu Nadia. îl măsură aspru pe Velceaninov îşi se purtă cu dînsul ca şi cum ar fi fost de datoria lui să-l privească cu un dispreţ suveran. Cîteva fete propuseră să treacă, cît mai repede, la jocuri. La întrebarea lui Velceaninov despre ce distracţii era vorba, i se răspunse că ştiau fel de fel de jocuri, iar seara obişnuiau să joace „de-a proverbele". Toţi ise aşază în casă, iar cineva iese în curte. Cei rămaşi aleg o zicală, de pildă : „Cine se scoală de dimineaţă departe ajunge". iGînd este chemat cel de-afară, fie-care dintre asistenţi — rînd pe rînd — trebuie' să se pregătească şi să-i spună cî-te o frază, în care să se găsească unul dintre cuvintele zicalei. Iar ghicitorul trebuie să descopere proverbul întreg.

— Trebuie să fie foarte amuzant! făcu Velceaninov.

— Ba-i cît se poate de plictisitor, răspunseră în cor două-trei voci.
— Ne mai jucăm şi „de-a teatrul", rosti deodată Nadia, adresîndu-se lui Velceaninov. Vedeţi copacul acela gros cu bănci de jur împrejur. Acolo, după trunchiul lui, să zicem că-s culisele, iar în ele se adăpostesc actorii, de pildă : regele, regina, prinţesa, primul-amorez — după cum vrea fiecare j pe urmă iese cîte unul la iveală fără nici o ordine şi spune tot oe-l taie capul... ei... uneori iese ceva distractiv.
— Da, trebuie să fie drăguţ ! adăugă Velceaninov.
— Ba de loc ! îţi vine să mori de plictiseală, urmă Nadia. De fiecare dată începutul mai are haz, dar sfîrşitul e fără nici o noimă fiindcă nimeni nu se pricepe să încheie. Poate numai datorită dumneavoastră să iasă de aici ceva mai amuzant. Crezusem că sînteţi prietenul lui Pavel Pavlovici. Cînd
509
Colo, văd că Trusoţki doar s-a lăudat. Sînt foarte bucuroasa că aţi venit... pentru o „anumită" împrejurare, rosti ea pri-vindu-l foarte serios şi insistent ; apoi se îndreptă spre Măria Nikitişna.
— De-a proverbele ne vom juca deseară, îi şopti confidenţial lui Velceaninov o prietenă de-a fetelor, aproape neobservată pînă atunci de dînsul şi cu care nu schimbase nici un cuvînt. Deseară cu toţii au să facă haz pe seama lui Pavel Pavlovici. Nici dumneavoastră n-o să vă daţi în lături.
— Ah, ce bine aţi făcut că aţi venit! Altfel, la noi e îndeobşte mare plictiseală, i se adresă prietenos o altă prietenă, pe care n-o băgase chiar de loc în seamă pînă atunci — o roşcovană pistruiată cu o mutrişoară straşnic de hazlie, îmbu-joraltă de arşiţă şi de alergătură, şi care răsări Dumnezeu ştie de unde...
Neliniştea lui Pavel Pavlovici sporea din ce în ce mai mult. Pînă ia urmă, Velceaninov izbuti să se împrietenească pe deplin cu Nadia în livadă. Nu se mai uita la dînsul pe sub sprîncene ca adineaori şi pesemne părăsise gîndul de a-l diseca mai în amănunţime, ci rîdea cu hohote, se zbenguia şi de vreo două ori îl apucă chiar de mînă. Era nespus de fericită, iar pe Pavel Pavlovici nici nu-l băga în seamă ; parcă nici n-ar fi existat. Velceaninov se convinse că se alcătuise o adevărată conspiraţie împotriva lui Pavel Pavlovici. Nadia, în mijlocul unei mulţimi de fete, îl trăgea pe Velceaninov într-o parte f iar alte prietene în ceată îl momeau pe Pavel Pavlovici, sub felurite pretexte, în cu totul altă direcţie. Dar acesta se smulgea numaidecît din gloata lor, alerga drept la Velceaninov şi la Nadia, şi îşi vîra brusc capul pleşuv între dînşii, ciulindu-şi neliniştit urechea ca să prindă orice vorbă. La urmă nici nu se mai sinchisea. Naivitatea gesturilor şi a mişcărilor sale era surprinzătoare. Velceaninov nu putu să n-o remarce în chip deosebit pe Katerina Fedoseevna, care se lămurise că Velceaninov nu venise pentru dînsa, ci se interesa vădit de Nadia. Dar figura ei rămînea tot atît de calmă şi de blîndă ca şi mai înainte. Părea fericită că făcea parte din aceeaşi societate, putînd asculta spusele noului musafir j dar ea, sărăcuţa, nu era în stare să întreţină cu abilitate o conversaţie.
— Dar ce surioară admirabilă e Katerina Fedoseevna, spuse deodată Velceaninov Nadiei, la ureche.
510
— Ah, Katia 1 Nu-i pe lume un suflet mai bun decît al ei. E îngerul nostru protector. Sînt îndrăgostită de dînsa ! exclamă ea cu încîntare.
Sosi şi vremea prînzului la orele cinci şi se văzu cît de colo că nu era vorba de-o masă obişnuită, ci de una pregătită dinadins pentru musafir. Pe masă îşi făcură apariţia cîteva feluri destul de complicate pe lîngă cele obişnuite. Iar unul din ele era atît de ciudat, încît nimeni nu ştia cum se numeşte. Afară de vinurile curente de masă se ivi, de bună seamă tot în vederea oaspetelui, o sticlă de Tokay. La desert se servi, sub un pretext oarecare, şampanie. După ce bău un pahar mai mult, 'bătfînul Zahlebinin căpătă cea mai bună dispoziţie şi izbucnea în rîs la toate glumele lui Veloeaninov. La sfîrşit, Pavel Pavlovici nu se mai putu stăpîni. Vru şi el să producă efect şi făcu un calambur. Izbucni o explozie de rîs în capul mesei unde se afla Trusoţki, aşezat lîngă doamna Zahlebinina.
— Papa ! Papa! Pavel Pavlovici a făcut un calambur, exclamară într-un glas două fete mijlocii din familia Zahlebinin.
— Aha, va să zică face şi el jocuri de cuvinte. Spuneţi-mi şi mie ce calambur a făcut ? răspunse cu o voce gravă bă-trînul, zîmbind îngăduitor, în aşteptarea calamburului.
Cu greu înţelese gazda în ce consista jocul de cuvinte.
— A ! da, psalmodie, nedumerit, bătrânul. Hm ! In sfârşit, altă dată are să spună ceva mai reuşit, şi gazda rîse, înve-selindu-se.
—■ Pavel Pavlovici, nu-i cu putinţă să izbuteşti în toate, îl zădări în gura mare Măria Nikitişna. Dar vai 1 Doamne ! S^a înecat cu un os ! exclamă ea şi sări de pe scaun.
Se produse învălmăşeală. Dar Măria Nikitişna asta şi urmărea. Pavel Pavlovici se înecase numai cu vin, repezindu-se să bea ca să-şi ascundă jena. Dar Măria Nikitişna îi asigura pe toţi, jurîndu-se că era

„un os de peşte, că văzuse cu ochii săi, şi că din asta se moare".
—■ Să-i dăm un pumn la ceafă ! strigă cineva.
— Are dreptate ! adeveri cu glas tare Zahlebinin, iar amatoare se şi înfăţişară : Măria Nikitişna, prietena cea roşcovană (poftită şi ea la masă) şi, în sfîrşit, însăşi stăpîna casei care se înspăimîntă la culme : cu toţii voiau să-l lovească în ceafă pe Pavel Pavlovici. Trusoţki sări de la masă şi, smu-cindu-se din încleştarea tuturor, cîtva timp se văzu nevoit
să le explice îndelung că totul fusese numai o înecare cu vin şi că tuşea îi va trece neîntârziat — pînă ce lumea îşi dădu seama că la mijloc nu fuseseră decît ghiduşiile Măriei Nikitişna.
—■ Dar zurbagie mai eşti ! vru să se adreseze sever doamna Zahlebinina către Măria Nikitişna, dar nu se .putu stăpîni şi pufni într-un rîs nebun, cum rar i se întîmpla, ceea ce mări hazul tuturor.
După-prînz, cu toţii ieşiră la cafea pe terasă.
— Şi de ce zile minunate avem parte ! lăudă bătrînul natura cu efuziune, privind cu plăcere livada, numai că n-ar strica un pic de ploaie. Ei, mă retrag acuma ca să mă las puţin la odihnă ; iar voi distraţi-vă. Distrează-te şi tu, îi spuse lui Pavel Pavlovici, bătîndu-l uşurel cu palma pe umăr, pe cînd se re-trăgea.
După ce coborîră cu toţii în livadă, Pavel Pavlovici se repezi după Velceaninov şi-l apucă de mînă.
— Numai o clipă, vă rog, îi spuse încet, fierbînd. Amîndoi o luară pe-o cărăruie laterală, mai retrasă.
— Nu, să avem iertare... nu, nu... aici nu vă mai las, îi şopti el, înecîndu-se de furie şi apucîndu-l de mînecă pe Velceaninov.
— Cum ? Ce anume ? îl întrebă Velceaninov, holbînd ochii.
Pavel Pavlovici, însă, îl privi 'ţintă în tăcere, molfăind în gol din buze, cu un surîs mînzesc.
— încotro aţi luat-o ? Unde sîmteţi ? Totu-i gata pentru joc ! se auziră vocile fetelor, chemîndu-i stăruitor.
Velceaninov ridică din umeri şi se îndreptă spre societatea tinerilor. Pavel Pavlovici se luă în fugă după dînsul.
— Mă prind că v-a oerut o batistă, spuse lui Velceaninov Măria Nikitişna. Data trecută de asemenea şi-o uitase acasă.
— Veşnic şi-o uită, adăugă una din fetele mijlocii ale gazdei.
—• Iar şi-a uitat batista ! Pavel Pavlovici şi-a uitat batista. *Maman,* Pavel Pavlovioi are iarăşi guturai ! răsunară mai multe glasuri.
— Şi de ce mi cere singur ? Vai ce om timid sînteţi, Pavel Pavlovici ! îng.înă tărăgănat doamna Zahlebinina. Cu guturaiul nu-i de glumit. Vă trimit numaidecât o batistă, Şi
oare de ce capătă veşnic guturai ? adăugă stăpîna, retrăgîn-du-se, bucuroasă de prilejul de a se întoarce în casă.
— Am două batiste în buzunar şi nu-s de loc gutunărit! strigă în urma-i Trusoţki. Dar gazda pesemne nu-l auzi şi peste puţin timp, pe cînd Pavel Pavlovici se ţinea grăbit după ceilalţi, cit mai aproape de Nadia şi de Velceaninov, 0 jupî-neasă îl ajunse cu sufletul la gură şi-i aduse o batistă.
— Hai să jucăm, să jucăm de-a zicalele ! se auziră ţipete din toate părţile : parcă Dumnezeu ştie ce s-ar fi aşteptat tineretul de la proverbe.
Aleseră un loc şi se aşezară pe bănci, li căzu Măriei Nikitişna rîndul la ghicit. I se ceru să se îndepărteze cît mai mult şi să nu tragă cu urechea. în lipsa ei se împărţiră cuvintele. Măria Nikitişna se întoarse şi ghici într-o clipită.
După Măria Nikitişna urmă tînărul ciufulit, dl Ochelari albaştri. Faţă de dînsul se luară încă şi mai multe măsuri de pază : fu îndatorat să stea lîngă chioşc, cu faţa întoarsă spre gard. Tînărul cu înfăţişarea sumbră îşi îndeplini îndatoririle cu dispreţ, simţindu^se parcă înjosit. Cînd fu strigat, jucătorul veni la adunare, dar nu izbuti să ghicească nimic, deşi trecu de cîte două ori pe la fiecare partener, ascultîndu-l. Gîndi mult şi se posomori. Dar nu ieşi nimic din cugetarea lui.
Cu toţii rîseră de dînsul.
— Ce zicală stupidă ! mormăi, plin de indignare, tînărul şi, jignit, se retrase la locul său.
—■ Vai ce plictiseală ! se auziră mai multe voci. Veni şi .rîndul lui Velceaninov. I se porunci să se ascundă şi mai departe decît ceilalţi. Nici el nu ghici zicala.
— Straşnică plictiseală ! răsunară şi mai multe glasuri. —■ Acuma mă duc eu, zise Nadia.
•—• Nu, nu, acuma-i rîndul lui Pavel Pavlovici, să meargă Pavel Pavlovici, ţipară cu toţii în cor, înviorîndu-se cît de cît.
Pe Trusoţkî îl conduseră pînă la gard, într-un colţ. îl aşezară acolo cu faţa întoarsă. Puseră pe

roşcovană să-l păzească : nu cumva să se uite înapoi. Pavel Pavlovici îşi mai veni în fire şi se înveseli chiar, căutînd să-şi îndeplinească cu sfinţenie îndatorirea. Stătu ca un buştean cu ochii la gard, fără să îndrăznească a-şi întoarce capul. Roşcovana îl păzea de la vreo douăzeci de paşi mai în spate, după chioşc, cît mai aproape de ceilalţi, făcîndu-şi cu emoţie semne din ochi către fetele celelalte. Toţi, cu oarecare nelinişte, parcă se aşteptau

la ceva. Pregăteau ceva. Deodată, roşcovana făcu de după chioşc nişte semne cu mîinile. într-o clipă, toţi săriră în picioare şi o luară la fugă.

— Fugiţi, fugiţi şi dumneavoastră I îi şoptiră lui Velceani-nov vreo zece glasuri, alarmate din pricină că el rămăsese pe loc.

— Ce înseamnă asta ? Ce s-a întîmplat ? întrebă Veîcea-ninov, luînd-o la fugă după ceilalţi.

— Mai încet, nu strigaţi ! Lăsaţi-l să se holbeze la gard, iar noi s-o luăm la sănătoasa. Uite şi Nastia a fugit.

într-adevăr, roşcovana alerga de rupea pămîntul: parcă cine ştie ce s-ar fi întîmplat, şi făcea semne cu mîinile. în sfîrşit, ajunseră cu toţi dincolo de eleşteu, pe partea cealaltă a livezii. Sosind pe urmele lor, Velceaninov văzu cît de violent se certa Katerina Fedoseevna cu celelalte fete, mai ales cu Nadia şi cu Măria Nikitişna.

— Katia, dragă, nu te supăra ! o sărută Nadia.

— Bine-bine, n-am să spun mamei nimic, dar eu nu mai rămîn aici, fiindcă nu-i frumos ceea ce faceţi. Ce trebuie să gîndească bietul om acolo, în faţa gardului!

Katia plecă de milă. Ceilalţi rămaseră pe loc, neînduplecaţi şi neîndurători. Fetele insistară stăruitor pe lîngă Velceaninov să se prefacă, cînd îi va ajunge Pavel Pavlovici, ca şi cînd nu s-ar fi petrecut nimic.

— Iar acuma haideţi să ne jucăm de-a prinselea ! strigă, încîntată, roşcovana.

Pavel Pavlovici ajunse la grupul de tineri peste vreun sfert de ceas. Zece minute stătuse pesemne lîngă gard. Jocul de-a prinselea se încinsese de-a binelea şi avea succes : toţi ţipau foarte veseli... Pierzîndu-se cu firea de furie, Trusoţki sări de-a dreptul la Velceaninov şi-l apucă iarăşi de mînecă.

— Pentru cîteva clipite, rogu-vă !

— O, Doamne, ce-o mai fi vrînd şi ăsta cu clipitele lui ?!

— Vrea să-i ceară din nou o batistă, se auziră voci în urma lor.

— De data asta dumneavoastră sînteţi pricina... dumneavoastră aveţi toată vina... rosti Pavel Pavlovici, clănţănindu-i dinţii.

Velceaninov îl întrerupse şi-l sfătui împăciuitor să fie mai vesel : altfel toţi or să-şi bată joc şi mai rău de dînsul :

— De aceea vă şi întărită, fiindcă vă supăraţi, cînd toată lumea e bine dispusă.

Spre mirarea lui, sfatul său îl determină pe Pavel Pavlovici să-şi schimbe cu totul atitudinea. Se linişti numaidecît. Se amestecă printre jucători, ca şi cum el ar fi fost vinovatul. Luă parte la toate partidele şi cîtva timp fu lăsat în pace, primit la joc ca şi ceilalţi. în jumătate de ceas îşi redobîndi veselia. La toate partidele, cînd trebuia să-şi aleagă o pereche, el se oprea îndeobşte la trădătoarea cea roşcovană sau la una dintre surorile Zahlebinin. Spre uimirea lui, Velceaninov observă că Trusoţki inu îndrăznea aproape niciodată să intre în vorbă cu Nadia, deşi se gudura neîntrerupt pe lîngă dînsa sau în preajma ei. Situaţia de persoană neluată în seamă sau chiar urîtă de ea, el o socotea drept ceva necesar parcă şi natural. Dar în cele din urmă i se întinse o nouă cursă.

Jucau de-a v-aţi ascunselea. Jucătorii aveau voie să-şi schimbe locul la fugă şi să se pitească mai bine în altă parte. Pavel Pavlovici izbutise să se facă nevăzut într-un tufiş ; dar apoi, pe cînd alerga în căutare de alt adăpost, i se năzări să intre în casă. Fu zărit. Izbucniră ţipete. El urcă scara, sărind treptele, şi .se strecură într-o cămăruţă, unde. era un locu-şor cunoscut după un scrin — numai bun de ascuns. Roşcovana însă zbură pe urma sa, se furişă în vîrful degetelor pînă la uşă şi o închise frumuşei cu cheia. Ca şi mai înainte, toţi se opriră din joc şi fugiră iarăşi dincolo de eleşteu, la celălalt capăt al livezii. Peste vreo zece minute, Pavel Pavlovici — văzînd că nimeni nu-l caută — se uită printr-o ferestruică. Nimeni nu se mai zărea pe aproape. El nu cuteză să strige, te-mîndu-se să nu-i deştepte pe părinţi. Jupînesei şi îngrijitoarei li se poruncise cu străşnicie să nu se ivească si să nu răspundă la chemarea lui Pavel Pavlovici. I-ar fi putut deschide Katerina Fedoseevna ; dar ea — intrînd în odăiţa sa şi aşe-zîndu-se pe pat ca să mai reflecteze un pic — adormise buştean, pe negîndite. Aşa că Trusoţki

stătu închis vreme de un ceas încheiat. în sfîrşit, începură să apară, ca din întîmplare, ■cîte două-trei fete.
— Pavel Pavlovici, de ce nu veniţi la noi ? Ah, ce mai veselie e acolo ! Ne jucăm de-a teatrul. Alexei Tvanovici a jucat rolul de „prim-amorez".
— De ce nu coborîţi, Pavel Pavlovici ? Sînteţi uimitor ! i se adresau din treacăt alte fete.

— Cine-i uimitor ? răsună întrebarea doamnei Zahlebi-nina, care tocmai se 'trezise şi .se hotărîse, în sfîrşit, să facă o plimbare prin livadă şi să arunce o privire la jocurile „de copii" în aşteptarea ceaiului.
— Cine altul decît Pavel Pavlovici! îi răspunse cineva, arătîndu-i prin gesturi fereastra, în care se zărea mutra lui Trusoţki, palidă de furie, cu o strîmbătura în loc de zîmtoet.
— Ce poftă să stai închis, singur, cind toţi se veselesc ! spuse mama, clătinînd din cap.
Intre timp, Velceaninov căpătă, în sfîrşit, de 'la Nadia lămurirea cuvintelor rostite de dînsa adineauri că „se bucură de venirea lui dintr-o anumită pricină". Explicaţia avu loc pe o alee mai dosnică. Măria Nikitişna îl aduse dinadins pe Velceaninov, care tocmai lua parte la nişte jocuri şi începuse să se plictisească ; îl petrecu pînă pe aleea lăturalnică, unde îl lăsă singur cu Nadia.
— M-am convins pe deplin, ciripi ea cu un glăsuşor iute şi îndrăzneţ, că nu sînteţi de loc un prieten atît de bun al lui Pavel Pavlovici, cum <se lăudase acesta. Am socotit că numai dumneavoastră îmi puteţi face un serviciu aşa de important. Iată brăţara odioasă, zise Nadia, scoţînd cutiuţa dintr-un buzunărel, vă rog insistent să i-o înapoiaţi numaidecît, fiindcă eu n«am să-i adresez, personal, nici o vorbă în toată viaţa. De altfel, puteţi să-i spuneţi acestea ca din partea mea şi să adăugaţi ca nu cumva să mai îndrăznească pe viitor a da buzna aici cu cadouri. Restul am să i-l aduc la cunoştinţă prin alţii. Vreţi să-mi faceţi plăcerea asta, îndeplinindu-mi dorinţa ?
— Vai, pentru numele lui Dumnezeu, vă rog să mă dispensaţi de aşa ceva! exclamă în gura mare Velceaninov, apărîndu-se cu mîinile.
—• Cum adică ? Să vă dispensez ? rămase uimită Nadia de refuzul său şi-şi căscă ochii mari la 'dînsul, pierzînd dintr-o dată tonul pregătit dinainte. Era gata chiar să izbucnească în plîns, cînd Velceaninov pufni de rîs.
— Nu că aş fi... mi-ar face chiar mare bucurie... dar am eu socotelile mele cu dînsul...
— Ştiam că minţise : nu sînteţi prietenul lui! îl întrerupse, nerăbdătoare, Nadia, plină de înflăcărare. Niciodată n-am să mă mărit cu dînsul, să ştiţi asta ! Niciodată ! Nici nu-mi intră în cap cum a îndrăznit I Trebuie să-i înapoiaţi numaidecît

brăţara asta respingătoare. Altfel, ce-aş putea să fac ? Vreau cu tot dinadinsul s-o capete neapărat chiar azi, în aceeaşi zi cînd a dat-o — şi să sufere afrontul. Iar dacă va încerca el să mă pîrască tatei, atunci va vedea ce-o să păţească.
De după un tufiş ţîşni, cu totul pe neaşteptate, tînărul ciufulit, cu ochelari albaştri.
— Trebuie să-i înapoiaţi brăţara, tăbărî acesta asupra lui Velceaninov, măcar în numele dreptului femeii, dacă sînteţi într-adevăr la înălţimea problemei...
Dar nu-şi isprăvi vorba. Nadia îl trase din răsputeri de mînecă şi îl îndepărtă de Velceaninov.
—- Vai Doamne, prost mai eşti, Predposîlov ! răcni ea. Pleacă de aici ! Piei din faţa mea ! Şi să nu mai îndrăzneşti a trage cu urechea. Ţi-am poruncit doar să nu te apropii ! bătu ea mînios din picioruşe. Şi chiar după ce tînărul o zbughi din nou în tufişuri, Nadia, ca scoasă din fire, măsura aleea la dreapta şi la stînga, cu amîndouă palmele împreunate, scă-părînd din ochişori.
— Nici nu vă vine să credeţi ce proşti sînt ! izbucni ea, oprindu-se în faţa lui Velceaninov. Dumneavoastră vedeţi numai latura ridicolă. Dar întrebaţi-mă pe mine cum mă simt!
—- Dar acesta pesemne nu-i *el ?* Nu-i aşa ? Nu-i *el* ? întrebă cu un zîmbet pe Ibuze Velceaninov.
— Bineînţeles că nu-i *el.* Dar cum v-aţi putut închipui că ar ifi *el ?* surise Nadia, roşind. Nu-i decît un prieten de-al *lui.* Dar cum a fost în stare să-şi aleagă asemenea prieten ? Nu pricep, pentru nimic în lume. De altfel, ăsta are reputaţie de „viitor om de acţiune". Eu însă nu înţeleg nimic... Alexel Ivanovici, altuia n-am cui să mă adresez. Pentru ultima oară : îi daţi înapoi brăţara ori nu ?
—• Ei bine, o dau. Unde-i ?
— Ah, ce drăguţ sînteţi, şi ce bun ! se bucură pe loc Nadia întinzîndu-i cutiuţa. In schimb, am să vă cînt toată seara, căci eu cînt foarte frumos... ca să ştiţi... am minţit că nu-mi place muzica.

Ah, dacă aţi mai veni pe la noi, măcar o singură dată... ce bucuroasă aş fi ! V-aş povesti totul, totul, totul — şi încă multe altele... căci sînteţi ʳaşa de bun, aşa de bun ca... ca surioara mea, Katia !
Şi, într-adevăr, cînd intră în casă pentru ceai, Nadia cîntă două lomanţe cu o voce încă neformată şi nepusă la punct,
517
dar destul de plăcută şi de puternică. Cînd se întoarseră cu toţii din livadă, Pavel Pavlovici şedea comod instalat împreună cu părinţii la masa de ceai, pe care fierbea un mare samovar lîngă serviciul de ceai din porţelan de Sevres. Pesemne chibzuia, împreună cu bătrînii, despre nişte treburi foarte serioase — deoarece urma să plece peste două zile pentru nouă luni. Nu aruncă nici o căutătură celor veniţi din livadă şi îndeosebi lui Velceaninov. Se vedea cit de colo că Trusoţki nu „pîrîse", totul rămînînd deocamdată în linişte şi pace.
Cînd însă începu să cînte Nadia, veni numaidecît şi Pavel Pavlovici. Fata nu răspunse într-adins la o întrebare directă a lui. Dar acest lucru nu-l intimida pe Trusoţki şi nici nu-l făcu să şovăie. Se ipostă după sipeteaza scaunului ei şi întreaga lui înfăţişare arăta că acesta era locul lui pe care nu-l va ceda nimănui.
—• E rîndul lui Alexei Ivanovici ca să ne cînte, *maman !* Alexei Ivanovici vrea să cînte ceva ! strigară în cor aproape toate fetele, înghesuindu-se în jurul pianului, la care se aşează Velceaninov, plin de încredere în sine, gata să se acompanieze singur.
Se apropiară şi bătrînii, şi Katerina Fedoseevna, care rămăsese cu dînşii *şi* servise ceaiul în ceşti. Velceaninov alese o romanţă a lui Glinka, aproape necunoscută tuturor :
Cînd îţi deschizi cu graţie guriţa, Intieci în gîngurit chiar hulubiţa... '
Velceaninov cîntă romanţa numai pentru Nadia, cea mai apropiată de dînsul din întreaga asistenţă şi care stătea chiar lîngă cotul său. îşi pierduse de mult vocea, dar din rămăşiţele acesteia se putea deduce calitatea ei de odinioară. Velceaninov auzise romanţa asta pentru intîia oară acum vreo douăzeci de ani, pe cînd era student, cîntată de însuşi Glinka la o serată artistică şi literară numai cu bărbaţi, în casa unui prieten al defunctului compozitor. Fiind în vervă, Glinka cîntă din gură şi la pian bucăţile preferate din compoziţiile sale, printre care şi romanţa de mai sus. Nici vocea lui Glinka nu mai era faimoasă, dar Velceaninov păstră în amintire impresia extraordinară produsă tocmai de romanţa aceasta. Un virtuos cîntăreţ de salon n-ar fi repurtat nicicînd un asemenea succes. în această.romanţă intensitatea pasiunii
J18
sporeşte şi se înalţă cu fiecare vers, cu fiecare cuvînt. tocmai gradaţia atît de perfectă ar fi făcut ca orice notă falsă, o cît de mică şarjare sau denaturare — care îndeobşte trec neobservate la opere — să distrugă şi să deformeze tot sensul bucăţii. Pentru a cînta bine o bucată aşa de mică, dar extraordinară, era absolută nevoie de perfecţiune, de o adevărată şi deplină inspiraţie, de o pasiune autentică sau o deplină înţelegere a poeziei sale. Altfel, romanţa ar fi părut nu numai neizbutită ; ci inexpresivă şi poate chiar şocantă. Nu s-ar fi putut exprima un sentiment de dragoste atît de intens, fără a provoca o impresie dezgustătoare ; dar firescul şi simplitatea au salvat totul.
Velceaninov îşi aducea aminte că pe vremuri reuşea să interpreteze foarte bine această romanţă. Aproape îşi însuşise maniera de a cînta a lui Glinka. Iar acum, de la primele note, de la cele dintîi versuri, o adevărată înflăcărare îi cuprinse inima, înfiorîndu-i vocea. Cu fiecare cuvînt al romanţei, pasiunea izbucnea şi se dezvăluia. In ultimele versuri se dezlănţuia patima. Velceaninov cîntă ultima strofă a romanţei cu privirile scînteietoare îndreptate spre Nadia :
Să *te privesc în ochi am cutezanţa Şi-fi sorb pe buze, nu-ţi ascult românia. Pe gură vreau să te sărut mult, mult Şi clntul inimii să ţi-l ascult.*
Atunci Nadia simţi o înfiorare în tot trupul, ba se clătină cniar, dîndu-se un pic înapoi. I se îmbujorară obrajii ca para focului şi, în aceeaşi clipă, Velceaninov citi pe faţa-i ruşinată şi cam speriată ca o sclipire de înţelegere. O încîntare şi în acelaşi timp o nedumerire licăriră pe figurile tuturor ascultătoarelor. Fiecare parcă găsea nepotrivit modul acesta de a cînta şi totuşi toate chipurile tinereşti ca şi toţi ochişorii lor străluceau şi scînteiau şi parcă mai aşteptau ceva. Faţa Ka-terinei Fedoseevna era aşa de radioasă, că Velceaninov o găsi aproape frumoasă.
— Splendidă romanţă! mormăi, puţin încurcat, bătrînul Zahlebinin, dar n-o găsiţi... prea tare ? E plăcută, dar prea tare...
— într-adevăr, prea tare... dădu să încuviinţeze doamna Zahlebinina, dar Pavel Pavlovici nici n-o lăsă să-şi isprăvească vorba. Sări înainte şi, pierzîndu-şi firea, o apucă de mînă ca un nebun pe Nadia şi o îndeipărtă de Velceaninov, la

519

care se repezi şi, ţintuindu-l cu o căutătură pierdută, îşi mişcă în gol buzele tremurînde.
— Vă rog, o clipită numai! rosti cu greu Trusoţki, în cele din urmă.
Velceaninov îşi dădu seama că un răgaz chiar de o clipă l-ar putea face pe acest domn să comită un act de zece ori mai nerod. De aceea îl apucă în grabă de mînă şi, fără să ia tn seamă nedumerirea generală, îl scoase pe terasă şi amîndoi coborîră scara, ajungînd în livada unde între timp se întu-nericise.
— înţelegeţi că trebuie să plecaţi numaidecît, împreună cu mine ? spuse Pavel Pavlovici.
— Ba nu înţeleg de fel...
— Vă aduceţi aminte ? rosti Pavel Pavlovici cu o şoaptă deznădăjduită. Mai ţineţi minte că mi-aţi cerut să vă spun *totul, totul,* în mod deschis, adică „ultimul cuvînt"... Vă mai amintiţi ? Ei bine, aflaţi că a sosit vremea să rostesc cuvîntul acesta.... şi acum haidem să plecăm I
Velceaninov se gîndi o clipă, îl mai privi o dată pe Pavel Pavlovici şi consimţi să plece. Retragerea lor anunţată pe neaşteptate îi nemulţumi pe bătrîni şi revoltă la culme pe toate fetele.
— Luaţi măcar încă o ceaşcă de ceai... îi pofti doamna Za-hlebinina.
— Dar pe tine ce te-a apucat ? se adresă, sever şi nemulţumit, bătrînul către Pavel Pavlovici, care zîmbea încîntat de sine şi nu rostea nici un cuvînt.
— Pavel Pavlovici, de ce ni-l luaţi pe Alexei Ivanovici ? gîngureau tînguitor fetele, fukjerîndu-l din cînd în cînd cu priviri îndîrjite. Iar Nadia îi aruncă o privire aşa de mînioasă, că el nu-şi putu stăpîni o grimasă ; dar nu se dădu bătut.
— Pavel Pavlovici a avut amabilitatea să-mi aducă aminte, şi-i sînt recunoscător pentru asta, de-o afacere extrem de importantă, de care era cît pe ce să uit, rosti Velceaninov, su-rîzînd.
Apoi el strînse mîna stăpînului, se înclină înaintea stă-pînei şi a fetelor, în special faţă de Katia, ceea ce se remarcă de către cei prezenţi.
— Vă mulţumesc pentru vizita ce ne-aţi făcut şi oricînd vom fi bucuroşi, cu toţii, de a vă vedea, încheie insistent bătrînul Zahlebinin.
520
— Sîntem încîntaţi, adăugă cu căldură stăpina.
—■ Să mai veniţi, Alexei Ivanovici! Mai poftim pe la noi! se auziră nenumărate voci de pe terasă, cînd Velceaninov luă loc în caleaşca împreună cu Pavel Pavlovici.
Iar un glăscior şopti mai încetinel :
—• Să mai veniţi, dragul nostru Alexei Ivanovici!
„Asta-i roşcovana !" îşi zise Velceaninov.
XIII
De *partea cui se înclină balanţa ?*
Velceaninov se putea gîndi la fata cea roşcovană. Dar între timp un sentiment de ciudă şi de regret îi împovăra sufletul. De altfel, în tot cursul acestei zile, petrecute parcă aşa de vesel, tristeţea nu-l părăsise aproape de loc pe Velceaninov. înainte de a fi cîntat romanţa, el nu ştia cum să-şi gonească urîtul. Poate de aceea o şi cîntase cu atîta ardoare.
„Şi m-am putut înjosi eu pînă într-atîta, încît să uit totul I" începu el să-şi facă reproşuri, dar îşi goni în grabă gîndurile sumbre. De altfel, i se şi păru umilitor faptul de a se tîngui. Mai mare plăcere i-ar face să se supere pe careva.
—• Do-bi-to-cul ! şopti furios Velceaninov, cătînd cu coada ochiului spre Pavel Pavlovici, care şedea tăcut alături de dîn-sul în caleaşca.
Pavel Pavlovici tăcea cu încăpăţînare, poate concentrîn-du-se şi pregătindu-se. Cu un gest nerăbdător, Trusoţki îşi scotea din cînd în cînd pălăria din cap şi îşi ştergea fruntea cu o batistă.
— Transpiră I se îmbufna Velceaninov.
O singură dată îl întrebă Pavel Pavlovici pe birjar : dacă vine furtună ori nu ?
— Şi încă ce furtună ! Vine negreşit ! Toată ziulica a fost zăduf.
Cerul într-adevăr se întunecase. Fulgere scăpărau în zare. Se întoarseră în oraş pe la zece şi jumătate.
— Vă însoţesc pînă acasă, se adresă prevenitor Trusoţki lui Velceaninov, cînd ajunseră aproape de casa acestuia.
— îmi închipui. Dar vă anunţ că mă simt cam bolnav...
521

"TI

— N-am să va reţin prea mult. N-o să stau mult.
Cînd ajunseră acasă, Pavel Pavlovici intră pentru o clipa la portăreasa Mavra.
—■ De ce-aţi dat pe la poartă ? îl întrebă aspru Velceaninov, cînd Trusoţki îl ajunse din urmă.
Amîndoi intrară în cameră.
— Aşa, mai nimic... pentru birjar...
—■ Să ştiţi că n-o să vă dau nimic de băut.
Musafirul nu răspunse, Velceaninov aprinse luminările, iar Pavel Pavlovici se lăsă numaidecît într-un fotoliu. Velceaninov se opri încruntat drept în faţa lui.
— Vă făgăduisem să vă spun şi eu „ultimul" meu cuvînt, rosti gazda cu înverşunare lăuntrică pe care şi-o putea încă stăpîni. Iată-l : socot cit se poate de sincer că toate chestiunile dintre noi sînt tranşate... aşa că nici nu mai avem ce să vorbim. Mă auziţi ? N-avem despre ce vorbi. De aceea oare n-ar fi mai bine s-o luaţi numaidecît din loc, ca să pot închide uşa după dumneavoastră ?
— Bine ; atunci să încheiem socotelile, Alexei Ivanovici ! rosti cît se poate de blajin Pavel Pavlovici, cătîndu-i drept în ochi.
— Cum ? So-co-te-li-le ? răspunse Velceaninov, extrem de surprins. Ce expresie ciudată! Despre ce socoteli poate fi vorba ? Aha ! N-o fi acesta „ultimul cuvînt" al dumneavoastră, pe care aţi făgăduit adineaori să mi-l destăinuiţi ?
— **Tocmai acesta-i I**
— N-avem ce socoteli să mai încheiem. Ele au fost de mult încheiate ! îl înfruntă cu mîndrie Velceaninov.
— Aşa vă închipuiţi ? rosti Pavel Pavlovici pe un ton hotărît şi, împletindu-şi degetele amînduror mîinilor, le întinse bizar înainte, în dreptul pieptului.
Velceaninov nu-i răspunse şi începu să măsoare odaia în lung şi în lat cu paşi apăsaţi. „Oare n-o fi vorba de Liza ? De Liza ?" gemu în sine.
— Atunci spuneţi-mi ce socoteli vreţi să încheiem ? i se adresă Velceaninov după o tăcere destul de lungă.
Intre timp, Trusoţki, ţinînd mai departe mîinile în faţă, îl urmărea cu ochii cum se plimba prin cameră.
— Să nu vă mai duceţi de loc pe acolo, rosti aproape în şoaptă Pavel Pavlovici, cu un ton de implorare, şi se săltă scurt de pe scaun.
— Cum ? Va- să zică numai 'despre asta voiaţi să-mi vorbiţi ? spuse cu un rîs înveninat Velceaninov. Drept să vă spun, pe ziua de astăzi m-aţi uluit, izbucni el sarcastic, dar îşi schimbă pe loc expresia figurii. Ascultaţi-mă, reluă cu tristeţe vorba, într-un elan de sinceritate, cred că niciodată şi prin nimic nu m-am înjosit în viaţă ca astăzi. Mai întîi, am primit să vă însoţesc ; în al doilea rînd — prin comportarea mea de acolo. Totul a fost atît de meschin, de jalnic... M-am degradat, m-am ticăloşit, primind invitaţia... uitînd pe ce lume mă găsesc... Apoi mai este ceva ! Dar îşi luă seama numaidecît. Ascultaţi-mă : m-aţi luat azi prin surprindere : eram surescitat, bolnav...' De altfel, n-am de ce să mă justific ! N-am să mai calc niciodată pragul casei aceleia. Vă asigur că nu mă atrage nimic acolo, conchise el cu fermitate.
— Adevărat ? Chiar aşa e ? exclamă Pavel Pavlovici în culmea bucuriei.
Velceaninov îl privi cu dispreţ şi începu să măsoare din nou odaia.
— Pesemne v-aţi hotărît să fiţi fericit cu orice preţ ? nu-l răbda inima pe Velceaninov să nu remarce.
—■ Da, da ! adeveri în surdină Pavel Pavlovici, într-o explozie de naivitate.
„E un tip grotesc, îşi zise Velceaninov. E mai curînd prost decît rău. Asta însă nu mă priveşte. Nu pot decît să-l urăsc... şi nici măcar asta nu merită !"
— Într-adevăr, eu sînt „eternul soţ" ! recunoscu Pavel Pavlovici, zîmbind supus şi resemnat. De mult vă cunoşteam expresia asta, Alexei Ivanovici... încă din vremea cînd locuiam împreună în oraşul T... Multe expresii de-ale dumneavoastră mi-au rămas întipărite în minte dintr-un an întreg. Rîndul trecut, cînd aţi vorbit aici despre „eternul soţ", mi-am dat numaidecît seama despre cine putea fi vorba.
Mavra intră cu o sticlă de şampanie şi cu două pahare.
— Să nu vă fie cu supărare, Alexei Ivanovici, ştiţi doar că nu mă pot lipsi de asta. Dar să nu mi-o luaţi în nume de rău. Socotiţi-mă drept un om străin şi mai prejos de dumneavoastră...

— Bine, încuviinţă cu scîrbă Velceaninov.., Dar vă asigur că nu mă simt de loc bine,
522
523
— Vai de mine... n-am s-o lungesc prea mult... doar două minute ! îndrugă Pavel Pavlovici. Numai un singur păhărel, altfel gîtlejul...
Dădu peste cap paharul cu lăcomie şi se aşeză, aruncînd o privire aproape duioasă asupra lui Velceaninov. Mavra ieşi. —' Ce mîrşăvie ! murmură gazda.
— Asta s-a petrecut numai din pricina prietenelor sale, rosti, înviorat, Pavel Pavlovici, revenindu-şi de-a binelea în fire.
— Cum ? Ce ? A, sînteţi cu gîndul tot la întîmplarea aceea...
— Numai prietenele ei sînt de vină. Şi-i încă aşa de tînără I... Face pe grozava de prea multă cochetărie, zău aşa ! E chiar adorabil ! Mai tîrziu, va fi cu totul altfel. Voi fi robul ei, gata să-i fac toate voile. Ba va fi împresurată de respect... va avea societate... în sfîrşit, se va putea transforma cu timpul.
„Ar trebui, totuşi, să-i înapoiez brăţara!" se gîndi, preocupat, Velceaninov, pipăind cutiuţa din buzunarul hainei.
—• Chiar dumneavoastră aţi remarcat că sînt hotărît să-mi refac fericirea. Eu trebuie neapărat să mă însor, Alexei Iva-novici, urmă confidenţial şi puţin mişcat Pavel Pavlovici. Altfel ce-o să iasă din mine ? Vedeţi doar singur ! şi arată cu degetul spre sticlă. Iar asta nu-i decît o parte din... calităţile mele. Nu pot trăi fără însurătoare şi fără o adoraţie. O voi adora şi voi reînvia.
„Şi de ce mi-o fi spunînd toate acestea ?", îşi zise Velceaninov, gata să pufnească în rîs. De altfel, toate acestea îi păreau fără sens.
— iSpuneţi-mi, vă rog, de-a drepul de ce m-aţi cărat acolo ? îl apostrofă Velceaninov. Ce nevoie aţi avut de mine ?
— Ca să fac un experiment... se fîstîci Pavel Pavlovici.
— Ce experiment ?
— Să urmăresc efectul... înţelegeţi-mă, Alexei Ivanovici, eu abia de-o săptămînă mă duc pe acolo în calitate de... rosti el, din ce în ce mai emoţionat. Cînd v-am întîlnit ieri, mi-am zis : „Eu încă n-am văzut-o într-o societate de oameni străini, adică faţă şi de alţi bărbaţi..." Era un gînd stupid... îmi dau perfect de bine seama abia acum... şi absolu' de prisos. Ţineam însă la asta cu tot dinadinsul.„ din pricina caracterului meu nefericit,..
524
Trusoţki îşi înălţă capul şi roşi.
„Oare e adevărat ce spune ?" se gîndi Velceaninov în culmea mirării.
—• Şi care-i rezultatul ? întrebă el cu glas tare. Pavel Pavlovici zîmbi dulceag şi parcă viclean.
— Nu s-au petrecut decît copilării, pline de drăgălăşenie ! Prietenele ei poartă toată vina. Vă rog să mă iertaţi, Alexei Ivanovici, pentru comportarea mea prostească faţă de dumneavoastră. N-am să mai fac, şi niciodată n-are să se mai întîmple aşa ceva.
— Dar nici eu n-o să mă mai arăt pe acolo, zîmbi Velceaninov.
— Asta-i şi dorin{a mea.
Velceaninov se simţi scînbit şi rosti enervat: —• Doar nu-s eu singurul bărbat de pe lume... mai sînt şi alţii...
Pavel Pavlovici roşi din nou.
— îmi pare rău să aud din gura dumneavoastră asemenea vorbe, Alexei Ivanovici, şi vă rog să mă credeţi că prea mult o respect pe Nadejda Fedoseevna...
—■ Scuzaţi-mă, scuzaţi-mă, n-am avut intenţia să fac vreo insinuare... totuşi mi se pare cam surprinzător faptul că mi-aţi supraapreciat posibilităţile de a plăcea... şi... că v-aţi pus nădejdea în mine cu atîta încredere...
—■ Am avut încredere,[N]bazat tocmai pe cele ce se petrecuseră odinioară.
— Dacă-i aşa, înseamnă că dumneavoastră mă socotiţi şi acum drept un om de onoare ? zise Velceaninov, oprindu-se scurt în faţa lui Trusoţki.
în altă împrejurare, s-ar fi îngrozit el însuşi de o întrebare aşa de naivă şi de neaşteptată.
—• Totdeauna v-am socotit aşa, rosti Pavel Pavlovici, cobo< rîndu-şi ochii în pămînt.
—■ Bineînţeles, fără îndoială... Dar nu despre asta-i vorba. Voiam numai să spun că în ciuda

oricăror... idei preconcepute ?
— Da, în ciuda ideilor preconcepute !
— Nici cînd aţi sosit la Petersburg ?
Velceaninov nu se putu stăpîni de a pune această întrebare simţind el însuşi cît de nelalocul ei îi era curiozitatea.
525
— Chiar cind am sosit la Petersburg, vă socoteam oinui cel mai onorabil de pe lume. Totdeauna v-am stimat, Alexei Ivanovici.
Pavel Pavlovici îşi ridică ochii şi îl privi făţiş, fără nici o sfială, pe adversarul său. Velceaninov simţi deodată o îngrijorare. N-ar fi vrut, pentru nimic în lume, să se producă vreo izbucnire nepotrivită, provocată de dînsul.
. — V-am iubit, Alexei Ivanovici, se hotărî dintr-o dată Pavel Pavlovici ,să-şi deschidă sufletul, şi în anul acela, cit aţi stat în oraşul T., v-am iubit. Dumneavoastră nu v-aţi dat seama, urmă Trusoţki cu un tremur în glas, care îl îngrozi pe Velceaninov. Eu mă aflam pe o treaptă inferioară în comparaţie cu dumneavoastră, ea să mă fi putut observa. Dar poate nici nu avea vreun rost. în cursul acestor nouă ani din urmă, mi-am amintit adesea de dumneavoastră, fiindcă un an ca acela n-am mai avut în toată viaţa mea. în ochii lui Pavel Pavlovici scapără o lumină stranie. Mă urmăreau expresii şi idei de-ale dumneavoastră. îmi reveneaţi în memorie ca un om care nutreşte cele mai bune sentimente, o persoană cultivată în mod remarcabil, înzestrată cu multă inteligenţă. „Marile idei nu ne vin atîta de la o minte mare, cît de la o inimă mare" ; vorba asta dumneavoastră aţi spus-o, poate aţi şi uitat-o ; eu însă mi-o aduc aminte. V-am socotit totdeauna ca un om cu inimă mare şi am crezut în dumneavoastră... neţinînd seama de nimic...
Un tremur îi înfiora bărbia. Velceaninov se înspăimîntă. Trebuia să pună capăt, cu orice preţ, acestor efuziuni neaşteptate.
— Destul, vă rog, Pavel Pavlovici, mormăi el, iritat, şi xoşi. De ce ? De ce ? răcni. De ce vă legaţi de un om bolnav, iritat, aproape aiurind, şi-l tîrîţi prin toate tainiţele acestea... în vreme ce toate nu-s, de fapt, decît vedenii, miraj, minciună, ruşine, falsitate... fără nici o măsură... într-adevăr ăsta-i lucru] de căpetenie şi cel mai ruşinos : că nu-i nici o măsură. Totu-i o nerozie : amindoi sîntem nişte oameni viciaşi, nesinceri şi ticăloşi... Şi dacă vreţi, dacă vreţi, vă dovedesc numaidecî! nu numai că nu mă iubiţi, ci mă urîţi din răsputeri şi minţiţi fără să vă daţi singur seama. M-aţi luat şi m-aţi dus acolo nu ca să faceţi ce-aţi spus — adică să vă puneţi la încercare logodnica... (ce-i mai poate trece unui om prin cap !) Iată care-i adevărul : m-aţi văzut ieri şi v-a cuprins iarăşi furia.
526
M-aţi dus acolo ca să mi-o arătaţi şi să-mi spuneţi: „O vezi cum arată ! Ei bine, ea va fi a mea. Ian încearcă şi acum !"... M-aţi înfruntat. Cine ştie ? Poate singur nu v-aţi dat seama. Dar acesta-i adevărul, l-aţi simţit foarte bine... Dar pentru a face asemenea provocare, e nevoie neapărat de ură. Şi, într-adevăr, mă urîţi I
Velceaninov alerga prin odaie, răcnind. Se simţea jignit, ofensat, umilit mai cu seamă la gîndul că se înjosea astfel înaintea lui Pavel Pavlovici.
— Am vrut să mă împac cu dumneavoastră, Alexei Ivanovici, se apără brusc Trusoţki, pe un ton hotărît, prin cuvinte scurte şi întretăiate. Iar 'bărbia începu să-i tremure din nou.
O furie sălbatică îl cuprinse pe Velceaninov, ca şi cum ar fi suferit cea mai cumplită ofensă.
— Repet încă o dată, urlă Velceaninov, v-aţi agăţat de un om bolnav, dărîmat, ca să-i smulgeţi în delir nu ştiu ce cuvînt irealizabil pe care acesta nu voia să-l rostească. Să dăm lucrurile pe faţă : noi facem parte din lumi deosebite, să vă intre o dată asta în cap... apoi... apoi între noi se află un mormînt ! încheie el, bîiguind... şi dintr-o dată îşi veni în fire.
— De unde puteţi şti... Faţa lui Pavel Pavlovici se crispa şi se făcu albă ca varul, de unde puteţi şti ce înseamnă pentru mine acest mic mormînt în inima mea ! răcni Trusoţki, păşind spre Velceaninov şi lovindu-se cu pumnul în piept cu un gest ridicol, dar cumplit. Cunosc şi eu acest mormînd micuţ, amîn-doi stăm faţă în faţă la stînga şi la dreapta lui, dar spre mine se află mai mare parte de mormînt decît spre dumneavoastră... Cu mult mai mare... bîlbîia Trusoţki în delir, continuînd să se lovească cu pumnul în piept. Da, mai mare... mai mare...
Deodată, un sunet neobişnuit al clopoţelului de la uşă îi dezmetici pe cei doi parteneri. Cineva sunase aşa de tare, vrînd parcă să sfărîme clopoţelul din prima smucitură.
— Nimeni nu sună aşa Ia mine, rosti încurcat Velceaninov.

— Dar nici la mine n-o fi sunînd, şopti înfricoşat Pavel Pavlovici, care îşi veni şi el în fire, preschimbîndu-se pe loc în vechiul Pavel Pavlovici. Velceaninov se încruntă şi se duse să deschidă uşa.
— Dacă nu mă înşel, sînteţi domnul Velceaninov ? se auzi din antreu o voce tinerească, sonoră, plină de o neobişnuită încredere în sine.
537
— Ce doriţi ?
—■ Am o informaţie precisă, urmă vocea răsunătoare, că în momentul acesta se află la dumneavoastră un oarecare Tru-soţki. Trebuie să-l văd neapărat chiar acum.
Lui Velceaninov i-ar fi făcut plăcere să-l dea afară pe scară, cu o lovitură de picior, pe acest domn umflat în pene. Dar, după o clipă de gîndire, se dădu în lături şi îl lăsă să intre înăuntru.
— Iată-l pe domnul Trusoţki, intraţi I
XIV
Saşenka şi Nadenka
In odaie intră un bărbat foarte tînăr, cam de vreo nouăsprezece ani, poate şi mai puţin — atît de tinerească îi era figura frumoasă, mîndră şi încrezută. Era îmbrăcat convenabil ; oel puţin tot ce purta, îi şedea bine. întrecea pe omul de statură mijlocie. Un păr negru, bogat, şi nişte ochi negri mari şi semeţi dădeau fizionomiei sale o expresie aparte. Numai nasul îi era cam plinuţ şi un pic avîntat în sus. Fără aceste mici cusururi, ar fi fost o frumuseţe de băiat. El intră în casă cu un aer important.
— Mi se pare că am ocazia de a vonbi cu domnul Trusoţki, spuse răspicat, subliniind cu deosebită plăcere cuvîntul „ocazia" — lăsînd astfel a se înţelege că n-avea nici o onoare şi nici o plăcere de a sta de vorbă cu domnul Trusoţki.
Velceaninov începu să priceapă cum stăteau lucrurile. Prin mintea lui Pavel Pavlovici fulgeră o bănuială. Pe faţă i se întipări neliniştea. Totuşi, nu se dădu bătut.
— Neavînd onoarea de a vă cunoaşte personal, răspunse cu prestanţă Trusoţki, bănuiesc că nici nu există vreo posibilitate de a sta de vorbă cu dumneavoastră.
— Ascultaţi-mă mai întîi şi numai după aceea daţi-vă cu părerea, rosti tînărul cu o desăvîrşită încredere în sine.
Apoi străinul îşi puse monoclul cu rama de baga, care-i atîrna de un şnur *şi* privi lung sticla de şampanie de pe masă.
528
După ce cercetă îndestul butelia, musafirul îşi scoase monoclul, se întoarse iarăşi spre Pavel Pavlovici şi uraiă:
— Alexandr Lobov.
— Şi ce-i aceea Alexandr Lobov ?
— Eu sînt. N-aţi mai auzit de mine ?
— Nu.
— într-adevăr, cum m-aţi fi putut cunoaşte ? Drept vorbind, vin cu o chestiune importantă care vă priveşte îndeaproape. Dar mai întîi, daţi-mi voie să mă aşez. Sînt obosit...
—■ Luaţi loc, zise Velceaninov.
Dar tînărul se şi aşezase înainte de a fi primit invitaţia, Cu toată durerea de piept care i se înteţea, pe Velceaninov îl interesa această mică obrăznicătură. Pe figura lui drăgălaşă şi rumenă de adolescent Velceaninov întrezări un aer de îndepărtată asemănare cu Nadia.
— Staţi jos şi dumneavoastră, se adresă tînărul lui Pavel Pavlovici, făcîndu-i un gest neglijent cu capul spre scaunul din faţă.
— Nu-i nimic, pot sta foarte bine şi-n picioare.
— O să obosiţi... Domnule Velceaninov, puteţi rămînea şi dumneavoastră aici.
— De altfel, nici n-am de ce să mă duc. Eu mă aflu doar acasă la mine.
— N-aveţi decît ! De altfel, aş dori să fiţi de faţă la explicaţia pe care voi avea-o cu domnul acesta. Nadejda Fe-doseevna mi-a vorbit în termeni destul de măgulitori despre dumneavoastră.
— Ian te uită ! Cînd a apucat să vorbească ?
— îndată după plecarea dumneavoastră. Ghiar acum vin de acolo. Iată cum stau lucrurile, domnule Trusoţki, începu el cu jumătate de gură, răsturnat în fotoliu, întorcîndu-se spre Pavel Pavlovici care rămăsese în picioare. Noi, adică eu şi Nadejda Fedoseevna, ne iubim de mult şi ne-am dat unul altuia cuvîntul. Iar dumneavoastră vă puneţi de-a curmezişul nostru. Am venit pentru a vă face propunerea

ca să vă daţi la o parte. Sînteţi dispus s-o acceptaţi ?
Pavel Pavlovici şovăi o clipă. Păli, dar un surîs maliţios îi întinse buzele.
— Nu-s dispus cîtuşi de puţin, îi-reteză el vorba în chip laconic.
529
— Va să zică aşa... făcu tînărul şi se răsuci în fotoliu, punîndu-şi picior peste picior.
— De altfel, nici nu ştiu cu cine vorbesc, adăugă Pavel Pavlovici, şi îmi zic că n-are nici un rost să continuăm discuţia.
Cu aceste cuvinte Trusoţki găsi şi el de cuviinţă să se aşeze.
— V-am spus doar că o să obosiţi, observă în treacăt tînărul. Adineaori am avut prilejul să vă aduc la cunoştinţă că numele meu este Lobov şi că eu şi cu Nadejda Fedoseevna ne-am dat unul altuia cuvîntul. Prin urmare, nu puteţi spune, ca adineaori, că nu ştiţi cu cine aveţi de-a face. De asemenea aţi greşi dacă v-aţi închipui că n-am avea despre ce vorbi. Chestiunea nu mă priveşte numai pe mine, ci şi ipe Nadejda Fedoseevna, pe care o sîcîiţi fără ruşine. Vedeţi deci că există motiv pentru explicaţie.
Rosti printre dinţi vorbele acestea, ca un filfizon, abia catadicsind să pronunţe cuvintele. îşi puse din nou monoclul şi, cît vorbi, dădu impresia că priveşte ceva.
— Daţi-mi voie, tinere... exclamă, fierbînd, Pavel Pavlovici. Dar „tînărul" i-o reteză numaidecît :
— In orice altă împrejurare v-aş fi interzis să-mi spuneţi „tinere" ; acum însă trebuie să recunoaşteţi că tinereţea este avantajul meu principal faţă de dumneavoastră şi astăzi, de pildă, aţi fi dorit din tot sufletul — cînd aţi dăruit brăţara — să fi fost măcar un pic mai tînăr.
— Ah, ţîncule ! murmură Velceaninov.
— în orice caz, stimate domn, se corectă cu demnitate Pavel Pavlovici, motivele invocate de dumneavoastră, pe care le socot îndoielnice şi lipsite de cuviinţă, nu-mi par de natură să justifice continuarea convorbirii noastre. Acestea sînt nişte chestiuni copilăreşti şi fără noimă. Mîine îl voi vizita şi voi sta de vorbă cu prea stimatul Fedosi Semionovici. Iar pentru moment vă rog să mă lăsaţi în pace.
— Admiraţi demnitatea acestui om, exclamă tînărul, scos din fire, adresîndu-se cu înflăcărare lui Velceaninov. Nu-i destul că-i gonit de acolo. Că scoate lumea limba la el! El mai vrea să se ducă mîine acolo pentru a ne denunţa bă-trînului. Nu-i asta o dovadă, om încăpăţînat ce sînteţi, că vreţi să luaţi fata cu de-a sila, cumpărînd-o de la nişte oameni care au căzut în mintea copiilor şi care, datorită unei barbarii
530
sociale, îşi păstrează puterea asupra ei ? Ea v-a arătat doar, cu vîrf şi îndesat, dispreţul. Nu v-a înapoiat chiar astăzi necuviinciosul cadou —• brăţara dumneavoastră ? Ce vreţi mai mult ?
— Nimeni nu mi-a înapoiat nici un fel de brăţară... şi nici nu-i posibil aşa ceva, zise Pavel Pavlovici, cutremurîndu-se de
indignare.
—■ Cum se poate ? Oare domnul Velceaninov nu v-a în-
mînat-o ?
„Uf, dracu să te ia !" se gîndi Velceaninov.
—■ într-adevăr, rosti el, încruntîndu-se, Nadejda Fedoseevna mi-a încredinţat astăzi această cutioară, ca să v-o transmit dumneavoastră, Pavel Pavlovici. N-am vrut s-o iau, dar ea a stăruit... iat-o... mi-e necaz că...
Scoase din buzunar cutiuţa şi, fîstîcit, o întinse lui Pavel Pavlovici care rămase înmărmurit.
-—■ De ce nu i-aţi predat-o pînă acum ? se adresă cu severitate tînărul lui Velceaninov.
— N-am avut prilejul, se încruntă acesta. ■— Curios !
— Cuum ?
■—■ E cel puţin curios, n-am dreptate ? Să zicem însă că-i o
simplă neînţelegere.
Velceaninov simţi că-i vine să sară şi să-i tragă o urecheală băieţandrului. Nu se putu însă abţine de a nu izbucni în rîs la adresa acestuia ; băieţandrul izbucni şi el îndată în rîs. Pavel Pavlovici nu rîdea. Dacă Velceaninov ar fi prins privirea năprasnică a acestuia aţintită asupra sa în timp ce rîdea de Lobov —• ar fi înţeles că omul acesta trecea în clipa aceea o anumită limită primejdioasă. Velceaninov nu-i văzu privirea, dar îşi dădu seama că trebuie să-l susţină pe Trusoţki.
—■ Domnule Lobov, ascultaţi-mă şi pe mine, începu Velceaninov pe un ton prietenesc, fără a mă pronunţa asupra unor alte aspecte ale chestiunii, în care nu ţin să mă amestec, mi-aş îngădui să vă atrag atenţia că Pavel Pavlovioi, cerînd mîna Nadejdei Fedoseevna, se bucură în primul rînd de con-simţămîntul acestei familii respectabile, iar în al doilea rînd are o situaţie frumoasă şi onorabilă şi, în sfîrşit, avere... prin urmare, e firesc să se mire văzînd un asemenea rival — un om poate admirabil înzestrat, dar atît de tînăr, încît nu poate fi
531
" |ft^^fflflHP^^*"J**"""*TP^^^^^W^^^Hfli^Bli^^^**"""*
iuat drept un rivai serios... şi de aceea are dreptate invitiri-du-vă să puneţi capăt discuţiei.
■— Ce înseamnă un om „atît de tînăr" ? Dar eu am împlinit de-o lună nouăsprezece ani. După lege de mult am dreptul să mă însor. Asta-i!
— Dar care tată s-ar putea hotărî să vă dea în prezent fiica, chiar dacă aţi fi multimilionar în perspectivă sau

cine ştie ce binefăcător al omenirii ? Un tînăr de nouăsprezece ani nu poate răspunde nici pentru el însuşi, iar dumneavoastră vreţi să vă luaţi pe conştiinţă şi viitorul unei alte persoane, adică al unei copile ca şi dumneavoastră. De altfel, gestul acesta nici nu-i tocmai nobil, ce ziceţi ? Mi-am permis să vă vorbesc astfel, fiindcă singur m-aţi ales ca arbitru între dumneavoastră şi Pavel Pavlovici.
— Va să zică îl cheamă Pavel Pavlovici ! remarcă tînărul. Nu ştiu de ce mi se năzărise că-l cheamă Vasili Petrovici ? Drept vorbind, făcu tînărul către Velceaninov, spusele dumneavoastră nu mă surprind de loc. Ştiam că toţi sînteţi o apă. De mirare e doar faptul că despre dumneavoastră auzisem vorbindu-se ca despre un om oarecum modern. De altfel, toate astea sînt fleacuri. Iată care-i adevărul : nu numai că nu m-am comportat rău în această chestiune, după cum v-aţi permis să afirmaţi, ci cu totul dimpotrivă — şi voi încerca să vă lămuresc. Mai întîi noi ne-am angajat unul faţă de celălalt prin cuvîntul nostru de onoare. în plus eu i-am făgăduit formal, în prezenţa a doi martori, că dacă ea se va îndrăgosti vreodată de altcineva sau pur şi simplu se va căi că s-a măritat cu mine şi va vrea să se despartă, atunci eu îi voi înmîna o declaraţie cum că aş fi fost infidel, care va sprijini la locul în drept cererea ei de despărţire. Dar încă şi mai mult: în caz cînd eu nu m-aş ţine de cuvînt şi aş refuza să-i dau declaraţia cuvenită, atunci •— ca un mijloc de asigurare —■ voi emite chiar în ziua nunţii noastre, în favoarea soţiei, o poliţă în valoare de o sută de mii de ruble... Aşa că dacă mă voi încăpăţîna şi nu voi da declaraţia amintită, ea va putea protesta poliţa, iar eu voi fi tras la răspundere In chipul acesta totul va fi asigurat. Prin urmare, nu periclitez cu nimic viitorul nimănui. Asta în privinţa primului punct.
— Pun rămăşag că toate acestea le-a născocit acela, cum îi zice, Predposîlov ? exclamă Velceaninov.
— Hi-hi-hi ! chicoti maliţios Pavel Pavlovici.
532
— De ce-o fi chicotind domnul acesta ? Aţi ghicit I Ideea a fost a lui Predposîlov. Nu-i aşa că soluţia-i ingenioasă ? Astfel, se paralizează complet absurditatea legii. Eu am intenţia, bineînţeles, s-o iubesc veşnic. Ea însă se tăvăleşte de rîs. Născocirea însă e abilă. Nu-i aşa ? Ba e şi nobilă. Mulţi s-ar hotărî oare să facă aşa ceva ?
— După mine, gestul nu-i numai lipsit de nobleţe, ci e pur
şi simplu mîrşav.
Tînărul ridică din umeri.
— Spusele dumneavoastră nu mă surprind cîtuşi de puţin, zise el după un răstimp de tăcere. Toate acestea nu mă mai minunează. Predposîlov v-ar fi retezat-o pe loc, spunindu-vă că modul dumneavoastră de a judeca cele mai elementare lucruri provine din pervertirea celor mai obişnuite sentimente şi noţiuni, în primul rînd datorită unei vieţi trăite prosteşte, iar în al doilea rînd datorită trîndăviei. între altele, poate că n-am ajuns încă să ne înţelegem unul pe altul. Eu, totuşi, am auzit numai vorbe bune despre dumneavoastră. Aveţi vreo cincizeci de ani, nu ?
— Să ne ocupăm acum de chestiunea noastră.
—■ iScuzaţi-mi lipsa de discreţie şi nu mi-o luaţi în nume de rău. Continuu : nu sînt de loc un multimilionar în perspectivă, cum aţi binevoit a vă exprima '(ce idee năstruşnică !). Sînt cel ce mă vedeţi. în schimb, am deplină încredere în viitorul meu. N-am să ajung nici erou, nici binefăcătorul cuiva, dar îmi voi asigura viaţa mea şi a soţiei mele. în prezent n-am, bineînţeles, nimic. Din copilărie am crescut în casa lor...
— Cum aşa ?
— Foarte simplu ! Eu sînt de- fapt fiul unei rude îndepărtate a doamnei Zahlebinina. Cînd toţi ai mei s-au prăpădit şi nwiu lăsat singur pe lume în vîrstă de opt ani, bătrînul m-a luat la dînsul. Apoi m-a dat la liceu. Omul acesta are inimă bună, dacă vreţi să ştiţi...
— Ştiu...
— Da. Are însă păreri prea învechite,. Totuşi, este bun la suflet. Eu am ieşit de mult de sub tutela lui. Doresc să-mi cîştig singur pîinea, rămînîndu-mi obligat numai mie însumi.
— Cînd v-aţi emancipat ? îl întrebă Velceaninov.
— Să fie vreo patru luni.
533
— Acuma totul se lămureşte. Sînteţi prieteni din copilărie. Şi aveţi vreo slujbă ?
— Da, o funcţie particulară, în biroul unui notar public, cu leafă de douăzeci şi cinci de ruble pe lună. Asta-i numai deocamdată. Dar cînd i-am cerut mîna, n-aveam nici atîta. Lucram pe vremea aceea la calea ferată pentru zece ruble. Doar pînă una alta...
— Dar aţi făcut familiei cerere în toată regula ?
—• Desigur, cerere formală, şi încă mai demult : de vreo trei săptămîni.
—■ Şi care a fost răspunsul ?
—■ Bătrînul a izbucnit în hohote de rîs ; apoi s-a mîniat rău de tot. Iar pe Nadia au închis-o în odăile de sus. Ea însă îndură eroic orice. De altfel, toată încurcătura s-a produs fiindcă bătrînul are un ghimpe împotriva mea din pricină că am părăsit postul de la departamentul unda mă căpătuise el, acum patru luni, înainte de a fi intrat la calea ferată. E un bătrîn, cum v-am mai spus, tare cumsecade. Acasă e vesel, apropiat... Dar cum trece pragul departamentului, nici nu-l mai cunoşti. Parcă-i Jupiter aşezat pe tron. I-am dat, desigur, a înţelege că manierele sale nu-mi erau pe plac. De fapt însă, buclucul s-a iscat datorită unui ajutor al şefului de birou. Acest domn a

avut năstruşnica idee de a se plînge precum că eu m-aş fi purtat „grosolan" cu dînsul, cînd în realitate nu i-am spus decît că-i un „neevoluat". I-am lăsat pe toţi în plata Domnului şi acum lucrez la un notar public.
— Dar la departament aveaţi leafă mai mare ?
—■ Moft ! Era un post extrabugetar ! Tot bătrînul îmi dădea bani de întreţinere — vă spun doar că-i om bun. Totuşi, noi nu cedăm. Douăzeci şi cinci de ruble pe lună, bineînţeles, nu-i suficient. Nădăjduiesc, însă, că voi lua parte la administrarea moşiilor părăginite ale contelui Zavileiski. Atunci voi trece de-a dreptul la trei mii. Sau poate mă fac procurist. Azi se caută oameni. Ian te uită ! Ce mai tunete ! Vine furtună ! Bine c-am izbutit să ajung înainte de începerea vîn-toasei. De-acolo doar pe jos am luat-o, şi mai mult am alergat.
— Dar, daţi-mi voie, dacă-i aşa, cum de-aţi izbutit să staţi de vorbă cu Nadejda Fedoseevna de vreme ce, pe lingă toate acestea, nu mai sînteţi primit acolo ?
534
*— Peste gard, bineînţeles ! Ce, nu se poate ? N-aţi observat-o deunăzi pe roşcovană ? rîse el. Ei, bine, ea-i aceea care are grijă de noi... apoi o mai avem şi pe Măria Nikitişna. Numai că e o bestie această Măria Nikitişna! De ce vă strîmbaţi ? Vi-e teamă de trăsnet ?
— Nu, mi-e rău ; mi-e foarte rău, rosti Velceaninov, chinuit de subita lui durere de piept ; se sculă din fotoliu şi încercă să se plimbe prin odaie.
— înseamnă, desigur, că vă deranjez, nu vă deranjaţi. Nu-rnaidecît ! Şi tînărul sări de la locul său.
—- Ba nu mă deranjaţi de loc, nu-i nimic, rosti din politeţe Velceaninov.
— Cum nu-i nimic, cînd „pe Kobîlnikov îl doare burta" ? V-aduceţi aminte de personajul din Şcedrin ? Vă place Şcedrin ?
— Da.
—• Şi mie. Haide, Vasili... ah, pardon,. Pavel Pavlovici, să punem capăt odată şi odată ! se adresă el, rîzînd amical, lui Pavel Pavloyici. Ca să vă intre mai bine în cap, mai formulez o dată întrebarea : sînteţi dispus să renunţaţi chiar mîine în mod oficial, faţă de bătrîni şi în prezenţa mea, la orice pretenţie în privinţa Nadejdei Fedoseevna ?
— Nici prin gînd nu-mi trece, spuse Pavel Pavlovici, scu-lîndu-se de pe scaun cu un aer de nerăbdare şi de îndîrjire, şi vă rog încă o dată să mă lăsaţi în pace... toate nu-s decît copilării şi prostii.
— Băgaţi de seamă, îl ameninţă el cu degetul pe Trusoţki, zîmbind plin de înfumurare, vedeţi să nu vă înşelaţi în socoteli ! Ştiţi la ce poate duce asemenea greşeală ? Din partea mea, vă previn că peste nouă luni, după ce veţi fi făcut fel de fel de cheltuieli şi după multă tevatură, cînd vă veţi reîntoarce aici, veţi fi nevoit să renunţaţi singur la Nadejda Fedoseevna ; iar dacă nu veţi renunţa va fi încă şi mai rău pentru dumneavoastră. Iată ce vă aşteaptă dacă vă încăpăţînaţi. Trebuie să vă fac atent că jucaţi rolul cîinelui care păzeşte claia de fin... iertaţi-mi comparaţia : nici el nu mănîncă, dar nici pe altul nu-l lasă. Vă repet din spirit umanitar : gîndiţi-vă, încercaţi să vă gîndiţi temeinic, cel puţin o dată în viaţă.
— Vă rog să mă slăbiţi cu morala dumneavoastră ! răcni, mînios, Pavel Pavlovici. Iar cit priveşte aluziile dumnea-
535
voastră infame, voi lua chiar mîine măsurile mele, nişte măsuri severe !
— Aluzii infame ? Ce vreţi să spuneţi ? Dumneavoastră înşivă sînteţi un infam, dacă vă vin în minte asemenea lucruri. Pentru rest voi aştepta pînă mîine ; dar dacă... Vai, alt trăsnet I La revedere ! Incîntat de cunoştinţă, se adresă tînărul lui Velceaninov.
Şi o zbughi afară, zorit pesemne să scape de furtună şi de ploaie.
XV
încheierea socotelilor
rosti într-o doară
— Aţi văzut ? Aţi văzut ? izbucni Pavel Pavlovici către Velceaninov de îndată ce plecă tînărul.
—• într-adevăr nu prea aveţi noroc ! Velceaninov.
N-ar fi scăpat vorba asta, dacă nu l-ar fi exasperat durerea care îi sporea în piept. Pavel Pavlovici sări ca ars.
— Şi, în definitiv, care-i rolul dumneavoastră în chestia asta ? Nu mi-aţi înapoiat brăţara din compătimire, hai ?
— N-am prins momentul...
— Vi se rupea inima de mizericordie, ca un adevărat amic faţă de alt adevărat amic ?
— Fie şi aşa, vă compătimeam, răspunse Velceaninov, simţind un început de întărîtare. Totuşi îi povesti pe scurt cum primise brăţara şi cum Nadejda Fedoseevna aproape îl forţase cu de-a sila să primească propunerea ei.
— Credeţi-mă, n-aş fi luat-o pentru nimic în lume. Am şi aşa destule neplăceri.
— Vi s-au aprins călcâiele şi aţi acceptat, chicoti Pavel Pavlovici.
— Asta-i o nerozie din partea dumneavoastră. De trebuie să vă găsesc scuze. Aţi văzut doar adineaori eu sînt eroul principal, ci alţii.
•— Totuşi vi s-au aprins călcîiele...
Pavel Pavlovici se aşează şi îşi umplu un pahar.

536
altfel, că nu
— Vă închipuiţi că am să cedez în faţa băieţandrului ? Am să-l pun cu botul pe labe, uite aşa I Chiar mîine am să mă duc acolo şi o să pun lucrurile la punct. Vom scoate toate fumurile din căpuşorul ăsta de copil...
Dădu peste cap paharul şi îşi turnă încă unul, căpătînd un aer dezgheţat, pe care nu-l avea mai înainte.
— Ian te uită, Nadenka şi Saşenka, drăgălaşii de puişori! Hi-hi-hi!
Trusoţki îşi pierdu firea de mînie. Un fulger scapără orbitor. Bubui un trăsnet cumplit şi ploaia începu să toarne cu găleata. Pavel Pavlovici se ridică şi închise fereastra.
— Şi cum v-a întrebat adineaori băieţandrul: „Nu vă temeţi de trăsnet ?" Velceaninov să se teamă de trăsnet! Apoi cu Kobîlnikov al lui, parcă aşa-i zice, da, Kobîlnikov... Dar despre cei cincizeci de ani, ce aveţi de spus ? Vă mai amintiţi ? rosti maliţios Pavel Pavlovici.
— Iar dumneavoastră, cum s-ar zice, v-aţi instalat aici, observă Velceaninov, de-abia îngăimînd cuvintele de durere. Eu mă culc... Dumneavoastră faceţi ce ştiţi.
— Nici un cîine nu se dă afară pe o vreme ca asta ! adăugă, jignit, Pavel Pavlovici, aproape bucuros de a fi avut prilejul să riposteze.
— Bine, n-aveţi decît să rămîneţi aici... beţi... puteţi să şi dormiţi aici! bolborosi Velceaninov; apoi se culcă pe divan şi gemu uşurel.
—■ Să dorm aici ? Dar n-o să vă temeţi ?
— De ce ? întrebă Velceaninov, ridicîndu-şi deodată capul.
— De unde să ştiu eu ? Data trecută parcă v-aţi speriat sau poate numai mi s^a năzărit aşa...
— Sînteţi un prost! nu se mai putu stăpîni Velceaninov şi se întoarse furios cu faţa la perete.
— Fie şi aşa ! făcu Pavel Pavlovici.
Bolnavul, cum se întinse în pat, şi adormi. După starea de tensiune nervoasă din ziua aceea, pe lîngă puternica zdruncinare a sănătăţii sale din ultima vreme, parcă se frînse ceva într-insul. Ii slăbiră puterile, se simţea neputincios ca un copil. Dar durerea birui : îi învinse şi oboseala, şi somnul. El se trezi peste o oră, şi se ridică în capul oaselor, gemînd de durere. Furtuna se potolise. In odaie stăruia fum gros de ţigară, sticla era goală ; iar Pavel Pavlovici dormea pe celălalt divan
537

— întins pe spate, cu capul culcat pe perna divanului, îmbrăcat cum fusese, şi cu ghetele în picioare. Monoclul îi lunecase din buzunar şi spînzura, prins de capătul unui şnur, pînă aproape de duşumea. Pălăria zăcea alături tot pe podea. Vel-ceaninov se uită posac la el, dar nu-l trezi. Făcu, cocîrjat, cîţiva paşi prin odaie, fiindcă nu mai avea putere să stea culcat, şi gemea, gîndindu-se îndelung la boala lui.
Velceaninov avea unele temeri asupra durerilor din piept *şi,* bineînţeles, nu fără motiv. Crizele acestea îl încercaseră încă mai demult, dar îl apucau foarte rar — o dată la un an sau la doi ani. Ştia că provin de la ficat. La început simţea, într-un punct al pieptului la linguriică sau mai sus, — ca o apăsare surdă, slabă, dar sîcîitoare. Durerea creştea mereu, uneori ţinea cîte zece ore în şir, şi ajungea în cele din urmă atît de violentă, apăsarea devenind de nesuferit, încît bolnavul întrezărea spectrul morţii.
La ultima criză de anul trecut, după o durere progresivă de zece ceasuri, bolnavul se liniştise în cele din urmă; dar puterile i se sleiseră într-atîta, încît de abia îşi putea mişca mîna. Iar medicul îi dăduse voie, în toată ziua aceea, ca unui copil de ţîţă, să bea numai cîteva linguriţe de ceai slab şi să mănînce doar o fărîmă de pîine, muiată în supă.
Durerea îl apuca din diferite cauze, dar totdeauna după o zdruncinare a nervilor. îi trecea de asemenea în chip ciudat. Uneori, nişte simple comprese calde curmau imediat durerile de la bun început, în prima jumătate de ceas. Alteori, ca-n timpul crizei din urmă, nici un mijloc nu ajutase la nimic. Durerea îi trecuse numai luînd doze repetate şi progresive de vomitive. Doctorul i-a mărturisit mai tîrziu că bănuise că pacientul fusese otrăvit. Mai era mult pînă la ziuă. Velceaninov însă nu prea voia să trimită după medic în toiul nopţii. De altfel, nici nu-i prea avea la inimă pe doctori. în cele din urmă, se văzu biruit de durere şi începu să geamă. Gemetele îl treziră pe Pavel Pavlovici, care se ridică de pe divan şi se aşeză în capul oaselor. Cîtăva vreme el trase înfricoşat cu urechea, privindu-l nedumerit pe Velceaninov, care aproape alerga prin amîndouă odăile. Sticla de băutură, pe care o băuse pesemne prea repede, îl ameţise cu totul şi îl lăsă îndelung buimac. în sfîrşit, el se dezmetici şi se repezi la Velceaninov, care bîigui ceva drept răspuns.
— Asta-i din pricina ficatului, ştiu eu ! se însufleţi deodată
538
la culme Pavel Pavlovici, aşa i se întîmpla exact la fel şi lui Piotr Kuzmici Polosuhin, din pricina ficatului. Pentru asta trebuie oblojeli. Piotr Kuzmici totdeauna îşi punea oblojeli. Din asta poţi muri. Să dau o fugă pînă la Mavra, ce spuneţi ?
— Nu-i nevoie, nu-i nevoie ! rosti enervat, Velceaninov. Nu-mi trebuie nimic.
Dar Pavel Pavlovici, Dumnezeu ştie de ce, aproape se pierdu cu firea, parcă ar fi ifost vorba de salvat propriul său fiu. Nu vru să ştie de nimic şi stărui din răsputeri, recoman-dînd prişniţe şi pe deasupra două-trei căni de ceai

slab, băute una după alta — „nu numai fierbinţi, ci clocotite". în sfîrşit, dădu o fugă pînă la Mavra —• nemaiaşteptînd învoirea gazdei. Amîndoi aţiţară locul la bucătăria nefolosită permanent şi puseră samovarul. între timp, oaspetele izbuti să-l culce pe bolnav, îl dezbrăcă, îl înveli cu plapoma şi, în mai puţin de douăzeci de minute, pregăti ceaiul şi prima prişniţă.
— Astea-s farfurii încălzite, încinse ! rosti, aproape în-cîntat, musafirul, aşezînd pe pieptul bolnav al lui Velceaninov, o farfurie înfierbîntată, învelită într-un şervet. Oblojeală mai bună nu există. Alta nu avem cum să o facem — pe cînd farfuriile, pe onoarea mea, sînt un leac cum nu se mai află. Le-am încercat pe Piotr Kuzmici cu mîinile mele. Altfel poţi să şi mori din asta ! Bea ceai, soarbe-l ! Nu-i nimic dacă te opărăşti ! Viaţa-i mai scumpă decît cochetăria...
Trusoţki o zăpăci cu totul pe Mavra care dormea de-a-n picioarele. Schimbau (farfuriile la fiecare trei-patru minute. După a treia farfurie şi a doua ceaşcă de ceai clocotit, băut pe nerăsuflate, Velceaninov simţi deodată o uşurare.
— Ehei, dacă am alinat puţin durerea e semn bun, slavă Domnului ! exclamă Pavel Pavlovici şi alergă, bucuros, după altă farfurie şi după alt ceai.
— Totu-i să izgonim durerea ! S-o facem să dea înapoi ! repeta el la fiecare minut.
într-o jumătate de ceas, durerea se ogoi cu totul. în schimb, bolnavul rămase aşa de sleit de puteri, că nu mai vru să suporte „nici măcar o farfurioară", oricît ar fi stăruit Pavel Pavlovici. Ochii gazdei se închideau de slăbiciune.
—■ Vreau să dorm, să dorm ! repeta Velceaninov, istovit.
—• Aşa-i ! încuviinţă Pavel Pavlovici.
— Rămîneţi peste noapte aici... cît îi ceasul ?
— Aproape două... fără un sfert.
539
—' Dormiţi la mine.
— O să dorm, o să dorm.
Peste un minut, bolnavul îl chemă iarăşi pe Pavel Pav-lovici.
— Dumneavoastră, dumneavoastră, foiigui gazda, cînd oaspetele se apropie de dînsul şi se aplecă asupră-i... dumneavoastră sînteţi mai bun decît mine. înţeleg totul, totul... vă mulţumesc.
— Dormiţi, dormiţi ! şopti Pavel iPavlovici şi, în grabă, se îndreptă în vîrful degetelor spre divanul său.
Adormind, bolnavul auzi cum Trusoţki, in pripă, îşi aşternu încetişor patul; îşi scoase hainele şi, în sfîrşit, stinse luminările ; apoi, abia respirînd ca să nu facă zgomot, se întinse pe divanul său.
Fără îndoială, Velceaninov adormi foarte curînd după stinsul luminărilor şi dormi un răstimp : îşi aminti limpede mai tîrziu. Dar în tot timpul cît dormi, pînă-n clipa deşteptării, visă că-i treaz :şi se zvîrcoleşte in pat, neputînd aţipi, cu toată slăbiciunea lui. Visă, în sfîrşit, că începuse să aiureze, fiind treaz, şi că nu putea goni nicicum vedeniile învălmăşite în preajmă-i, deşi avea conştiinţa deplină că era vorba de un delir, nu de o realitate. Vedeniile păreau nişte cunoscuţi. Odaia gemea parcă de lume, iar uşa dinspre antreu era dată în lături. Oamenii intrau buluc şi se înghesuiau pe scară. La masa, pusă lîn mijlocul camerei, şedea un am ca şi-n visul de acum o lună. Ca şi atunci, omul acesta stătea cu coatele rezemate pe masă, dar nu voia să vorbească. Acuma purta însă o pălărie rotundă cu panglică de doliu. „Cum ? Nu cumva şi atunci fusese tot Pavel Pavlovici ?" se gîndi Vel-ceaninov. Dar, aruncîndu-şi ochii la înfăţişarea omului taciturn, se convinse că acesta era parcă altcineva. „Dar oare de ce poartă doliu ?" îşi zise, nedumerit, Velceaninov. Gălăgia, zarva şi larma persoanelor învălmăşite în jurul mesei erau îngrozitoare. Oamenii aceştia păreau mai porniţi împotriva lui Velceaninov decît în visul anterior; îl ameninţau cu pumnii strînşi şi răcneau ceva din răsputeri, fără să-şi fi putut da seama ce anume spuneau. „Bine-bine, dar totul nu-i decît un vis urît ? se gîndi el. Ştiu că n-am mai putut adormi şi sta culcat şi m-am ridicat în picioare, aşa de mult sufeream I" Totuşi oamenii, strigătele şi gesturile lor — într-un cuvînt
540
totul era aşa de real şi de firesc, că avea uneori îndoieli : „Să fie într-adevăr numai o halucinaţie ? Doamne, ce-or fi vrînd oamenii aceştia de la mine ? Dar... dacă nu aiurez, cum ar fi fost cu putinţă ca strigătele acestea să nu-l fi trezit din somn pe Pavel iPavlovici ? Căci iată-l că doarme aici pe divan !" în sfîrşit, lucrurile se petrecură aidoma ca şi în visul celălalt. Toţi se îmbulziră spre scară şi se buluciră în uşă, deoarece de pe scară dădea buzna înăuntru o altă gloată de oameni. Aceştia duceau ceva cu dînşii, ceva mare şi greu. Se auzeau răsunând pe trepte paşii apăsaţi ai hamalilor. Se strigau de zor unii pe alţii, cu răsuflarea tăiată. Cei din odaie răcniră într-un glas : „îl aduc, îl aduc !" Ochii tuturora scă-părară, privindu-l ţintă pe Velceaninov. Toţi îi arătau prin gesturi scara, ameninţători şi triumfători. Fără a se mai îndoi de realitatea visului, totul părînd aievea, Velceaninov se ridică în vîrful degetelor ca să vadă, peste capetele mulţimii, ce anume aduceau oamenii în odaie ? Inima îi zvîcni ca ne-bună şi deodată ■— întocmai ca în visul de odinioară — se auziră trei semnale foarte puternice de clopoţel. Sunetele erau aşa de limpezi, precise şi distincte, că asemenea zăngănit nu putea fi auzit numai în vis. în aceeaşi clipă, Velceaninov scoase un răcnet şi se trezi.
El nu se repezi însă ca odinioară la uşă. Ce gînd îi comandă prima mişcare ? Dar avusese el oare, în clipa aceea, vreun gînd ? însă cineva parcă i-ar fi suflat la ureche ce trebuie să facă. Velceaninov sări din pat şi dădu buzna cu mîinile întinse înainte, ca şi cum s-ar fi apărat sau ar fi . respins un atac, în direcţia divanului unde dormea Pavel

Pavlovici. Amîndouă mîinile se loviră de o altă pereche de mîini îndreptate asupra lui, şi le înşfacă cu putere. însemna că cineva se afla aplecat peste dînsul. Draperiile erau lăsate, dar nu stăruia în odaie un întuneric beznă, fiindcă în camera de alături, care n-avea asemenea draperii, se strecura o lumină slabă ca de amurg. Deodată, ceva îngrozitor de dureros îi tăie palma şi degetele mîinii stingi ; iar el îşi dădu pe loc seama că apucase un tăiş de cuţit sau ide brici, pe care îl strînsese puternic cu mîna. în acelaşi timp, auzi zgomotul surd al unui obieict prăvălit pe podea.
Velceaninov era de trei ori mai voinic decît Pavel Pavlovici ; dar lupta dintre dînşii dură mult, vreo trei minute încheiate. II doborî în curînd la pămînt şi îi răsuci mîinile
541
la spate. Dar ii veni din senin pofta de a i le lega îndărăt. Ţinînd strîns pe ucigaş cu mini stingă rănită, se apucă să caute cu dreapta şnurul de la draperii. Nu-l găsi vreme îndelungată, dar, în cele din urmă, îl prinse şi-l rupse de la fereastră. Mai tîrziu se arătă surprins de vigoarea aproape supranaturală pusă în efortul 'făcut. In aceste trei minute nici unul, nici celălalt nu scoase vreun cuvînt. Se auzeau numai răsuflările lor adînci şi zgomotele surde ale luptei. în sfîrşit, legîndu-i mîinile întoarse la spate, Velceaninov îşi aruncă adversarul pe duşumea, se sculă în picioare, trase draperia şi ridică puţin storul. Deschizînd fereastra spre strada singuratică, gazda văzu că se luminase de ziuă. Stătu cîteva clipe, trăgînd adînc aer proaspăt în piept. Era ora patru şi ceva. închise fereastra, se duse alene la dulap, scoase un prosop curat şi îşi legă strîns mîna stîngă ca să oprească sîngele care curgea mereu. La picioare zări pe covor briciul deschis, îl ridică, îl închise, îl puse în cutia de bărbierit, uitată de dimineaţă pe măsuţa de lîngă divanul pe care dormise Pavel Pav-lovici şi, vîrînd cutia în ibirou, încuie sertarul cu cheia. După aceea Velceaninov se apropie de Pavel Pavlovici şi începu să-l cerceteze cu privirea.
între timp, Trusoţki izbuti, cu multă greutate, să se ridice de pe covor şi să se aşeze în fotoliu. Era dezbrăcat, fără ghete, numai în cămaşă. La spate şi pe mîneci cămaşa sa avea pete de sînge — dar nu sîngele lui, ci cel curs din mîna rănită a lui Velceaninov. Era, bineînţeles, Pavel Pavlovici ; dar nu l-ai fi recunoscut la prima vedere, dacă l-ai fi întîlnit din în-tîmplare —• atît de mult i se schimbase înfăţişarea. Şedea, îndreptîndu-şi anevoie şalele, datorită mîinilor legate îndărăt. Avea lata desfigurată, chinuită, verzuie, înfiorată din cînd în cînd de un tremur. îl privea pe Velceaninov cu o căutătură fixă, cam tulbure, ca şi cum n-ar fi putut desluşi lucrurile înconjurătoare. Zîmbi tîmp şi arătînd cu capul către carafa de pe masă, rosti scurt, aproape şoptind :
— Olecuţă de apă !
Velceaninov îi turnă apă într-un pahar şi-i dădu de băut din mîna lui. Pavel Pavlovici se repezi, însetat. După vreo trei înghiţituri, Trusoţki ridică uşor capul, privi ţintă figura lui Velceaninov, care şedea în faţa lui cu paharul în mînă, nu rosti nici un cuvînt : apoi urmă să bea. Potolindu-şi setea,
542
răsuflă uşurat. Gazda îşi luă perna şi hainele ; după aceea intră în odaia de alături, încuindu-l pe Pavel Pavlovici.
Durerea din ajun îi trecu cu totul. Dar Velceaninov simţi din nou o sfîrşeală istovitoare după efortul extraordinar la care îşi supusese forţele, răsărite în mod miraculos. încercă o vreme să reconstituie întîmplarea, dar gîndurile îi rămăseseră încîlcite. Şocul fusese prea puternic. Ba îşi închidea ochii, uneori, rămînînd aşa chiar cîte zece minute, ba se cutremura din tot trupul şi se trezea ; atunci îşi aducea aminte de toate cele, îşi ridica puţin mîna care-l durea, înfăşurată în prosopul ud de sînge, .şi se cufunda în gînduri, cu înfrigurare... Un singur lucru izbuti Velceaninov să şi-l desluşească foarte limpede, şi anume că Pavel Pavlovici încercase într-adevăr să-l înjunghie. Poate că cu un sfert de ceas mai înainte nici el însuşi încă nu fusese hotărît să-l înjunghie. Cutia cu brice, care îi căzuse sub ochi abia în ajun, poate nu-i trezise nici un gînd şi doar o înregistrase cu mintea (de obicei bricele stăteau totdeauna în birou, închise sub cheie, şi numai în dimineaţa aceea le scosese Velceaninov ca să-şî potrivească mustaţa şi favoriţii — ceea ce făcea cîteodată). „Dacă ar fi avut de gînd să mă ucidă, încă mai demult, — atunci şi-ar fi pregătit desigur din timp un pumnal sau un pistol ; nu s-ar fi bazat pe bricele mele pe care nu le văzuse niciodată pînă ieri", îi trecu prin minte.
In sfîrşit, bătură ceasurile şase. Velceaninov se deşteptă, se îmbrăcă şi se duse la Pavel Pavlovici. Descuind uşa, el nu-şi putu da seama de ce-l făcuse prizonier pe Trusoţki şi nu-i dăduse drumul să plece numaidecît. Spre uimirea lui prizonierul era complet îmbrăcat. Găsise pesemne un mijloc de a se dezlega. Şedea într-un fotoliu, dar se sculă în picioare, cînd intră în odaie Velceaninov. Pălăria şi-o ţinea în mînă. Privirea lui alarmată parcă încerca să spună, cu toată graba :
„Nu mai spune nimic... nici nu face să începi... n-ai despre ce să vorbeşti..."
—■ Plecaţi ! rosti Velceaninov. Luaţi-vă cutiuţa cu brăţara ! adăugă.
Pavel Pavlovici se întoarse de la uşă, luă repede cutioara de pe masă, o vîrî in buzunar şi ieşi pe uşă. Velceaninov rămase în prag ca să încuie după dînsul. Privirile li se încruci-
543
sară pentru cea din urmă oară. Trusoţki se opri brusc. îşi încrucişară privirile, timp de vreo cinci secunde... ca şi cum ar fi şovăit. In sfîrşit, gazda ridică fără vlagă mîna :
— Hai, duceţi-vă ! rosti Velceaninov cu jumătate de gură şi încuie uşa cu cheia.

XVI *Analiza*

Un sentiment puternic şi neobişnuit de .bucurie îl cuprinse pe Velceaninov. Se sfîrşise ceva. Avusese loc un deznodă-mînt. Tristeţea apăsătoare de odinioară îl părăsi, se spulberă. Cel puţin aşa i se părea. Starea aceasta sufletească durase cinci săptămîni. îşi ridica uneori mîna în susv privea prosopul jilav de sînge şi mormăia în sine: „Nu, nu, de data asta totul s-a sfîrşit!" Şi, în cursul acestei dimineţi, pentru în-tîia oară în ultimele trei săptămîni, aproape nici nu se mai gîndi la Liza — ca şi cum sîngele curs din degetele sale rănite l-ar fi eliberat de obsesie.

îşi dădu perfect de bine seama că trecuse printr-o primejdie năprasnică. „Aceşti oameni, se gîndi el, care nu ştiu, cu o clipă mai înainte, dacă au să înjunghie ori nu pe cineva, tocmai oamenii aceştia, cînd începe un pumnal în mîinile lor tremurătoare şi cum simt cea dintîi ţîşnitură de sînge fierbinte pe degetele lor, nu numai că te înjunghie, ci «hîrşti!» îţi retează şi capul, zău aşa !"

Velceaninov nu putu rămîne acasă, ci ieşi în stradă, convins că trebuie să facă neapărat ceva sau că se va petrece fără îndoială ceva cu el. Umblă pe străzi, aşteptînd. îl stă-pînea o puternică dorinţă de a se întîlni cu cineva, cu care să intre în vorbă, fie chiar şi cu un necunoscut. Gîndul aceste, îl duse la un medic pentru a-i pansa cumsecade mîna. Doctorul, o veche cunoştinţă, îi cercetă rana şi îl întrebă de curiozitate cum de i s-a putut întîmpla un astfel de accident. Velceaninov încercă să scape de răspuns printr-o glumă, apoi izbucni în rîs şi era cît pe ce să-i povestească adevărul, dar se stăpîni. Medicul îi luă pulsul şi, aflînd despre criza lui din alun, îl convinse să ia un calmnnt, pe care îl avea la îndemînă. Iar în privinţa rănii, doctorul îl linişti spunîndu-i că nu era cazul să se aştepte la cine ştie ce urmări grave. Pacientul pufni în rîs şi-l încredinţa că rana avusese chiar urmări excelente. De două ori în aceeaşi zi, Velceaninov se simţi împins să povestească *întreaga* păţanie şi altora — o dată chiar unui om cu totul necunoscut, cu care intră în vorbă la o cofetărie. Pînă atunci nu putea suferi să lege convorbiri cu străini, în locuri publice.

Colindă prin magazine, cumpără un ziar şi trecu pe la croitorul său ca să-şi comande un costum de haine. Ideea de a vizita familia Pogorelţev continua să-l indispună. De aceea nu se mai gîndi la ea. De altfel, nici nu se putea duce la dînşii la vilă, întrucît el se aştepta la nu ştiu ce eveniment aici, în oraş. Mîncă de prînz cu poftă, intră în vorbă cu chelnerul şi cu un vecin de masă. Bău o jumătate de sticlă de vin. Nici nu-i trecea prin minte posibilitatea de a-i reveni criza din ajun. Era convins că boala-i trecuse cu totul chiar în momentul cînd, adormind seara într-o stare de istovire, se deşteptase peste o oră şi jumătate, sărise din pat şi-l aruncase pe ucigaş la pămînt cu o forţă herculeană. Spre seară, Velceaninov simţi ameţeli ; ceva asemănător delirului de aseară din timpul somnului îl apuca, din cînd în cînd. Se întoarse acasă în amurg şi, intrînd înăuntru, se sperie de odaia lui. Locuinţa i se păru sinistră, înfiorătoare. O măsură cu paşii de cîteva ori în lung şi-n lat. Trecu chiar pe la bucătărie, unde nu intra mai niciodată. „Aici înfierbîntaseră ei azi-noapte farfuriile" — îi fulgeră prin minte. Zăvorî uşa, bine de tot, şi aprinse luminările mai devreme decît de obicei. îşi aminti în curînd că, cu jumătate de ceas mai înainte, trecînd pe la poartă, o chemase pe Mavra şi o întrebase „dacă în lipsa lui de-acasă nu dăduse pe la dînsul Pavel Pavlovici", ca şi cum ar fi putut într-adevăr să treacă.

După ce se zăvorî cu grijă, Velceaninov descuie biroul, scoase trusa de bărbierit şi luă briciul „din ajun" ca să-l privească. Pe minerul alb de os rămăseseră mici pete de sînge. Puse briciul înapoi în trusă şi o încuie în sertar. I se făcu somn. Simţi că trebuie să se culce numaidecît ; altfel „a doua zi nu va mai fi bun de nimic". Ziua de mîine îi apărea, nu ştiu cum, ca o zi predestinată şi „finală". Dar aceleaşi gîn-duri, nedomolite şi irezistibile, care în cursul întregii zile nu-l părăsiseră nici o clipă pe stradă, se învălmăşeau acum insis-

iii

tent în capul său bolnav. Şi el gîndi, gîndi, gîndi într-una şi multă vreme îi fu cu neputinţă să adoarmă...

„Dacă-i în afară de orice îndoială că lui Trusoţki îi venise din *întîmplaie* gîndul de a mă înjunghia, medita el mai departe, oare nu-i trecuse cumva prin minte ideea aceasta şi mai înainte, măcar aşa, ca un simplu gînd într-o clipă de mînie ?" Găsi un răspuns straniu la această întrebare : „Pavel Pavlovici voia să-l ucidă, dar gîndul omorului nu trecuse niciodată prin creierul viitorului asasin". într-un cuvînt : „Pavel Pavlovici voia să-l ucidă, dar nu ştia că voia să-l ucidă. Toate acestea n-au nici o noimă, totuşi asta-i realitatea ! îşi zise Velceaninov. Nu venise Trusoţki aici să-şi caute slujbă şi nici pentru Bagautov — deşi umblase după post şi trecuse pe la Bagautov, ba turbase chiar de necaz, cînd acesta

încetase din viaţă. Pe Bagautov îl ura ca pe o zdreanţă. Pentru mine, venise, de fapt, şi o luase pe Liza..."
„Iar eu, mă aşteptam eu oare c-o să mă... înjunghie ?" Adeveri : se aşteptase, şi anume — tocmai din momentul cînd îl văzuse în cupeu urmînd sicriul lui Bagautov. „De atunci parcă am început să aştept ceva... dar, bineînţeles, nu asta : că are să mă înjunghie...
Oare fusese sincer, sincer cu adevărat, exclamă din nou Velceaninov, ridicîndu-şi deodată capul de pe pernă şi fă-cîndu-şi ochii mari, adică sincer în tot ce-mi destăinuise în ajun... nebunul acesta despre iubirea lui faţă de mine, cînd îi tremura bărbia, iar el se lovea cu pumnul în piept ?
A fost foarte sincer ! încuviinţă el, aprofundînd şi anali-zînd neîntrerupt situaţia. Acest Quasimodo din oraşul T. era suficient de prost şi de generos ca să-l îndrăgească pe amantul soţiei sale, la care douăzeci de ani nu observase *nimic.* Mă stimase timp de nouă ani, îmi venerase memoria şi reţinuse „cugetările" mele. O, Doamne, iar eu habar n-aveam de toate acestea ! Nu-i cu putinţă să fi minţit aseară ! Dar oare mă iubea ieri, cînd îmi spunea, declarîndu-mi iubire : «Hai să încheiem socotelile». Da, mă iubea, *urlndu-mă.* Asta-i, de altfel, iubirea cea mai puternică...
E posibil, ba chiar e sigur, că îi făcusem o impresie prodigioasă în oraşul T., prodigioasă şi «plăcută». Tocmai se putuse întîmpla una ca asta cu un asemenea Schiller cu masca lui Quasimodo. îmi exagerase de o sută de ori calităţile fiindcă îi uluisem în însingurarea lui filozofică... Ar fi interesant să ştiu prin ce anume îl uluisem ? Poate prin mânuşile mele şi prin îndemînarea de a le trage pe degete. Aceşti Quasimodo se prăpădesc după estetică. Uf, se prăpădesc ! O pereche de mănuşi e de ajuns pentru cîte un suflet mult prea nobil, mai ales cînd face parte dintre «eternii soţi». Restul îl completează ei singuri şi chiar se iau la bătaie pentru dumneata, dacă ţii la asta. Apoi cît de tare supraapreciază el mijloacele mele de cucerire ! Poate tocmai aceste mijloace de cucerire îl uimiseră pe Trusoţki mai mult decît orice. Gîndiţi-vă numai la exclamaţiile lui de atunci : «Dacă şi omul acesta, atunci în cine de pe lume ai mai putea să te încrezi ?» După asemenea strigăt te prefaci în fiară...
Hm! Venise aici «ca să mă îmbrăţişeze şi să plîngă» —• după cum se exprimase el însuşi în chipul cel mai viclean cu putinţă... adică venise la mine ca să mă înjunghie, dar cu motivarea că vine «să mă îmbrăţişeze ,şi să plîngă»... O adusese şi pe Liza. Te pomeneşti că dacă m-ar fi podidit şi pe mine lacrimile poate m-ar fi iertat într-adevăr, căci straşnic ţinea să mă ierte ! Dar chiar de la prima întâlnire, totul s-a transformat în fandoseli de beţiv, în nerozii groteşti şi în ţivlituri dezgustătoare de muiere ofensată. (îşi pusese singur coarne... coarnele acelea... deasupra frunţii.) De aceea el şi venea beat ca, fandosindu-se, să se poată exprima. Treaz, n-ar fi fost în stare. îi plăcea să se fandosească... uf ! grozav îi mai plăcea. Uf, ce bucuros fusese cînd mă silise să mă sărut cu dînsul ! Atunci nu ştia precis cum se vor isprăvi relaţiile dintre noi : mă va îmbrăţişa sau mă va înjunghia ? S-a întîm-plat, bineînţeles, cum e mai bine : i-au izbutit amîndouă. Cea mai firească soluţie ! Da, da, naturii nu-i plac monştrii. De aceea ea-i suprimă prin «soluţii fireşti». Cel mai respingător monstru este cel cu sentimente nobile. Ştiu asta din propria-mi experienţă, Pavel Pavlovici ! Pentru un monstru natura nu-i mamă bună, ci maşteră. Dacă naşte un monstru, natura nu-l cruţă, ci-l prăpădeşte — şi pe bună dreptate. îmbrăţişările şi lacrimile atotiertătoare nu li se iartă în zilele noastre nici unor oameni cinstiţi, darmite unor inşi cum sîntem noi amîndoi, Pavel Pavlovioi !
Da, Trusoţki fusese destul de prost ca să mă ducă la logodnica lui. O, Doamne ! La logodnică ! Numai un asemenea Quasimodo putea zămisli ideea de «a renaşte într-o viaţă nouă» prin intermediul nevinovăţiei domnişoarei Zalilebinina !

Dar dumneavoastră nu sînteţi vinovat, Pavel Pavlovici. Nu sînteţi vinovat. Dumneavoastră sînteţi un monstru şi nu puteţi săvîrşi decit fapte monstruoase. Chiar gîndurile şi speranţele vă sînt tot aşa. Deşi monstru, v-aţi îndoit de ideea dumneavoastră. De aceea aţi avut nevoie de înalta sancţiune a lui Velceaninov, stimat cu atîta evlavie. Vă trebuia aprobarea lui Velceaninov, confirmarea din partea-i că visul nu-i vis, ci realitate. Mă dusese la logodnică dintr-o stimă evlavioasă, crezînd în nobleţea sentimentelor mele, în speranţa că acolo, lîngă o tufă, ne vom îmbrăţişa, poate, şi vom vărsa o lacrimă, cît mai aproape de nevinovăţia întruchipată de logodnică ! în sfîrşit acest «etern soţ» fusese dator, obligat chiar, să se pedepsească măcar o dată pentru toate cele şi, ca să se pedepsească definitiv, a şi pus mina pe brici... ce-i drept, din întîmplare... dar a pus mîna. «Totuşi l-am înjunghiat cu pumnalul... totuşi a sfîrşit prin a înjunghia, de faţă cu guvernatorul !» Fiindcă veni vorba, oare avusese Trusoţki un gînd, cît d& cît, în această privinţă — cînd îmi relatase povestea cu cavalerul de onoare ? Avusese oare, într-adevăr, în capul lui ceva, atunci noaptea, cînd se sculase din pat şi stătuse în mijlociii odăii ? Hm ! Nu, atunci stătuse doar în *glumă.* Se sculase pentru nevoile sale şi, văzînd că mă speriasem de dînsul, nici nu-mi

răspunsese timp de zece minute, fiindcă îi plăcuse neînchipuit de mult că fusese în stare să mă înfricoşeze... într-adevăr, atunci i se năzărise poate ceva, pentru întîia oară, cînd stătuse în întuneric...
Totuşi să nu fi uitat ieri pe masă briciul, poate nu s-ar fi întîmplat nimic. Nu-i aşa ? Nu-i aşa ? Nu mă ocolea înainte vreme ? Nu mai dădea cîte două săptămîni pe la mine ? Nu se ascundea de mine, fiindu-i *milă* de mine ? Nu l-a ales întîi pe Bagautov, şi nu pe mine ? Nu sărise noaptea ca să înfier-bînte farfuriile, gîndindu-se la o diversiune — să treacă de la pumnal la duioşie ! Voia să mă scape şi pe mine, şi pe dînsul ■— prin farfuriile acelea încinse I"
Capul bolnav al fostului „om de lume" mai lucră mult în felul acesta, gîndind verzi şi uscate, pînă se liniști. Se trezi a doua zi cu acelaşi cap bolnav, dar cu o teroare absolut nouă şi cu totul neaşteptată.
Teroarea asta îl cuprinse pe Velceaninov (şi om de lume) în urma fermei sale convingeri, care se întări pe neaşteptate înjuinţea lui, în faptul că el în persoană şi din proprie ini-
548
ţiativă o să-şi încheie frămîntările sufleteşti, ducîndu-se chiar astăzi la Pavel Pavlovici. De ce ? Pentru ce ? Nu ştia nimic ; şi, dezgustat, nici nu voia să ştie. Un singur lucru era limpede în capul lui,: că se va duce cu un rost.
Această stare de demenţă — altfel n-o putea numi nici el — se înfiripă într-atît, încît căpătă, pe cît e cu putinţă, un aspect rezonabil şi un pretext destul de firesc : astfel îşi închipuise încă de ieri că Pavel Pavlovici se va întoarce la hotel, se va încuia bine de tot şi... se va spînzura, ca acel casier despre care îi povestise Măria Sîsoevna. Gîndul acesta din ajun se prefăcu în mintea lui, încetul cu încetul, într-o convingere fără sens, dar foarte fermă. „Adică de ce să se spînzure nerodul ?" se întreba el mereu. îşi reaminti şi cuvintele Lizei... „De altfel, şi eu, în locul său, m-aş fi spînzurat" —■ îi trecuse şi lui prin minte, într-un rînd.
— în sfirşit, în loc să se ducă la masă, se îndreptă spre Pavel Pavlovici. „Am s-o întreb doar pe Măria Sîsoevna", îşi zise el. Dar pînă să apuce a ieşi în stradă, se opri deodată în poartă.
„Nu cumva, nu cumva, exclamă Velceaninov, făcîndu-se la faţă stacojiu de ruşine, oare nu cumva am să mă tîrăsc pînă acolo numai şi numai «ca să-l îmbrăţişez şi să izbucnesc în plîns» ? Nu cumva lipsea doar mîrşăvia asta fără noimă pentru a completa toată înjosirea mea ?"
Dar Providenţa oamenilor cinstiţi şi cumsecade îl salvă pe Velceaninov de „mîrşăvia asta fără noimă". De-abia ieşi în stradă cînd se ciocni nas în nas cu Alexandr Lobov. Tînărul era zorit şi emoţionat.
— Tocmai veneam la dumneavoastră. Amicul vostru Pave) Pavlovici...
— Ce ? S-a spînzurat ? bîigui buimac, Velceaninov.
— Cine să se spînzure ? Şi de ce ? îşi holbă ochii Lobov.
— Nimic-nimic... zic şi eu, numai aşa, într-o doară... continuaţi, vă rog...
—• Uf, la dracu, dar ce idee caraghioasă ! Nu s-a spînzurat de loc (de ce să se fi spînzurat ?). Dimpotrivă, a plecat de aici. Cu puţin mai înainte l-am urcat în tren şi l-am expediat. Uf, ce mai bea omul ăsta ! Trei sticle am dat gata... şi Pred-posîlov, cot la cot cu noi. Dar straşnic mai bea Trusoţki, straşnic ! A cîntat în vagon, şi^a amintit de dumneavoastră, şi-a fluturat mînuţa la plecare, rni-a dat în grijă **să vă transmit**
549
salutări. Mare canalie ! Spuneţi şi dumneavoastră. Nu-i aşa ? Tînărul era într-adevăr cherchelit. Drept dovadă îi sticleau ochii, avea faţa îmbujorată şi i se împleticea limba în gură. Velceaninov bufni în hohote de rîs.
— Va să zică aţi încheiat-o cu *Bruderscha.it!* Ha-ha ! V-aţi îmbrăţişat şi aţi izbucnit în plîns. Ah, ce Schilleri îmi mai sînteţi ! Poeţi !
— Vă rog să nu ne vorbiţi de rău. Ştiţi că *acolo* a renunţat cu totul. A fost la vilă şi ieri, a fost şi azi. Straşnic ne-a mai încondeiat pe noi. Pe Nadia au încuiat-o într-o cameră la mezanin. Ţipete şi lacrimi... Dar n-o să cedăm... Vai, ce mai bea, ce mai bea ! Ştiţi doar ce *„mauvais ton"* este, adică nu chiar *„mauvais ton",* ci cum să spun... Şi despre dumneavoastră îşi aducea mereu aminte. Dar se poate compara el cu dumneavoastră ? Sînteţi oricum o persoană respectabilă, care cîndva a făcut parte într-adevăr din înalta societate şi de-abia acum aţi fost nevoit să o evitaţi, parcă din pricina sărăciei... Dracu să ştie... că n-am prea descurcat bine toate spusele lui.
— Aha, va să zică el v-a vorbit despre mine cu asemenea expresii ?
— El, el ; dar nu vă formalizaţi. A fi un adevărat cetăţean valorează mai mult decît a aparţine înaltei societăţi. După mine, în vremurile noastre, nici nu ştii pe cine trebuie să stimezi în Rusia. Cred că sînteţi de acord cu mine că asta-i o boală gravă a secolului, cînd nu ştii pe cine să stimezi — nu-i aşa ?
—• Aşa-i, aşa-i ! Dar ce mai e cu el ?
— Cu el ? Adică cu cine ? A, da ! Oare. de ce ne tot spunea : Velceanikov este în vîrstă de cincizeci de ani, *dar* şi-a tocat averea. De ce spunea dar şi nu *şi ?* Rîdea din toată inima şi repeta acelaşi lucru de o mie de ori. S-a urcat în vagon şi s-a pus pe cîntat, apoi pe plîns. Era ceva dezgustător, lamentabil să-l vezi aşa beat. Uf, cum nu-i pot suferi pe oamenii proşti. S-a apucat să zvîrle bani cerşetorilor pentru

veşnica pomenire a sufletului Lizavetei — pesemne, nevastă-sa ?
— Nu, fiica.
— Dar ce aveţi la mînă ?
— M-am tăiat.
— Nu-i nimic : are să treacă... Dar Pavel Pavlovici, du-că-se dracului, bine c-a plecat ! Pun rămăşag că unde s-o fi ducînd el, numaidecH are să se însoare din nou — nu-i aşa?
550
— Dar şi dumneavoastră vreţi să vă căsătoriţi ?
— Eu ? Cu mine-i altceva ! Sînteţi cam poznaş. Dacă dumneavoastră aveţi cincizeci de ani, Trusoţki a împlinit desigui şaizeci. Vedeţi, e nevoie de puţină logică, dragul meu ! De altfel, trebuie să ştiţi că altădată, tare demult, aveam convingeri pur slavofile. Astăzi însă aştept zorii dinspre Occident... Şi acum la revedere ! Ce bine-mi pare că v-am întîlnit fără a mai fi nevoie să intru la dumneavoastră. Nu mai stăruiţi, nu intru, n-am cînd...
Şi cît pe ce era s-o ia la sănătoasa.
— Uf, unde mi-i capul ? zise tînărul, întorcîndu-se. Doar am fost trimis la dumneavoastră cu o scrisoare. Iat-o ! De ce n-aţi venit să-l conduceţi la gară ?
Velceaninov se întoarse acasă şi deschise plicul adresat lui.
în plic nu era nici un rînd deja Pavel Pavlovici. In schimb, se afla acolo o altă scrisoare. Velceaninov recunoscu numai-decît scrisul. Misiva era veche : hîrtia îngălbenită, cerneala decolorată... fusese scrisă acum vreo zece ani lui, la Pe-tersburg, la două luni după plecarea sa din oraşul T. Dar scrisoarea aceasta nu-i fusese expediată. în locul ei, Velceaninov primise un alt text. Acest lucru reieşea limpede din scrisoarea îngălbenită, în care Natalia Vasilievna îşi lua rămas bun de la dînsul pentru totdeauna — întocmai ca şi în scrisoarea primită — mărturisindu-i dragostea pentru al'tul j totuşi nu-i ascundea sarcina. Dimpotrivă, îi făgăduia ca o consolare că-i va trimite printr-o ocazie copilul care urma să vină. îl încredinţa că obligaţiunile lor deveniseră altele, prietenia dintre dînşii fiind astfel pecetluită pentru veşnicie... Drept vorbind, era puţină logică în toate acestea, în schimb, unicul ţel părea lămurit : s-o scutească de dragostea lui. Ii îngăduia chiar să treacă pe la dînşii peste un an, ca să vadă copilul. Dumnezeu .ştie ide ce se răagînidise şi expediase o altă scrisoare în locul acesteia.
Cînd o citi, Velceaninov se îngălbeni la faţă, dar îşi închipui şi figura lui Pavel Pavlovici, găsind scrisoarea şi citind-o pentru prima oară înaintea besactelei familiale din lemn negru cu incrustaţii de sidef.
„Pesemne pălise şi Trusoţki ca un mort, îşi zise Velceaninov, zărindu-şi din întîmplare chipul în oglindă... Pesemne
551
o citea, îşi închidea ochii, apoi îi deschidea brusc din nou cu nădejdea că scrisoarea se va preface dintr-o dată într-o simplă hîrtie albă... Făcuse aceasta desigur de vreo trei ori în şir."
XVII *Eternul a*
Trecuseră aproape doi ani de la întâmplarea povestită de noi. îl întîlnim pe domnul Velceaninov într-o frumoasă zi de vară, într-un vagon pe una din noile noastre linii de cale ferată. Călătorea spre Odesa ca să se întâlnească de plăcere cu un amic şi, în acelaşi timp, avînd şi un alt scop, la fel de atrăgător. Acest prieten urma să-i pună la cale o întrevedere cu o doamnă extrem de frumoasă, pe care Velceaninov dorise încă mai demult s-o cunoască mai îndeaproape. Fără a intra în amănunte, ne vom limita la observaţia că, în ultimii doi ani, Velceaninov se schimbase foarte mult sau, mai bine zis, se îndreptase. Din vechea-i ipohondrie nu mai rămăsese aproape nici o urmă. Din feluritele „amintiri" şi nelinişti — consecinţe ale bolii sale — care îl împresuraseră la Petersburg în urmă cu doi ani, în timpul procesului interminabil, îi mai rămăsese în suflet o ruşine ascunsă cînd se gîndea la perioada aceea de slăbiciune, unită cu lipsă de curaj. Se consola în parte, spunîndu-şi că starea aceasta nu-i va mai reveni şi că niciodată nimeni nu va afla nimic despre ea. In epoca aceea, e adevărat, Velceaninov rupsese relaţiile cu societatea, îşi neglija chiar îmbrăcămintea şi trăia retras, şi *toată lumea,* bineînţeles, observase lucrurile acestea. Reapăru, însă, cu o înfăţişare spăşită, totodată însă, atît de refăcută şi de încrezătoare, încît *„toţi"* îi iertară numaidecît rătăcirea vremelnică. Chiar aceia, pe care într-o vreme Velceaninov încetase să-i salute, au fost cei dintîi care l-au recunoscut în noua ipostază şi i-au întins mîna, fără să-i pună întrebări sîcîitoare : parcă între timp ar fi fost plecat undeva departe pentru afacerile sale personale, care nu priveau pe nimeni, şi s-ar fi întors de curînd. Cauza principală a acestei fericite transformări a fost.

se înţelege, rezultatul procesului. Velceaninov căpătă numai vreo şaizeci de mii de ruble — lucru desigur mărunt, dai foarte însemnat pentru dînsul. El se simţi dintr-o dată cu picioarele pe teren solid. îşi regăsi va să zică echilibrul moral. Ştia acum cu siguranţă că nu-şi va mai toca „precum un prost" şi aceşti ultimi bani, cum îşi tocase primele sale două averi — ajungîndu-i cu chibzuială pentiu toată viaţa. „Oricît s-ar clătina edificiul lor social şi orice ar trîmbiţa unul şi altul, gîndea el uneori, observînd toate aceste lucruri miraculoase şi inimaginabile care se petreceau în juru-i şi în întreaga Rusie, oamenii pot să se schimbe, de asemenea ideile, dar eu sînt sigur că voi avea totdeauna la dispoziţie barem prînzul acesta fin şi gustos, pe care îl savurez acum — ceea ce înseamnă că sînt pregătit pentru orice." Acest garai mîngîietor care friza voluptatea puse deplină stăpînire pe el încetul cu încetul şi produse o radicală transformare a lui, chiar fizică, ca să nu mai vorbim de cea morală. Părea un alt om, în comparaţie cu „hîrciogul", de acum doi ani, pe care l-am zugrăvit, erou al unor întâmplări cu totul neplăcute. Căpătase o privire veselă, senină, de om aşezat. Pînă şi zbîrciturile urîtc, care începuseră mai demult să i se adune în jurul ochilor şi pe frunte, aproape dispăruseră. I se schimbă chiar culoarea feţei — mai albă, mai rumenă în ultimul timp. în momentul de faţă, Velceaninov şedea pe o canapea confortabilă într-un vagon de clasa întîi, pradă unui gînd plăcut : în staţia următoare era un nod de căi ferate ; de acolo pornea la dreapta o altă linie. „Dacă aş lua-o la dreapta, aş putea face, după două staţii, o vizită unei doamne cunoscute, de curînd întoarsă din străinătate, care se află acum într-o însingurare provincială, negrăit de agreabilă pentru mine şi foarte plictisitoare pentru dînsa. Ar fi deci cu putinţă să-mi folosesc timpul într-un mod nu mai puţin interesant decît la Odesa ; cu atît mai mult cu cît nu-i tîrziu să mă duc după aceea şi la Odesa..." Dar el stătea în cumpănă, neputîndu-se hotărî. Aştepta parcă „un imbold". Intre timp, trenul se apropie de gară şi aici imboldul nu se lăsă aşteptat.

In gara aceasta trenul stătea patruzeci de minute şi călătorii puteau lua prînzul. Chiar la intrarea în sala de aşteptare de clasa întîi şi a doua se îngrămădiseră, ca de obicei, o mulţime de oameni grăbiţi şi nerăbdători ; şi, poate tot după obicei, izbucni un scandal. O doamnă, frumuşică foc, dar parcă prea

impopoţonată pentru voiaj, coborî dintr-un vagon de clasa a doua, aproape tîrînd cu amîndouă mîinile după dînsa pe un ofiţeraş de ulani, un tinerel chipeş, care se zbătea ca să scape din ghearele ei. Ofiţeraşul cel tinerel era beat turtă ; iar doamna, mai în vîrstă, o rudă de-a lui, după toate probabilităţile, nu-l lăsa nici un pic din mînă, temîndu-se pesemne să n-o zbughească de-a dreptul la bufetul cu băuturi spirtoase. Intre timp, în înghesuială, ulanul se ciocni nas în nas cu un negustoraş, aburit şi el, ajuns în ultimul hal de necuviinţă. Acest negustoraş se împotmolise în gară de două zile, bînd şi aruncînd bani în dreapta şi în stînga, înconjurat de tot soiul •de cheflii, şi nu putea prinde nici un tren ca să-l ducă mai departe. Se iscă o sfadă. Ofiţerul zbiera, negustoraşul înjura, iar doamna — în culmea deznădejdii — căuta să-l tragă pe ■ulan de lîngă celălalt certăreţ, exclamând pe un ton plin de implorare: „rMitenka! Mitenka i" Scena aceasta îi păru ne-gustoraşului din cale-afară de scandaloasă. Ce-i drept, toată lumea rîdea. Dar negustoraşul se indignă mai mult pentru moralitatea ofensată, cum i se părea lui.

— Ian te uită : „Mitenka !" rosti el în chip de dojana, maimuţărind glăsciorul subţirel al cucoanei. N-aveţi ruşine nici măcar faţă de lume I

Se apropie, clătinîndu-se, de doamna care se prăvăli pe cel dinţii scaun ce-i ieşi în cale, trăgînd după sine şi pe ulan. O măsură cu dispreţ din cap pînă-n picioare şi psalmodie, tărăgănând cuvintele :

— Tîrfă ce eşti, tîrfă ordinară !

Damna dădu un ţipăt ascuţit şi se uită, rugătoare, în juru-i, aşteptînd salvare de undeva. Era ruşinată şi îngrozită. Şi, culmea ghinionului, ofiţerul sări de pe scaun şi, vociferînd, se aruncă asupra negustoraşului, dar lunecă şi căzu grămadă înapoi pe scaun. Hohotele de rîs sporiră în jur. Dar nimeni nu se gîndea să-i vină în ajutor. Ii luă apărarea numai Velceani-nov, care îl înşfacă de guler pe negustor, îl răsuci în loc şi îl proiectă la vreo cinci paşi mai departe de doamna înspăi-mîntată. Aşa se şi încheie scandalul. Negustoraşul se calmă subit, atît datorită izbiturii, cît şi staturii impunătoare a lui Velceaninov. Prietenii săi cheflii îl luară şi-l duseră numai-decît cu dînşii. Chipul impunător al acestui domn elegant avu o influenţă considerabilă şi asupra celor ce o luaseră în derî-

dere pe doamna. Rîsetele încetară ca prin farmec. Roşind şi cu lacrimi în ochi, doamna revărsă asupra binefăcătorului un potop de mulţumiri. Ulanul bîigui şi el : „muţmes, muţmes !" şi vru să întindă mîna

lui Velceaninov ; dar, în loc să facă gestul acesta, se răzgîndi brusc şi se culcă pe scaun, întin-zîndu-şi picioarele pe ele.
— Mitenka ! gemu dojenitor doamna, plesnind din palme. Velceaninov era satisfăcut şi de aventură şi de deznodă-
mîntul ei. Doamna îl interesa. Era, evident, o provincială cu niscaiva părăluţe, îmbrăcată luxos, dar fără gust, cu maniere cam ridicule — adică întrunea toate calităţile pentru a asigura succesul unui fante din Capitală cu anumite scopuri în privinţa femeilor. Se încinse între dînşii o discuţie. Doamna începu cu înflăcărare să povestească şi se plînse de soţul său care, tam-nesam, dispăruse din vagon... din cauza asta se în-tîmplaseră toate cele... căci el, cînd trebuie să fie de faţă, dispare veşnic, cine ştio unde..."
— Avusese şi el vreo nevoie... bolborosi ulanul.
— Vai, Mitenka ! plesni ea iarăşi din palme.
„Vai de capul lui bărbat-su ! Ce-o să mai păţească el I" se gîndi Velceaninov şi propuse :
— Cum îl cheamă ? Mă duc să-l caut.
— Pal Palici, răspunse ulanul.
— Pe soţul dumneavoastră îl cheamă Pavel Pavlovici ? o întrebă cu vădită curiozitate Velceaninov şi deodată un cap pleşuv, binecunoscut, se ivi între el şi doamnă. Intr-o clipă, îi răsări înaintea ochilor livada familiei Zahlebinin, jocurile nevinovate şi creştetul chel care se băga sîcîitor între dînsul şi Nadejda Fedoseevna.
— In sfîrşit, ai apărut ! ţipă isteric soţia.
Era într-adevăr Pavel Pavlovici, care — uimit şi înfricoşat — îl privea pe Velceaninov, ca şi cum ar fi încremenit înaintea unei vedenii. Rămase atît de uluit, încît un timp nu pricepu nici o iotă din mustrările violente pe care i le adresa soţia cu o extremă volubilitate. în sfîrşit, se cutremură şi îşi dădu seama dintr-o dată de situaţia lui penibilă. înţelese tot, şi vina lui, şi ce-i cu Mitenka şi că acest „musiu" (nu se ştie de ce soţia sa astfel îl numea pe Velceaninov), „a fost îngerul nostru păzitor şi salvator, pe cînd dumneata veşnic o iei din loc, cînd trebuie să fii de faţă"„
555
Velceaninov izbucni dintr-o dată în hohote de rîs.
— Dar bine, noi sîntem prieteni, prieteni din copilărie, exclamă acesta, adresîndu-se doamnei mirate şi cuprinzînd cu mîna dreaptă, familiar şi protector, umerii lui Pavel Pavlovici, care zîm'bea acru. Nu v-a vorbit niciodată despre Velceaninov ?
— Nu, nu mi-a vorbit niciodată, se zăpăci puţin soţia.
— Atunci prezentaţi-mă soţiei dumneavoastră, amice trădător !
— Acesta-i, Lipacika, într-adevăr domnul Velceaninov, iată-l... începu Pavel Pavlovici, dar se încurcă în chip ruşinos.
Soţia se îmbujora la faţă şi îl fulgeră cu ochi furioşi, pesemne pentru că o numise „Lipocika".
— Inchipuiţi-vă, nici nu m-a înştiinţat că s-a căsătorit, nici la nuntă nu m-a invitat, dar dumneavoastră, Olimpiada...
— Semionovna, îi suflă Pavel Pavlovici.
— Semionovna ! îngînă brusc ulanul care adormise adineaori.
— Ei, bine, Olimpiada Semionovna, iertaţi-l pentru mine, de dragul întîlnirii a doi amici... E un soţ bun la suflet ! rosti Velceaninov şi, prietenește, îl lovi pe umăr, cu palma, pe Trusoţki.
— Eu, inimioara mea, mă îndepărtasem numai pentru o' clipă, dădu să se scuze Pavel Pavlovici.
— Ţi-ai părăsit nevasta, lăsînd-o de rîsul lumii ! reluă numaidecît Lipocika. 'Cînd ai mai multă nevoie de dînsul, ia-l de unde nu-i... iar cînd nu-ţi trebuie — hop şi el !
— Da, da, cînd n-ai nevoie de el, e prezent... mai ales cînd n-ai nevoie... îi ţinu isonul ofiţerul.
Lipocika aproape se sufoca de emoţie. îşi dădea seama că n-avea nici un rost discuţia asta faţă de Velceaninov. Roşi, dar nu se mai putea stăpîni şi izbucni :
—■ Cînd nu-i cazul, eşti extrem de precaut, ştii să iei atîtea precauţiuni !
—■ Pînă şi pe sub pat... caută amanţi... pînă şi pe sub pat, cînd nu-i nevoie... deodată se înflăcăra teribil pînă şi Mitenka.
Dar cu Mitenka nu mai era nimic de făcut. De altfel, totul se sfîrşi în cele mai bune condiţiuni. Se legă o amiciţie l-a toartă. Pavel Pavlovici fu trimis după cafea şi supă. Olimpiada Semionovna îi explică lui Velceaninov că ei veneau acum din oraşul O. unde îşi avea postul bărbatul său. Aveau să petreacă

două luni la ţară, undeva nu departe, la patruzeci de verste de staţie. Au acolo o casă minunată şi o livadă, vor primi oaspeţi, au şi vecini. Iar dacă Alexei Ivanovici ar fi atît de bun şi ar vre asă le facă o vizită în „..însingurarea lor", ea l-ar întîmpina ca pe un înger păzitor, căci nu-şi poate aminti fără să se îngrozească de ceea ce s-ar fi putut întîmpla, dacă... etc. etc. — într-un cuvînt, „ca pe un înger păzitor"...

— Şi salvator, şi salvator, stărui cu înflăcărare ulanul. Velceaninov mulţumi, declară că ar fi încîntat, că dispune

de timp şi nu are nici o ocupaţie şi că invitaţia Olimpiadei Semionovna îl încîntă cu deosebire. Legară o conversaţie veselă, în cursul căreia Velceaninov plasă două-trei complimente. Lipocika roşi de încîntare şi, cînd se întoarse Pavel Pavlovici, ea îi declară cu entuziasm că Alexei Ivanovici a avut amabilitatea de a accepta invitaţia ei, primind să petreacă cu dînşii o lună întreagă la ţară. A făgăduit chiar că va veni peste o săptămînă. Pavel Pavlovici surise, încurcat, şi tăcu. Olimpiada Semionovna ridică din umeri spre soţul său şi îşi înălţa ochii la cer. In sfîrşi't, cu toţii se despărţiră. Încă o dată mulţumiri, iarăşi „înger păzitor", din nou ^Mitenka". Iar Trusoţki îşi conduse soţia şi pe ulan, ca să ia loc în vagon. Velceaninov îşi aprinse un trabuc şi începu să se plimbe pe peronul acoperit din faţa gării. Ştia că Pavel Pavlovici va veni într-un suflet să stea de vorbă cu dînsul pînă la semnalul de plecare. întocmai aşa se petrecură lucrurile. Trusoţki se înfăţişă fără zăbavă cu o întrebare alarmată, întipărită în ochii săi şi în întreaga expresie a feţei. Velceaninov izbucni în rîs, îl luă „prieteneşte" de cot pe Pavel Pavlovici, trăgîndu-l pînă la banca cea apropiată, şi îl aşeză lîngă dînsul. Tăcu însă, dorind ca Trusoţki să înceapă vorba.

—■ Va să zică o să veniţi la noi ? bîigui acesta, trecînd fără ocol la chestiunea principală.

— Eram sigur ! Ah, cum nu v-aţi schimbat de loc ! pufni în rîs Velceaninov. Nu cumva v-aţi putut închipui, barem o clipă în mod serios, zise el, lovindu-l uşor cu palma pe umăr, că aş fi în stare să vin la dumneavoastră în vizită, şi încă pentru o lună întreagă, ha, ha!

Pavel Pavlovici nu mai putu de bucurie. —• Atunci înseamnă că n-o să veniţi ? exclamă el, fără să-şi ascundă cîtuşi de puţin încîntarea.

— N-am să vin, n-am să vin I rîse Velceaninov, plin

de sine.

Totuşi, nici el singur nu-şi putea da seama de ce i se părea aşa de comică scena aceasta. Dar pe măsură ce îşi urma cursul discuţia, cu atîta el însuşi se delecta mai mult.

— Oare-i adevărat ? Vorbiţi serios ?

Şi Pavel Pavlovici tresări de nerăbdare şi de nelinişte.

— V-am spus o dată că n-am să vin. Uf, ce om sucit mai sînteţi !

—■ Atunci ce-o să-i spun ? Ce explicaţii îi voi da Olimpiadei Semionovna, peste o săptămînă, cîn'd va vedea că n-aţi venit ?

—■ Mare încurcătură ! spuneţi-i că mi-am rupt un picior sau altăceva, indiferent ce !

— N-are să mă creadă, îngînă tărăgănat Pavel Pavlovici, cu un glăscior jalnic.

— Şi o să vă certe ? rîse mai departe Velceaninov. Dar bag de seamă, bietul meu amic, că tremuraţi înaintea preafrumoasei dumneavoastre consoarte. Nu ?

Pavel Pavlovici încercă să zîmbească, dar nu putu. Era desigur foarte bine că Velceaninov renunţase la vizită. Dar a-şi permite unele familiarităţi în privinţa soţiei sale — asta nu-i convenea de loc. Trusoţki se întunecă la faţă. Velceaninov îşi dădu seama. Se auzi al doilea semnal de clopoţel. Dintr-un vagon, de la distanţă, un glăscior subţirel îl chemă neliniştit pe Pavel Pavlovici. Acesta se frămînta în loc, dar nu răspunse la chemare. Mai aştepta pesemne ceva de la Velceaninov : desigur încă o promisiune că nu va veni.

— Din ce familie se trage soţia dumneavoastră ? îl întrebă Velceaninov, ca şi cum n-ar fi observat neliniştea lui Pavel Pavlovici.

— E fiica protopopului nostru, răspunse celălalt, trăgînd cu coada ochiului la vagon şi ciulind urechile.

—■ Aha, înţeleg, pentru frumuseţea ei. Pavel Pavlovici făcu din nou o grimasă.

— Dar Mitenka ăsta cine-i ?

— Ăsta-i aşa, cum să zic... o rudă îndepărtată din partea mea... fiul unei verişoare defuncte... îl cheamă Golubcikov... a fost scos din armată pentru un buoluc... dar a fost reprimit de curînd... noi l-

am echipat... e un biet tînăr fără noroc...
558
,,Totu-i în ordine... Situaţia e normală..." îşi zise Velceaninov.
— Pavel Pavlovici ! răsună din nou o chemare îndepărtată dintr-un vagon, cu o intonaţie încă şi mai nervoasă.
—• Pal Palici ! se auzi o altă voce răguşită. Trusoţki se frămînta din nou, nemaigăsindu-şi astîmpăr. Dar Velceaninov îl prinse cu putere de braiţ şi-l opri pe loc.
— Vreţi să mă duc numiaidecît la soţia dumneavoastră şi să povestesc cum aţi vrut să mă «înjunghiaţi, ai ?
— Ce ? Cum ? se înspăimântă cumplit Pavel Pavlovici. Să vă ferească Dumnezeu !
— Pavel Pavlovici ! Pavel Pavlovici! se auziră iarăşi voci.
— Hai, duceţi-vă ! îl lăsă, în sfîrşit, Velceaninov, rîzînd din toată inima.
— Aşadar n-o să veniţi ? işopti, aproape deznădăjduit, pentru ultima oară, Pavel Pavlovici şi-şi duse mîinile înainte, palmă spie palmă, cu degetele împreunate.
— Vă jur că n-o să vin. Goană ! Aveţi s-o păţiţi, aveţi s-o păţiţi!
După aceste vorbe Velceaninov îi întinse cordial mîna şi tresări: Pavel Pavlovici nu-i dădu, şi el, mîna. Ba chiar şi-o retrase pe-a lui.
Răsună cell de-al -treilea semnal de clopot.
Intr-o clipă, se petrecu ;în sufletele amîndurora o transformare ciudată. în inima lui Velceaninov tresări şi se frînse ceva parcă. El nu mai rîdea ca iacum cîteva clipe, ci, furios, îl apucă de umăr, cu putere, pe Pavel Pavlovici.
— Dacă *eu* vă întind mîna asta, şi Velceaninov îi arătă palma stingă cu cicatricea vizibilă a tăieturii, dumneavoastră aţi jputea să n-o refuzaţi, rosti în şoaptă cu buze palide, tre-murînde...
Pavel Pavlovici păli de asemenea. îi tremurau şi buzele sale. Convulsii îi schimonosiră faţa.
— Dar Liza ? şopti el repede printre dinţi. Buzele îi tre-săriră brusc. Obrajii şi bărbia i se cutremurară. îl podidiră lacrimile. Velceaninov rămase încremenit în faţa lui, ca o statuie.
559
—• Pavel Pavlovici ! Pavel Pavlovici ! răsunară ţipete din vagon, eia şi cum ar fi fost înjunghiat cineva. Apoi se auzi un fluierat.
Trusoţki se dezmetici, (lovi din palme şi o rupse la fugă ca un bezmetic. Trenul porni. Totuşi, el apucă să se agate şi să -sară, din mersul trenului, tocmai ân vagonul său. Vel-ceaninov rămase în gară şi numai pe sub seară porni mai departe ,pe aceeaşi rută, cu alt tren. N-o luă însă spre dreapta, la doamna din provincie, căci nu se simţea în apele lui. Mai tîrziu însă, straşnic regretă.